

Maavoimien taistelu 2015 sosiologisesta näkökulmasta

Suomen Sotilassosiologinen Seura 20 vuotta

Risto Sinkko (toim.)

Hannu Hyppönen • Olli Envall • Rainer Peltoniemi

Pekka Toveri • Kimmo Lehto • Risto Sinkko • Jaakko Valtanen

Pentti Lehtimäki • Kalle Liesinen • Pertti Salminen

Maavoimien taistelu 2015 sosiologisesta näkökulmasta

Suomen Sotilassosiologinen Seura 20 vuotta

Risto Sinkko (toim.)

Suomen Sotilassosiologinen Seura r.y.
Finlands Militärsociologiska Sällskap r.f.
Military Sociological Society of Finland (MISSOF)
www.sotilassosiologia.fi

Etu- ja takakannen kuvat: Kainuun Prikaati

ISBN 978-952-68363-0-0 (nid.)
ISBN 978-952-68363-1-7 (PDF)

ISSN 2342-9968 (painettu)
ISSN 2342-9976 (verkkojulkaisu)

Juvenes Print, Tampere 2015.

SISÄLTÖ

Esipuhe, jalkaväen tarkastaja, eversti Jukka Valkeajärvi	4
Johdanto, kenraaliluutnantti Pertti Salminen	5

I Osa Maavoimien taistelu 2015

Eversti Hannu Hyppönen, Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen	9
SM, majuri evp Olli Envall, Yleinen asevelvollisuus ja joukkotuotanto puolustusvoimien suorituskykyjen perustana	11
Everstiluutnantti, TkT Rainer Peltoniemi, Maavoimien taistelu 2015 - Maavoimien uudistetun taistelutavan suurin muutos ilmenee joukkojen tavassa taistella	28
Prikaatikenraali Pekka Toveri, Hajautetun taistelun johtamisen ja kouluttamisen haasteita taisteltaessa mekanisoitua joukkoa vastaan	38
Eversti Kimmo Lehto, Näkökohtia uuden taistelutavan kehitystyöstä Trombi 2013 -harjoituksen pohjalta	57
YM, maj res Risto Sinkko ,Yhteenveto: Maavoimien taistelu 2015 ja human factor taistelukentällä	63

II Osa Puheenjohtajien katsaukset Suomen Sotilassosiologisen Seuran toimintaan

Kenraali Jaakko Valtanen	75
Kenraaliluutnantti Pentti Lehtimäki	79
Eversti Kalle Liesinen	83
Kenraalimajuri Pertti Salminen	87

MAAVOIMIEN TAISTELU 2015

Maavoimat on aloittanut taistelutapansa uudistamisen, jonka tavoitteena on nykyaikaiseen sodankäyntiin soveltuvat iskukykyiset maavoimien joukot. Uudistustyö koskee jalkaväessä kaikkia alueellisia joukkoja: operatiivisesta suunnittelusta ja organisaatioista aina taktiikan, toimintatapojen, käyttöperiaatteiden, kaluston ja koulutuksen uudistamiseen.

Maavoimien uuden taistelutavan, *Maavoimien taistelu 2015*, keskeisin muutos on jalkaväkijoukkojen ja aselajien tapa taistella. Se kulmineituu jääkäripataljoonien taisteluosastojen ja jääkäripataljoonien taisteluun. Viholliselle pyritään aiheuttamaan maksimaaliset tappiot jääkäripataljoonien taisteluosastojen taistelulla. Toiminnassa hyödynnetään eri yksiköiden parantunutta johtamiskykyä ja tilannekuvaa, jotka mahdollistavat eri taistelulajien entistä joustavamman käytön taisteluosaston sisällä ja kesken.

Ennen taistelun alkamista taisteluosaston taistelutila muokataan ottamalla huomioon eri yksikkötyyppien erilaiset tehtävät ja organisaatiot. Taistelutilan muokkaamisessa korostuvat joukon taisteluajatukseen perustuva suluttaminen ja epäsuoran tulen sekä panssarintorjunnan keskittäminen erikseen määritetyille tuhoamisalueille joukon koko vastuualueella. Riittävät tappiot saadaan tuhoamalla vihollisen jalkaväki paikallisesti kun se on ensin pakotettu jalkautumaan panssaroitujen ajoneuvojen suojasta - pelkkä ajoneuvojen pysäyttäminen ei riitä.

Kaikessa toiminnassa korostuvat oma aktiivisuus ja yllätyksellisyys, joilla vihollinen pakotetaan rikkomaan oma taistelujärjestys ja se joutuu muuttamaan toimintaansa. Näin mahdollistetaan tappioiden tuottaminen. Tappioiden tuottamisen lisäksi tietyillä alueilla alueita valvotaan ja tärkeät kohteet suojataan. Painopistealueilla vihollinen on pystyttävä pysäyttämään ja lyömään. Täten uudistus koskee myös paikallis- ja operatiivisia joukkoja.

Uudistettujen joukkojen joukkotuotanto aloitettiin muutamissa joukko-osastoissa vuonna 2013. Joukko-osastojen kokemukset ovat olleet erittäin rohkaisevia ja kannustavia. Seuraavassa vaiheessa aloitetaan reserviläisten kouluttaminen ja laajennetaan uudistettu koulutus koskemaan kaikkia maavoimien joukko-osastoja 2015 mennessä.

Uudistetussa taistelutavassa korostuvat tehtävätaktiikka- ja johtaminen, jossa esimies antaa alaiselle tehtävän ja resurssit sekä määrittää halutun loppuasetelman. Alainen suunnittelee ja päättää miten tehtävä yksityiskohtaisesti suoritetaan. Uudistuksen päätyö tehdään sotilasopetuslaitoksissa, joukko-osastoissa ja reservin kertausharjoituksissa, joissa maavoimien sodan ajan joukot koulutetaan.

Kiitän kaikkia Maavoimien taistelu 2015 kehitystyöhön osallistuneita. Tärkein työ on vielä edessä: teorian jalkauttaminen ja kehittäminen toimivaksi käytännöksi. Menestystä ja voimia kaikille tässä tärkeässä tehtävässä. Tehtäväjohtamisella tästäkin selvitään.

Toivotan kaikille lukijoille antoisia lukuhetkiä mielenkiintoisen ja ajankohtaisen aiheen parissa.

Tien suunnassa...

*Jalkaväen tarkastaja
Eversti Jukka Valkeajärvi*

Kenraalimajuri Pertti Salminen,
VTT, Suomen Sotilassosiologisen Seuran puheenjohtaja

JOHDANTO

Suomen sotilassosiologinen seura juhlisti 20-vuotista taivaltaan juhlaseminaarilla ja erityisellä historiaansa keskittyneellä juhlalla marraskuussa 2013. Koko olemassaolonsa ajan seura on askele askeleelta kehittynyt ja monipuolistanut toimintaansa, mikä tuli hyvin esille puheenjohtajina toimineiden omakohtaisista kertomuksista illan aikana. Jo iltapäivän taistelutapaseminaarissa oli päädytty toteamukseen, että puolustusvoimauudistuksen kautta joukkomme, johtamisemme ja koulutusmenetelmämme kohtaavat lähitulevaisuudessa myös mittavan sosiologisten haasteiden kokonaisuuden. Haasteet kohdistuvat myös seuran toimintaan. Uudet kysymykset ovat tutkittavina ja osa perinteisistä aiheista on tarkasteltava uusista näkökulmista. Työtä riittää yhtä hyvin puolustuslaitoksen ja yhteiskunnan suhteen analyysissä kuin sotilaan roolissa ja käyttäytymisessä uudistettujen joukkojen osana.

Seminaarista ja juhlan esityksistä päätettiin julkaista tämä kirja, jota tulee nopeasti seuraamaan sotilassosiologisen seuran historiateos. Käsillä olevassa julkaisussa ovat seminaariosuuden lisäksi puheenjohtajien omat kertomukset seuran vaiheista. Jälkimmäiset luonnollisesti palvelevat aikanaan lähteinä myös historiikissa.

Ajatus seminaarista syntyi puolustusvoimien organisaation ja taistelutavan uudistuksesta. Laajan maa-alueemme puolustaminen lukumääräisesti vähemmillä ja kooltaan pienemmillä joukoilla on jo sinänsä strateginen, operatiivinen, taktinen ja taisteluteknillinen haaste sekä suunnittelulle, johtamiselle, asejärjestelmille että joukkojen toiminnoille. Koska ratkaisuksi vääjäämättä tulee joukkojen hajautetumpi ja aiempaa itsenäisempi taistelutapa, johtamiseen, joukkokiinteyteen ja yksilöön kohdistuvat odotukset korostuvat merkittävästi. Taistelu myös leviää alueellisesti ja vaikutuksiltaan yhä syvemmälle yhteiskuntaan, joten sen ja taistelevan puolustusvoiman yhteistoiminta sekä keskinäiset suhteet joutuvat aiempaa mittavampien sosiologisten haasteiden eteen.

Seminaari toi esiin haasteiden monimuotoisen kokonaisuuden, jota alustusten pitäjät ja kirjoittajat tarkastelevat seminaarissa esittämänsä pohjalta kirjan ensimmäisessä osassa. Haasteet kohdistuvat lähtökohdissaan voimakkaasti asevelvollisuus- ja koulutusjärjestelmäämme. Majuri evp. Olli Envall tarkastelee laajassa analyysissään asevelvollisuuden ja joukkotuotannon olemusta sekä yleisenä ilmiönä että niiden suomalaista toteutusta. Hänen toinen tarkastelukulmansa avautuu asevelvollisten koulutuksen ja puolustusvoimien suorituskykyjen väliseen suhteeseen. Sitä seuraa syvälinen selvitys varusmiespalveluksen ja kertausharjoitusten merkityksestä suorituskykyjen säilyttämiselle, mikä tuo esiin perusteita kertausharjoitusten tarpeellisuudelle. Artikkelisi sisältää huomattavassa määrin harvoin julkisuudessa esiintynyttä analyysiä eri tekijöiden keskinäisistä riippuvuussuhteista. Puolustusvoimien koulutuspäällikkö eversti Hannu Hyppönen puolestaan kohdistaa tarkastelunsa asevelvollisuuden ajankohtaiseen olemukseen. Ikään kuin ilmaan jää tulevaisuuteen ulottuva kysymys siitä, miten asevelvollisuus kykenee rajoitettujen koulutusaikojensa puitteissa vastaamaan nyt uudistuvan taistelutavan haasteisiin. Nämä kaksi tarkastelua antavat lukijalle peruslähtökohtia ja herättävät haasteita perehtyä kysymyksen ongelmatiikkaan.

Maavoimien tutkimusjohtaja Rainer Peltoniemi kuvaa kirjoituksessaan uuden taistelutavan syntyä ja sekä pääesikunnan että maavoimien ajattelua sen toteutuksesta. Peltoniemen kirjoitus muodostaa kirjan eräänlaisen perustekstin kuvattaessaan uudistetun taistelutavan olemusta. Se on

tarkoitettu perehdyttämään lukijaa menossa olevaan kehitykseen ennen kuin kirjassa edetään ajantasaisten kokemusten pariin.

Seminaarin keskeistä antia olivat suorapuheiset kokemukset keväällä 2013 järjestetystä maavoimien kokeiluluontoisesta Trombi-harjoituksesta. Mekanisoidun hyökkääjän komentajana toiminut prikaatikenraali Pekka Toveri esittelee lukijalle ensimmäisen isomman testausharjoituksen puitteet ja tarkastelee sekä oman mekanisoidun joukkonsa että uudistettua taistelutapaa noudattaneen suomalaisjoukon toimintaa harjoitustilanteessa. Moni uudistetun taistelutavan epäilijä on tuonut muissa yhteyksissä esiin joukon johtamiselle syntyvät haasteet ja ongelmat. Toveri tarkastelee sekä mekanisoidun että hajautetun joukon johtamista tavalla, jota julkisuudessa ei juuri ole aiemmin nähty. Johtamisen ja toiminnan tarkastelusta hän siirtyy kummankin joukon kouluttamiskysymyksiin ja lopulta sekä johtamisen että kouluttamisen kehittämistarpeisiin. Lohdullinen lopputulos kertoo hajautetun tavan olevan hankala taistelumalli suurvaltahyökkääjälle.

Maasotakoulun johtaja, eversti Kimmo Lehto kertoo kirjoituksensa alussa taistelutavan uudistamisen taustasta oltuaan mukana suunnittelutyössä. Siitä hän etenee Trombi-harjoituksen tulosten ja niiden rajojen tarkasteluun. Lehto korostaa sitä, taistelutapa edellyttää vanhojen kaavamaisten toimintamallien unohtamista koulutuksessa ja oppimista tavallaan uudelleen tehtäväaktiikan vapaampaan ja omavastuuseen ajatteluun. Lehdon tekstin loppuosasta löytyy eräs tärkeä tarkastelukulma, joka on pakko ottaa huomioon taistelutilan muodostuessa uudessa mallissa joka tapauksessa laajemmaksi ja syvemmäksi. Tuo näkökulma on taistelu siviilien yhä ollessa toiminta-alueella.

Mainitussa Trombi-harjoituksessa päästiin vertailemaan vanhalla ja uudella tavalla koulutettujen joukkojen toiminnan eroja ja kyettiin tekemään alustavia johtopäätöksiä koulutuksen kehittämiseksi. Yleinen toteamus oli, että matkaa maaliin on vielä mittavasti. Sotilassosiologisista kysymyksistä rauhan ajan rajoitteiden karsinoissa saatiin verran hypoteeseja, mutta päivänselvää on syvemmän tutkimuksen tarve tulevaisuudessa.

Yhteenvetomaisessa päätösartikkelissaan tutkija Risto Sinkko yhdistää kirjoitusten kokemuspohjaa kirjoittajien tarkastelukulmiin ja painottaa tarkasteluaan kysymykseen, joka monelle sosiologiasta kiinnostuneelle lukijalle nousee mieleen ajatellessaan puolustusvoimien ja taistelutavan uudistamista. Tuo kysymys koskee ihmisen selviytymistä muutoksissa ja inhimillisten tekijöiden vaikutusta taistelun eri vaiheissa. Tarkastelu yhdistää omalla tavallaan Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteen laitoksessa tehdyn human factor-tutkimuksen tuloksia ja nyt käytännössä havaittuja ongelmakenttiä korostaen sotilassosiologian merkitystä sotilaallisten toimintojen suunnittelussa ja johtamisessa.

Kirjan toisessa osassa suomen Sotilassosiologisen Seuran puheenjohtajat tarkastelevat kausijärjestyksessä oman kautensa tapahtumia. Tarkastelun aloittaa kenraali Jaakko Valtanen kertomalla seuran perustamisajatuksista ja ajankohdista. Tarkastelun päättää nykyinen puheenjohtaja menossa olevaan toimintaan ja tulevaisuudenkuviin.

I OSA

MAAVOIMIEN TAISTELU 2015

Eversti Hannu Hyppönen

SUOMALAINEN ASEVELVOLLISUUS

Yleinen asevelvollisuus on Suomen puolustuksen perusta. Yleisellä asevelvollisuudella tuotetaan sodan ajan joukot ja reservi, jotka tarvitaan koko maan puolustamiseen.

Yleisellä asevelvollisuudella on vahva tuki. Tämä on tuotu julki niin Turvallisuuspoliittisessa selonteossa 2012 kuin Jyrki Kataisen hallitus-ohjelmassakin. Lisäksi suomalaisten suuri enemmistö (MTS 72 %) kannattaa yleistä asevelvollisuutta. Reilut 3/4 ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen. Kaikki palveluskelpoiset koulutetaan ja kaikki kenttäkelpoiset sijoitetaan sodan ajan joukkoihin.

Asevelvollisuutta ja varusmieskoulutusta arvioidaan jatkuvasti ja kehitetään systemaattisesti. Asevelvollisuuden toimivuuden varmistamiseksi on toteutettu puolustusvoimain komentajan käskemä toimenpideohjelma ja puolustusvoimauudistuksen asevelvollisuuteen liittyvät toimenpiteet. Toimenpideohjelmassa on otettu huomioon Suomalainen asevelvollisuus -työryhmän suositukset.

Koulutettaville sotilaille on määritetty osaamis- ja toimintakykyvaatimukset sekä tuotettaville joukoille suorituskykyvaatimukset. Vaatimusten saavuttaminen mitataan tai arvioidaan peruskoulutuskaudella sotilaan tutkinnolla, erikoiskoulutuskaudella koulutushaaratutkinnolla ja joukkoharjoituskaudella joukkojen koulutuksellisen suorituskyvyn mittauksella.

Asevelvollisten palaute armeija-ajasta, saamastaan koulutuksesta ja kouluttajista on varusmiesten loppukyselyjen tulosten perusteella kiitettävää. Varusmiehet ovat motivoituneita palvelukseen. Varusmiesten maanpuolustustahto on 4,0 ja arvio armeija-ajasta 4,1 asteikolla 1-5. Varusmiesten yleisarvosana saamastaan koulutuksesta on 3,6 ja arvio kantahenkilökunnasta 4,1. Vuosina 2013 ja 2014 palautteet olivat kokonaisuutena kaikkien aikojen parhaat ja trendi on edelleen nouseva.

Varusmieskoulutus valmentaa ensisijaisesti selviytymään pahimmasta tilanteesta, johon ihminen voi joutua – sodasta. Varusmieskoulutus tähtää selviytymään poikkeuksellisista tilanteista, joissa nopeus, varmuus ja ”ensimmäinen laukaus” ratkaisevat. Silti *”sotilaan tärkein ase on aivot, toiseksi tärkein keho ja kolmanneksi erilaiset aseet”* – kaikkien näiden tekijöiden tulee olla huippukunnossa.

Asevelvollisuuteen kuuluva varusmiespalvelus on mahdollista suorittaa joustavasti 20 – 29 ikävuoden välillä. Lyhin palvelusaika 165 vrk on noin 1 prosenttia keskimääräisestä 40 vuoden työurasta. Varusmiespalvelus on noin 0,5 prosenttia keskimääräisestä 80 vuoden elinajanodotteesta. Moniin opintoihin varusmieskoulutukseen sisältyvä koulutus luetaan hyväksi opintoihin. Useille aloille varusmiespalvelu on soveltuvaa työharjoittelua. Varusmiespalvelus opettaa taitoja, joita tarvitaan työelämässä ja opiskelussa.

Monelle varusmiespalvelus luo, sen ensisijaisen sotilaallisen tarkoituksen lisäksi, yleisiä työelämätaitoja ja useille jopa viimeisen mahdollisuuden työuran alkamiselle, mahdollisen työttömyyden ja syrjäytymisen sijaan. Nykyinen varusmieskoulutus sisältää henkilökohtaisia tavoitteita ja kunto-ohjelmia, omatoimisuutta, itsearviointia, johtamiskäyttäytymisen arviointia, vuorovaikutusta, tiimipalavereja ja palautetta, jotka ovat yleisiä – jopa edellä käytyä työelämävalmiuksia. Valmiuksia, jotka tulevat sotilaskoulutuksen lisäarvona.

Sodan ajan henkilöstöstä noin 96 prosenttia on reserviläisiä. Koko reserviä tarvitaan ja kaikille reserviläisille tehtävä poikkeusoloissa. Puolustusvoima-uudistus mahdollistaa kertausharjoituksissa vuosittain koulutettavien reserviläisten määrän nostamisen 18 000. Reservin koulutusta kehitetään. Se muodostuu jatkossa kertausharjoituksista ja niitä täydentävistä vapaaehtoisesta ja omatoimisesta osaamisen ja toimintakyvyn kehittämisestä. Vuosittain koulutetaan jopa 45 000 reserviläistä kertausharjoituksissa, puolustusvoimien Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä (MPK) tilaamassa sotilaallisessa koulutuksessa, MPK:n sotilaallisia valmiuksia kehittävässä koulutuksessa sekä MPK:n varautumis- ja turvallisuuskoulutuksessa.

Suomalainen asevelvollisuus on historiamme kehityksen ainutlaatuinen tulos.

”Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva ja myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava”

Eversti Hannu Hyppönen puolustusvoimien koulutuspäällikkö ja vapaaehtoisen maanpuolustuksen tarkastaja.

Majuri evp, SM Olli Envall

YLEINEN ASEVELVOLLISUUS JA JOUKKOTUOTANTO PUOLUSTUSVOIMIEN SUORITUSKYKYJEN PERUSTANA

Kylmän sodan jälkeen merkittävä määrä Euroopan valtioita on luopunut yleisestä asevelvollisuudesta. Joissakin valtioissa ammattilaisuuden rinnalle on jäänyt rajoitettu asevelvollisuus erikseen säädetyllä tavalla. Muutamat valtiot katsovat edelleen tarvitsevänsä yleisen asevelvollisuuden, jotta riittävät suuret asevoimat saadaan aikaiseksi. Maailmassa on muutamia valtioita, joilla ei ole omia asevoimia. Euroopassa niitä ovat eräät lilliputtivaltiot sekä Islanti. Eräillä valtioilla on autonomisia demilitarisoituja alueita, joiden puolustamisesta on säädetty erikseen. Tällainen on Suomelle kuuluva Ahvenanmaan maakunta. Asevoimien henkilöstö valitaan erilaisten säädösten nojalla maan kansalaisista, jotka koulutetaan sotilaiksi.

JOHDANTO

Ruotujakolaitos oli Ruotsissa ja Suomessa 1680-luvulla toimeenpantu sotalaitoksen uudistus. Muun muassa maatiloista muodostettiin 2–6 talon ryhmiä, ruotuja, jotka kukin joutuivat kustantamaan yhden sotilaan varusteineen ja aseineen. Suomen sodan jälkeen ruotujakoarmeija hajotettiin. Krimin sodan aikana 1853–1856 ryhdyttiin taas kokoamaan ruotujoukkoja siten, että 2 ruotua yhdessä asetti yhden sotamiehen. Näin saatiin koottua 9 ruotupataljoonaa Suomen puolustamiseen täällä jo olevien venäläisten joukkojen rinnalle. Vuonna 1857 nämä ruotupataljoonat hajotettiin¹ ja sen jälkeen Suomessa oli omaa sotaväkeä vajaa tuhat miestä. Värvätystä miehistä koostunut Suomen Kaarti otti osaa 1877–1878 käytyyn Venäjän – Turkin sotaan Balkanilla. Ruotujakolaitosta voidaan monella tavalla pitää joukkotuotannon esi-isänä. Siinä ratkaistiin joukkojen ylläpito ja varustaminen varsin kustannustehokkaalla tavalla.

Joukkotuotanto² on menetelmä, jolla määrätyn ajan kuluessa suunnitelmallisesti koulutetaan³, varustetaan ja ylläpidetään sodan ajan joukot. Joukkotuotantoa voidaan käyttää sekä ammattietä asevelvollisuusarmeijoiden kouluttamisen. Luontevimmin se soveltuu käytettäväksi asevelvollisuusarmeijoissa, joissa uudet joukot muodostuvat koulutuksen kautta. Yleiseen asevelvollisuuteen pohjautuvassa puolustusjärjestelmässä joukkotuotannolla voidaan kouluttaa väkiluvultaan pienellekin valtiolle vahvuudeltaan riittävät ja suorituskykyiset sodan ajan asevoimat⁴. Tällöin sodan ajan joukot muodostetaan koulutetuista reserviläisistä. Keskeisintä on, että koulutuksessa olevista sotilaista muodostuu kiinteä joukon omalla kalustolla koulutettu ja varustettu sodan ajan joukko. Koulutus voi vielä painottua joukon ensimmäiseen sodan ajan tehtävään tai toimintaympäristöön.

¹ Kansallisarkiston Arkistojen portti tietokanta [http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Ruotujakolaitoksen aikaiset_v%C3%A4rv%C3%A4tyt_joukko-osastot](http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Ruotujakolaitoksen_aikaiset_v%C3%A4rv%C3%A4tyt_joukko-osastot). Viitattu 10.3.2014.

² *Kenttäohjesääntö, Yleinen osa*, Pääesikunta, Suunnitteluosasto, Edita Prima Oy, Helsinki, 2007, sivu 98. Joukkotuotanto on: ”Niiden toimenpiteiden muodostama kokonaisuus, joilla koulutetaan, harjoitetaan ja sijoitetaan sodan ajan joukkojen ja johtoportaiden henkilöstö sekä varustetaan joukot ja johtoportaat sotavarustuksella, kuljetusvälineillä, aluksilla ja ilma-aluksilla”.

³ Envall, Olli: *Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o 1/2009, Edita Prima Oy, Helsinki 2009, sivu 15. Joukkotuotannon tuloksena syntyy homogeenisia sodan ajan joukkoja, jotka on koulutettu joukon kalustolla joukon ensimmäiseen tehtävään. Tuotantoerän suuruus on yleisesti perusyksikkö ja se pyritään saamaan yhdestä saapumisesta.

⁴ Sanat armeija ja asevoimat ovat suomalaisessa kielenkäytössä synonyymejä. Merellisissä englanninkielisissä maissa armeijalla tarkoitetaan lähinnä maavoimia. Tässä artikkelissa sana armeija tarkoittaa asevoimia.

Joukkotuotanto soveltuu asevoimien koulutusmenetelmäksi sellaisissa valtioissa, joilla on tarve ylläpitää väkilukuun nähden suuria reserviin perustuvia sodan ajan asevoimia. Monesti näiden valtioiden ei taloudellisesti kannata ylläpitää sodan ajan vahvuuden mukaista ammattiarmeijaa⁵. Valtiot ovat sitoutuneet puolustamaan koskemattomuuttaan koko alueellaan. Välttämättä valtio ei kuulu mihinkään sotilasliittoon ja se haluaa vastata itse omasta puolustuksesta. Valtio saattaa sijaita suuren valtion tai uhkaavien naapurivaltioiden vieressä. Valtiolla voi olla pitkä kansallinen historia, oma äidinkieli, vauras kansantalous ja usein myös länsimainen demokratia. Useasti armeijaan kelpuutetaan vain maan kansalaisuuden saaneet asukkaat. Esimerkkeinä näin toimineista tai toimivista valtioista voidaan mainita Israel, Ruotsi, Singapore ja Suomi.

JOUKKOTUOTANNON TUNNUSPIIRTEITÄ JA TEORIAA

Joukkotuotannolla ei ylläpidetä rauhan aikana välittömässä valmiudessa olevia suuria asevoimia. Sen avulla koulutetaan sodan ajan joukot. Joukkojen koulutukseen varataan erikseen määrätty määrä vuosiluokkia, joiden katsotaan riittävän laskettuun tarpeeseen. Asevelvolliset ovat palveluksessa pääosin koulutuksellista, eivät valmiudellisista syistä. Asevelvollisia ei joukkotuotannossa käytetä työvoimana. Asepalveluksen sijaan suoritettavassa siviili- tai kansalaispalveluksessa osa palveluksesta voi tapahtua työsuoritteena joissakin määrättyssä laitoksessa. Näiden merkitys voi olla joissakin maissa merkittävä⁶. Näin on muun muassa ollut Saksan Liittotasavallassa⁷.

Joukkotuotannon perusteissa on suureita, jotka ovat sidoksissa toisiinsa. Teoriassa on kyse kaavoista, vaikka niillä ei ole kiinteitä matemaattisia sidoksia. Merkittävimpiä perussuureita ovat valtion asukasluku, syntyvyys, asevelvollisuuden ajallinen pituus ja perustettavan sodan ajan armeijan henkilövahvuus.

Vuosiluokka voidaan ajaa useampaan saapumiserään⁸. Joukkotuotannossa koulutusta annetaan palveluksessa olevalle saapumiserälle. Sodan ajan joukkojen vahvuus määrittää, kuinka paljon vuosiluokasta on tarpeen kutsua palvelukseen⁹. Valtiojohdon päättämän sodan ajan asevoimien vahvuus määrittää, kuinka monta vuosiluokkaa joudutaan varaamaan maanpuolustuksen tarpeisiin. Vuosiluokasta kytetään kouluttamaan vain tietty osa. Koulutettavia karsiutuu monista syistä.

Syntyvyyden perusteella voidaan määrittää vuosittain käytettävissä olevan vuosiluokan vahvuus. Vuosiluokka on elävänä syntyneiden lukumäärä. Yleisesti laskelmissa käytetään vain miehiä. Käytännössä lukuarvona käytetään palvelukseenastumisiässä palvelukseen kelpaavien lukumäärää. Palveluksen alkamiseen mennessä vuosiluokasta on karsiutunut Suomessa noin 15 prosenttia¹⁰. Kansallisen armeijan teoreettinen maksimivahvuus on ikäluokan palveluksen suorittavan vahvuuden ja käytettävien vuosiluokkien lukumäärän tulo. Käytännön maksimivahvuus on noin kaksikymmentä kertaa vuosiluokan palvelukseen kelpaava miespuolinen vuosiluokka. Naisten osuus on vain muutamia prosentteja kokonaisvahvuudesta. Vahvuutta pienentää vielä reservin aikainen poistuma, joka on 1–2 prosenttia vuodessa vuosiluokkaa kohden. Vuosiluokan vanhetessa poistuma kasvaa.

⁵ Laitinen, Kari ja Nokkala, Arto, Suomalaisen asevelvollisuuden kaari ja haasteet, Puolustusministeriö, Helsinki 2006, sivut 120–129.

⁶ Laitinen&Nokkala 2005, sivu 127.

⁷ Saksan liittotasavallassa luovuttiin yleisestä asevelvollisuudesta vuoden 2011 heinäkuussa. http://yle.fi/uutiset/saksan_asevelvollisuus_lakkautettiin/5384795. Viitattu 13.3.2014.

⁸ Suomessa on nykyisin käytössä 2/2-järjestelmä, jolloin vuosiluokka ja jakautuu kahteen saapumiserään. Tosin kutsunnoissa on mahdollisuus valita neljästä saapumiserästä ja tietyn edellytyksin jopa viidestä saapumiserästä.

⁹ Esimerkiksi Suomessa 2000-luvulla syntyneiden poikien vuosiluokan vahvuus on noin 29 300. Tilastokeskus, Väestötilastot, *Elävänä syntyneet sukupuolen ja äidin avioisuuden mukaan, 1761–2007*.

¹⁰ Envall (2009), sivu 29.

Asevelvollisen palvelusajan pituus vaihtelee eri valtioissa. Yleensä päätös palvelusajan pituudesta on poliittinen ja asevoimat ovat sovittaneet toimintansa näihin reunaehtoihin. Palvelusajan pituuteen on vaikuttanut myös seikka, että käytetäänkö asevelvollisuusaika pelkästään koulutukseen vai ovatko koulutetut asevelvolliset palveluksessa myös valmiudellisista syistä. Suomessa vuonna 1998 tehtyä palvelusajan lyhentämistä ei puolustusvoimat juurikaan kritisoinut¹¹. Pitkällä aikavälillä koulutus on sopeutettu ja yhä suurempi osa palvelee pidempään kuin mitä on miehistön lyhin palvelusaika¹². Puolustusvoimauudistukseen liittyen Puolustusvoimat pyrkii muuttamaan palvelusajakajakaumaa siten, että 5,5 kuukautta palvelevien osuus on noin 50 prosenttia eikä pidempään palvelevien osuus ainakaan kasva.^{13,14}

Sodan ajan joukkojen vahvuus sekä käytettävissä olevat vuosiluokkien vahvuudet vaikuttavat merkittävästi millaiseksi sodan ajan joukkojen ikärakenne muodostuu. Usein pienillä valtioilla joukkojen keski-ikä ja vahvuus ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Vuosiluokan vahvuuden perusteella saadaan kolme mallia, joiden avulla tarkastellaan 250 000 vahvuisen sodan ajan joukon rakennetta. Mallit ovat karkeita, eikä niissä huomioida jo palveluksessa olevaa kaaderihenkilöstä. Reserviä on käsitelty myöhemmin erikseen. Malleissa on käytetty vain palveluksen suorittaneita sijoitettuja ikäluokkia. Näiden lisäksi koulutuksessa on aina yksi vuosiluokka. Uuden vuosiluokan sijoittaminen vapauttaa vanhimman vuosiluokan.

Mallissa 1 joukot uusiutuvat alle 10 prosentin kierrolla. Esimerkiksi 20 000 asepalveluksen vuosittain suorittaneella asevelvollisella tarvittavien ikäluokkien tarve on 13. Tällöin joukoista 60 prosenttia tarvitsee palauttavaa koulutusta¹⁵. Osa joukoista on reservissä yli 10 vuotta.

Mallissa 2 joukot uusiutuvat 10 prosentin kierrolla. Esimerkiksi 25 000 asepalveluksen vuosittain suorittaneella asevelvollisella tarvittavien ikäluokkien tarve on 10. Tällöin joukoista 50 prosenttia tarvitsee palauttavaa koulutusta. Käytännössä joukot uusituvat 10 vuoden kierrolla ja usein ne vanhenevat asejärjestelmänsä kanssa yhtäaikaisesti toisella tai kolmannella kierrolla.

Mallissa 3 joukot uusiutuvat yli 10 prosentin kierrolla. Esimerkiksi 30 000 asepalveluksen vuosittain suorittaneella asevelvollisella tarvittavien ikäluokkien tarve on hivenen yli 8. Tällöin joukoista vain 37 prosenttia tarvitsee palauttavaa koulutusta.

Kierto on joukon elinkaareen liittyvä termi, jolla kerrotaan muun muassa

- kuinka pitkän ajan kuluttua joukko koulutetaan uudelleen,
- kuinka monta kertaa joukko tuotetaan uudelleen tai
- missä ajassa joukko, joukot tai maavoimat ovat kokonaan uudistuneet.

Kierron pituus ja lukumäärä vaihtelee. Syynä ovat joukkojen elinkaarien muutokset ja joukkotyyppien eriaikainen vanheneminen. Tällöin kaikkia joukkoja ei ole enää tarve kouluttaa yhtä useasti uudelleen¹⁶.

¹¹ Hägglund, Gustav: *Leijona ja kyyhky*, Otava. Helsinki 2006, sivu 239.

¹² Maavoimissa täysin palvelleet varusmiehet. Vartti tieto. Tiedot ovat kirjoittajan hallussa.

¹³ PEHENKOS käsky AJ3606/18.2.2013, Puolustusvoimauudistuksen yleistä asevelvollisuutta vahvistavien toimenpiteiden toteuttaminen, Toimenpide 9.

¹⁴ Toimenpiteellä saattaa olla vaikutusta joihinkin tehtäviin koulutettavien varusmiesten koulutustasoon.

¹⁵ *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (2007)*, sivu 98. Valmiuden kohottamiseen liittyen reservin joukkojen varaudutaan kouluttamaan sotavalmiuden saavuttamiseksi.

¹⁶ Nykyisin uuden joukot tehdään järjestelmien ympärille. Kaikki joukot eivät saa enää usia miehistöjä puhtaana uudelleen koulutuksena. Eräiden asejärjestelmien elinkaaret ovat lyhentyneet.

Sodan ajan joukon kierrolla on merkitystä, kun arvioidaan valmiuden kohottamiseen liittyvää reservin suorituskyvyn palauttamista. Jakamalla sodan ajan vahvuus vuosittain tuotettavien lukumäärällä saadaan kierron pituus vuosina. Kokonaiskierron perusteella voidaan tarkastella suorituskyvyn palauttamiseen tarvittavaa koulutuksen ja joukkojen määrää. Tiedon ja taidon palauttamisen kannalta viiden ja kymmenen vuoden aikarajoja voidaan pitää merkittävänä. Viiteen vuoteen asti voidaan joukkojen suorituskyvyn palauttaminen toteuttaa ilman merkittävää perustamisen jälkeistä kouluttamista. Viiden vuoden jälkeen tarvitaan palauttavaa koulutusta jo merkittävästi. Kymmenen vuoden jälkeen on tarvittu jo useampi palauttava koulutusjakso, jotta joukolla on suorituskykyä. Kymmenessä vuodessa on saattanut jo poistua asejärjestelmiä tai joukon käyttöperiaatteet muuttua oleellisesti aikanaan opituista¹⁷.

Sodan ajan joukoilla tulee olla kyky kestää taistelua ja siinä aiheutuvia tappioita. Taistelussa tulevia tappioita täydennetään varastoista saatavalla materiaaalilla ja koulutetuilla reservissä olevilla henkilöillä. Täydennyksiin varattavien reservin koulutus tapahtuu parhaiten joukkojen koulutuksen yhteydessä. Tällöin reservin sotilaiden koulutustaso on ollut lähellä samanlainen kuin joukoilla. Täydennyksiin käytettävän reservin määrä voisi olla 10–15 prosenttia sodan ajan joukkojen vahvuudesta. Perustamisjärjestelyjen yhteydessä on joukoille varattu ylimääräistä henkilöstöä. Tätä henkilöstöä kutsutaan varalisäksi ja se on 15–25 prosenttia joukon vahvuudesta¹⁸. Varalisä sisältää joukon kokoonpanoon koulutettuja reserviläisiä ja sen avulla ennakoitaan mahdollista poistumaa perustamisen yhteydessä¹⁹. Yli-ikäisten jo joukoista poistettujen reserviläisten käyttö reservinä ei tuo täydennettävälle joukoille tarpeellista suorituskykyä.

Merkittävä periaatteellinen kysymys on: ”Miten reservin määritellään kuuluvan sodan ajan vahvuuteen?”. Molemmissa vaihtoehdoissa on aluksi 250 000 sotilaan vahvuinen sodan ajan armeija. Ensimmäisessä vaihtoehdossa suorituskyky alenee tappioiden myötä. Jälkimmäisessä sen vahvuus pyritään pitämään vakiona ja sen henkilöstöön perustuva suorituskyky on parempi. Reservin sijoittumista ja sodan ajan vahvuutta voidaan ajatella kahdella tavalla seuraavasti:

1. Organisaatio on aloitusvahvuudessaan niin suuri ja rakenteeltaan niin joustava, että sitä ei tarvitse täydentää kovinkaan pian, vaikka se olisi kärsinyt tappioita. Mallissa organisaatiot ovat ylivahvoja, koska tappionsietokyky on rakennettu niiden sisälle. Koulutetut reservit on sidottu joukkoihin jo ennen niiden tarvetta. Koko reservi ei ole joustavasti käytettävissä.

2. Organisaatio on aloitusvahvuudeltaan pienempi, mutta sen täydentäminen tapahtuu joustavasti siihen suunnitellun organisaation avulla. Mallissa organisaatiot eivät ole ylivahvoja. Ne pyritään pitämään määrävahvaisina joustavan täydentämisen avulla. Koulutetut reservit eivät ole sidottu joukkoihin jo ennen niiden tarvetta. Koko reservi on joustavasti käytettävissä.

ALOKKAASTA SOTILAAKSI

Palvelukseen astuvalle alokkaalle joukkotuotanto on toimiva varusmieskoulutusjärjestelmä. Varusmiespalveluksessa olevien asevelvollisten koulutus toimii hyvin ja tuotantotehtävuettelon (TTL) perusteella muodostuu sodan ajan joukkoja. Joukkotuotanto ei ole irrallinen tapahtuma. Se on yksi osa sotilaallisen suorituskyvyn rakentamista. Hyvin toimiva joukkotuotanto tarvitsee koulutusjärjestelmän lisäksi:

¹⁷ Esimerkiksi suomalaisessa ilmatorjunta-aselajissa viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihtuivat lähes kaikki käytettävät järjestelmät. Samalla tulee reserviin merkittävä määrä miehiä, joilla ei ole mitään koulutusta uusiin asejärjestelmiin. Asia selviää tarkastelemalla ilmatorjunta-aselajin kalustokuvastoa. <http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi/?urile=wcm:path:/SU+Puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Maavoimat/Perustietoa/Maavoimien+kalustoa+sivustoalueen+etusivu/it+kalustoa/it+kalustoa>.

¹⁸ Envall (2009), sivu 15.

¹⁹ Envall (2009), sivu 18.

- toimivan kutsuntajärjestelmän,
- suunnitellut joukkojen elinkaaret,
- joukon kiinteyden merkityksen ymmärtämisen,
- tietoisuuden suorituskyvyn säilymisestä ja rapautumisesta,
- suunnitelman koulutuksellisen suorituskyvyn ylläpidosta,
- kyvyn luopua suorituskyvyistä ja joukoista hallitusti,
- maanpuolustuksen yhteiskuntarasisituksen yleisen hyväksymisen.

Joukkotuotannon suunnittelussa tulee päättää, miten koulutus toteutetaan. Karkeasti jaoteltuna joukkotuotanto voidaan tehdä kolmella tavalla seuraavasti:

- jatkuva tuottaminen, jolloin joukkoa tuotetaan tietyllä volyymillä jatkuvasti uusiutuen,
- tuottaminen elinkaaren ajaksi, jolloin tuotanto sovitetaan asejärjestelmän tai henkilöstön elinkaaren mukaan, tällöin koulutettu henkilöstö vapautuu aikanaan poistuvan kaluston mukana,
- sijoittamalla koulutettuja sotilaita suoraan valmiiseen joukkoon.^{20,21}

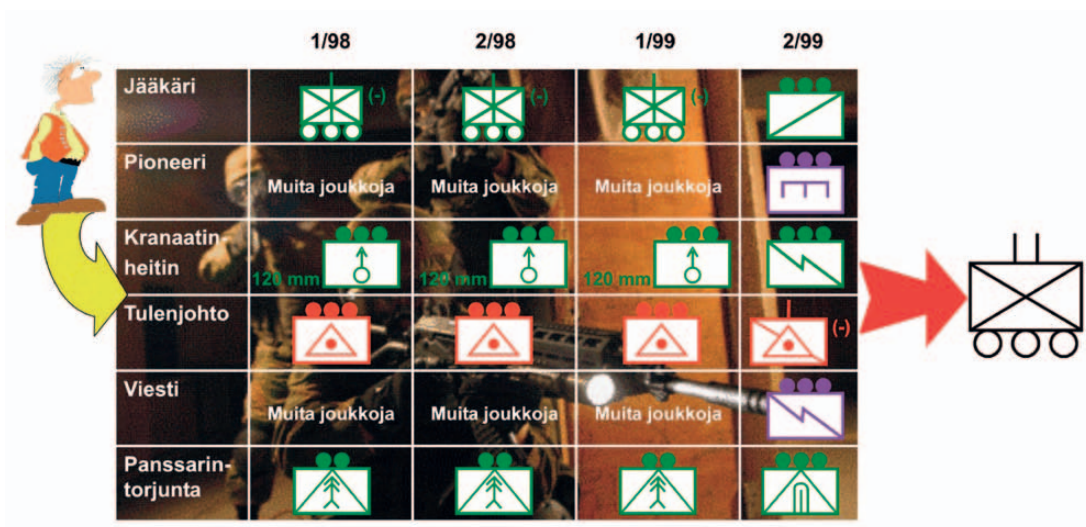
Rauhan ajan organisaation tulee kyetä kouluttamaan sodan ajan joukot. Sen rakenteen tulee olla kustannustehokas ja samalla sen on tarjottava riittävät edellytykset sodan ajan joukkojen toimeenpanolle. Kouluttavat joukko-osastot ovat myös sodan ajan joukkojen perustajia. Osa on kaaderiperustajia, jolloin joukko-osasto kasvaa sodan ajan kokoonpanoon. Osalla on koulutusvastuulla oman sodan ajan joukon lisäksi joukkoja myös muiden johtoportaiden käyttöön. Eräissä tapauksissa pääosa koulutustehtävistä on muiden käyttöön tarkoitetuissa joukoissa.

Koulutusvolyyymi määrittää, kuinka paljon rauhan ajan järjestelyillä kyetään kouluttamaan palvelukseen astuvia alokkaita ja reservin harjoituksiin käskettyjä reserviläisiä. Asialla on merkitystä kun pohditaan rauhan ajan kokoonpanoa. Asevelvollisuusarmeijoissa palkattu sotilashenkilöstö muodostaa pääosan kouluttajakunnasta. Palkattu henkilöstö sijoitetaan perustettavien sodan ajan joukkojen avaintehtäviin.

Sodan ajan joukot muodostuvat erilaisista perusyhtymistä, rykmenteistä, pataljoonista sekä laitoksista ja keskuksista. Näillä kaikilla on omat organisaationsa, kalustonsa ja käyttöperiaatteensa. Sodan ajan joukot koostuvat myös eri aselajeista, joita on edellä mainittujen joukkojen kokoonpanoissa. Prikaatin kaltaisessa perusyhtymässä on yleensä aselajeina jalkaväki, kenttätykistö, ilmatorjunta, pioneeri, viesti sekä huolto. Aselajien sisällä on vielä koulutushaaroja, joissa tapahtuu varsinainen koulutus. Aselajeilla on niiden käyttöperiaatteisiin soveltuva kalusto. Kouluttamiselle lisää haasteita kaluston tekninen kehitys ja sen vaatima yhä suurempi yksilöity osaaminen. Kaikkien sotilaiden hallitsemaan yleisvarustusta on yhä vähemmän. Tämä materiaali on jatkossa yhä enemmän yksittäisen sotilaan henkilökohtaista varustusta, joka kyllä lisää hänen suorituskykyään ja omasuojaansa. Eri koulutushaaroista muodostuvan jääkäripataljoonan joukkotuotantomatriisi on esitetty kuvassa 1.

²⁰ Perustamistehtäväluettelossa (PTL) olevaan joukkoon.

²¹ Envall (2009), sivu 23–25.

Kuva 1. Jääkäripataljoonan tuottaminen eri koulutushaaroista neljästä saapumiserästä vuosina 1998–1999.

Tehokkaan koulutuksen saavuttamiseksi on valmiuden ja koulutuksen suhde suunniteltava. Tähän liittyy kiinteästi tarve taata erilaisten joukkotyyppien osaamisen varmistaminen ja parhaiden toimintatapojen syntyminen ja ylläpito. Koulutusorganisaation tulee kyetä kouluttamaan kaikkien sodan ajan asejärjestelmien – myös vanhempien – tehokas käyttötaito. Joukkotuotannon suunnittelussa on myös arvioitava, kuinka kiinteä on koulutuksen ja valmiuden suhde. Erityisesti on tarkasteltava voidaanko osa joukoista kouluttaa koulutuskeskuksissa.

Sodan ajan joukoille on määritelty tavoitteellisia keski-ikä²². Karkeasti jaottelu on tehty seuraavasti:

- tärkeimmät ja uusimmalla varustuksella olevat joukot, henkilöstö alle 30 vuotta,
- taisteluun käytettävät muut joukot alle 35 vuotta,
- muut joukot alle 45 vuotta.

Vastaavia jakoja voidaan tehdä useilla eri perusteilla. Tällä tavalla tehdyt jaottelut karsivat samalla vanhempiin joukkoihin kohdistuvaa koulutusta²³.

²² PESUUNOS asiak. HF1335/18.12.2009, PVHSM 002 - PESUUNNOS PUOLUSTUSVOIMIEN TOIMINNAN JA RESURSSIEN SUUNNITTELU SEKÄ SEURANTA, Liite 5 Tunnusluvut.

²³ Envall (2009), sivu 22. Asia korostui aikana, jolloin noin puolet joukoista tuotettiin varusmieskoulutuksella ja tietyn ajan kuluttua joukon henkilöstö jatkosijoitettiin toiseen joukkoon.

SUORITUSKYKY JA ELINKAARI

Aseiden ja ase- tai muiden järjestelmien kehittyminen on vaikuttanut myös joukkojen kokoonpanoihin. Pitkään kehitys paransi aseiden tehokkuutta ja niillä korvattiin aikaisempia malleja. Uusi parempi sotavaruste korvasi vanhan ja se otettiin organisaatiossa käyttöön. Kokoonpanot eivät juuri muuttuneet. Näin tapahtui kun esimerkiksi kivääristä vaihtui kaliiberi, sinko vaihdettiin tehokkaampaan, radio uuteen tai kenttätykki pidemmälle ampuvaan. Joukot oli koulutettu tiettyyn suorituskykyyn ja sitä parannettiin korvaamalla välineitä paremmilla. Uudet välineet eivät olleet käyttäjilleen haastavampia, eikä niiden vaikutus joukon käyttöperiaatteisiin ollut dramaattinen.

Tekniikan kehittyessä sotavarusteet tulivat yhä teknisemmiksi. Niiden kehittäminen vaati yhä enemmän aikaa, käyttö vaati yhä enemmän koulutusta ja lopullisen kenttäkelpoisuuden saavuttaminen mittavan määrään erilaista tutkimusta. Uutta sotavarustetta ei enää voinut samalla tavalla vain jakaa käytettäväksi²⁴. Asejärjestelmien kehittäminen edellytti niiden käyttäjäorganisaation kehittämistä. Vähitellen oli siirrytty aikaan, jolloin asejärjestelmät kehittyivät hankkeiden kautta. Hankkeiden myötä uusien järjestelmien käyttöön saanti on paremmin arvioitavissa suunnittelussa. Uusien joukkojen tuottaminen on ajallisesti pitkä prosessi, josta asevelvollisten kouluttaminen varusmiespalvelussa on vain yksi osatekijä.

Sotavarusteelle on suunniteltava käyttäjäorganisaatio, taktiikka, koulutus- ja suorituskykyvaatimukset. Sotavaruste saadaan käyttöön vasta kun edellä mainitut seikat ovat kunnossa. Tämän jälkeen tarvitaan vielä oma aika joukkojen kouluttamiseen. Sotavarusteiden elinkaaret vaikuttavat myös joukkoihin, mitä ei tapahtunut kun vain yksittäinen väline vaihtui parempaan. Tekniset järjestelmät sitovat käyttäjänsä yhä enemmän yhden asejärjestelmän osajiksi²⁵. Yleiskäyttöisten koulutettujen sotilaiden määrät ovat laskeneet armeijoiden teknisen kehityksen myötä. Pitkälle koulutetut sotilaat muuttuvat osin tarpeettomiksi järjestelmistä luopumisen yhteydessä.

Perinteisesti on ajateltu joukkotuotannon toteuttamisen määräytyvän operatiivisten vaatimusten pohjalta. Useasti joukkotuotantoa tarkastellaan näkökulmasta, missä tärkeimmät tai ensiksi tarvittavat joukot tulee olla lyhimällä tuotantokierrolla. Operatiiviset vaatimukset eivät useinkaan voi vaikuttaa joukkotuotannon aiemmin esitettyihin perussuureisiin. Hyödyllisempää olisikin tarkastella, miten kaikki sodan ajan joukot saadaan parhaiten koulutettua ja niiden elinkaaren aikainen suorituskyky ylläpidettyä. Uudet joukot ja niiden tuottaminen sekä ylläpito tehdään jatkossa yhä enemmän hankkeiden kautta syntyvien aikataulujen perusteella.

Nykyaikaiset tekniset sotavarusteet vaativat elinkaarensa aikana yhä enemmän huoltoa ja ylläpitoa. Kaluston ylläpito on taloudellisesti merkittävä kuluerä²⁶. Koulutuksellisista syistä välineitä tulee olla käytettävissä riittävästi. Joukkotuotannon suunnittelussa on huomioitava myös kaluston kuluminen ja esimerkiksi ampumatarvikkeiden kulutus. Sotavarustuksen sodan ajan kapasiteetti tulee olla käytettävissä suunnitellun elinkaaren ajan. Joukkotuotanto on suunniteltava niin, etteivät joukkojen sotavarusteet kulu koulutuksessa loppuun ennen suunnitellun elinjakson päättymistä.

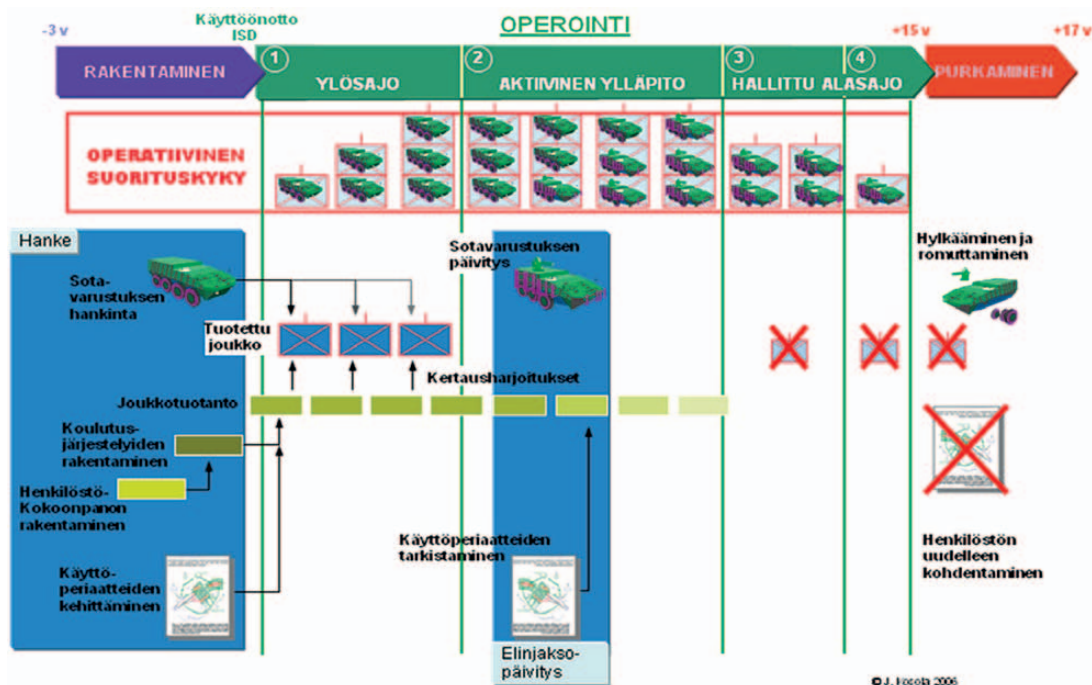
²⁴ Esimerkiksi AMOS-projekti vei yli 15 vuotta ennen kuin ase oli lopullisesti sarjatuotantokelpoinen. Vuonna 2011 vasta alkoi ensimmäisten sarjatuotantoyksilöiden valmistus. <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Maavoimat+han kkii+18+kranaatinheitinajoneuvoa/1135262291971>. Viitattu 10.3.2014.

²⁵ Suomen ilmavoimien siirtymässä F/A-18 Hornet torjuntahävittäjiin jäi merkittävä määrä MiG- ja Draken-henkilöstöä ilman tehtävää ja osin heidän osaamiselleen ei ollut enää käyttöä. Näin on ollut myös maavoimissa esimerkiksi erilaisten ohjusten ja tutkajärjestelmien kohdalla. Merivoimissa samankaltainen tapahtui luovuttaessa pääosasta kiinteää rannikkotykiä.

²⁶ Ylläpito sisältää myös elinkaaripäivityksiä, joilla parannetaan sotavarusteen suorituskykyä.

Joukon elinkaaren hallintaa on käsitelty Jyri Kosolan kirjassa Suorituskyvyn elinjakson hallinta²⁷. Siinä on kuvattu joukkotuotantoa uuden asejärjestelmän elinkaaren osana. Kuvan 2 avulla voidaan mallintaa esimerkiksi mekanisoidun valmiusprikaatin elinkaari. Samalla syntyy tietoisuus, kuinka joukko on käytettävissä operatiivisissa suunnitelmissa.

Kuvassa esitetyt ajat ovat ohjeellisia. Lisäämällä kuvaan rakentamiseen ja ylösajoon käytetyt, nyt jo tiedossa olevat ajat, voidaan niitä käyttää mallina seuraavien yhtymien tai vastaavien joukkojen suunnittelussa. Päätös aktiivisen ylläpidon pituudesta auttaa selvittämään, kuinka monta kertaa joukot joudutaan kertausharjoittamaan ja mahdollisesti tuottamaan uudestaan²⁸. Hallitun alasajon aikainen suorituskyky taataan viimeisten kertausharjoitusten oikealla ajoituksella.

© J. Kosola 2006

Kuva 2. Suorituskyvyn rakentaminen, ylläpito ja alasajo

Kenttäohjesäännön yleisessä osassa käsitellään Puolustusvoimien suorituskykyä²⁹. Ohjesäännön mukaan suorituskyky muodostuu puolustushaarojen yhteisestä suorituskyvystä. Ohjesääntö luettelee lisäksi joukon suorituskyvyn osatekijöitä ja samalla todetaan suorituskyvyn muodostuvan erilaisten osatekijöiden muodostamasta kokonaisuudesta. Järjestelmien ja joukkojen suorituskyky muodostuu seuraavien osatekijöiden integroituna kokonaisuutena:

²⁷ Kosola, Jyri: *Suorituskyvyn elinjakson hallinta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos, Julkaisusarja 5 n:o 7/2007, Edita Prima Helsinki 2007.

²⁸ Kosolan mallissa aktiivinen ylläpito ei välttämättä sisällä joukkojen uudelleen tuottamista. Usein pääkalustojen elinkaaret ovat niin pitkiä, että tuottaminen joudutaan tekemään 2–3 kertaa.

²⁹ *Kenttäohjesääntö, Yleinen osa*, (2007).

- suorituskyykyvaatimukset,
- käyttö- ja toimintaperiaatteet,
- osaava ja toimintakykyinen henkilöstö,
- ajanmukainen ja määrävahvuinen materiaali,
- toiminnan edellyttämä infrastruktuuri sekä
- puolustusvoimien omat sekä muun yhteiskunnan tarjoamat tukeutumismahdollisuudet³⁰.

Kenttäohjesääntö määrittelee suorituskyykyyn muodostuvan järjestelmän ja/tai joukon toiminnan mahdollistavista suunnitelmista ja eri tehtäviin harjoitelluista käyttö- ja toimintaperiaatteista, riittävästä ja osaavasta henkilöstöstä, tehtävään tarvittavasta materiaalista, toimintaan tarvittavasta infrastruktuurista sekä puolustusvoimien omasta tai yhteiskunnan tarjoamista tukeutumismahdollisuuksista³¹.

Jukka Anteroinen kirjoittaa artikkelissaan *Sotilaallisten suorituskyykyjen kehittämisen tehostaminen systeemiperustaisin menetelmin*³² seuraavasti: "Sotilaallisella suorituskyykyllä on useita määritelmiä, joilla kullakin on paikkansa suorituskyykyyn elinjaksossa. Käsitteistä *suorituskyyky* ja *suorituskyykyperustaisuus* on tullut muotisanoja asevoimissa. Suorituskyykyyn kehittämiseen rakentamiseen, käyttöön ja ylläpitoon liittyvät sidosryhmät, kuten suorituskyykyyn suunnittelijat, hankintaorganisaatiot, sotilaskomentajat, yksittäiset sotilaat ja puolustusteollisuus käyttävät tänä päivänä laajasti näitä käsitteitä. Käytännössä usein ajatellaan, että suorituskyyky tarkoittaa yhtä asiaa tai että kaikki ymmärtävät käsitteen samalla tavalla. Todellisuudessa suorituskyykyllä ei ole kuitenkaan yhtä määritelmää tai mallia, vaan niitä on useita. Kukin suorituskyykyyn määritelmä on sidoksissa tiettyyn asiayhteyteen ja tarkoituksenmukainen vain asiayhteydessään. Suorituskyykyperustaisuutta pidetään kehitysaskelena uhkaperustaiselle ajattelulle ja toiminnan suunnittelulle. Suorituskyykyperustainen suunnittelu asettaa etusijan sille, kuinka mahdollinen vastustaja voi toimia tai mihin se kykenee, kuin sille kuka vastustaja on tai missä se toimii."³³

Anteroisen mukaan on viisi vakiintunutta suorituskyykymallia, joita käytetään suorituskyykyyn elinjakson eri vaiheissa:

1. sotilasvoimamalli, jossa suorituskyyky käsitetään osaksi voiman konseptia,
2. toiminnallinen malli, jossa suorituskyyky käsitetään asevoimien ja sen osien haluttuina vaikutuksina, kuten oikea-aikaisena tilannetietoisuutena,
3. systeeminen malli, jossa suorituskyyky koostuu toisiinsa vuorovaikutussuhteessa olevista osista, kuten käyttöperiaatteista, materiaalista ja henkilöstöstä,
4. sotilasjoukkomalli, jossa suorituskyyky on synonyymi fyysiselle sotilasjoukolle ja
5. malli, jossa suorituskyyky käsitetään teknisenä asejärjestelmänä sen ominaisuuksina.

³⁰ Kenttäohjesääntö, Yleinen osa, (2007), sivu 31.

³¹ Kenttäohjesääntö, Yleinen osa, (2007), sivu 105.

³² Artikkelin perustuu yleisesikuntakomentaja, Master of Science (systems engineering for defence) Jukka Anteroisen väitöskirjaan, joka tarkastettiin Maanpuolustuskorkeakoulussa 8. elokuuta 2013. Viitattu 25.7.2013.

³³ <http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi/?uril=wcm:path:/SU+Puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Maanpuolustuskorkeakoulu/Ajankohtaista/Artikkelit/Anteroinen+Sotilaallisten+suorituskyykyjen+kehittamisen+tehostaminen+systeemiperustaisin+menetelmin>. Viitattu 25.7.2013.

Suorituskyvystä puhuttaessa asioita mutkistaa siis se, että suorituskyvyn käsite

- voi viitata tavoitteisiin, joihin suorituskyvyllä pyritään,
- keinoihin, joilla tavoitteet täytetään tai
- välineisiin, joilla keinot toteutetaan.

Eri määritelmistä huolimatta suorituskyvyn tavoitteesta vallitsee varsin suuri yksimielisyys: *”Kyky saavuttaa haluttu vaikutus (toteuttaa tehtävä) määritetyssä toimintaympäristössä”*. Kaikilla yllämainituilla suorituskyvyn malleilla on paikkansa suorituskyvyn elinjakson eri vaiheissa, mutta ainoastaan sotilasjoukkomalli eli suorituskyvyn fyysinen ilmentymä on kykenevä toteuttamaan suorituskyvyn tavoitteen. Toiminnallisella tai systeemisellä mallilla ei sotaa voiteta³⁴.

Joukkojen suorituskykyä joukkotuotannon kannalta pohditaan kirjassa Asevelvollisuuden tulevaisuus³⁵ seuraavasti: ”Joukkotuotannon kannalta suorituskykyä kannattanee tarkastella joukkotuotannon määritelmän kautta. Määritelmän mukaan joukkotuotanto on: ”Niiden toimenpiteiden muodostama kokonaisuus, joilla koulutetaan, harjoitetaan ja sijoitetaan sodan ajan joukkojen ja johtoportaiden henkilöstö sekä varustetaan joukot ja johtoportaajat sotavarustuksella, kuljetusvälineillä, aluksilla ja ilma-aluksilla”³⁶. Malli on hyvin lähellä Anteroisen esittämää systeemimallia kuitenkin niin, että siinä on mukana myös sotilasjoukkomallin suorituskyvyn fyysinen ilmentymä.

Joukkotuotannon määritelmä ja kenttäohjesäännössä esitetty suorituskyvyn määritelmä voidaan yhdistää. Yhdistämisen jälkeen suorituskyky jaetaan neljään osasuorituskykyyn, jotka ovat riippuvaisia toisistaan. Suorituskykyvaatimus ei voi olla enempää kuin suorituskyvyn osatekijöiden tulo. Jako tehdään seuraavasti:

- koulutuksellinen suorituskyky,
- materiaallinen suorituskyky,
- taloudellinen suorituskyky sekä
- aineeton suorituskyky³⁷.

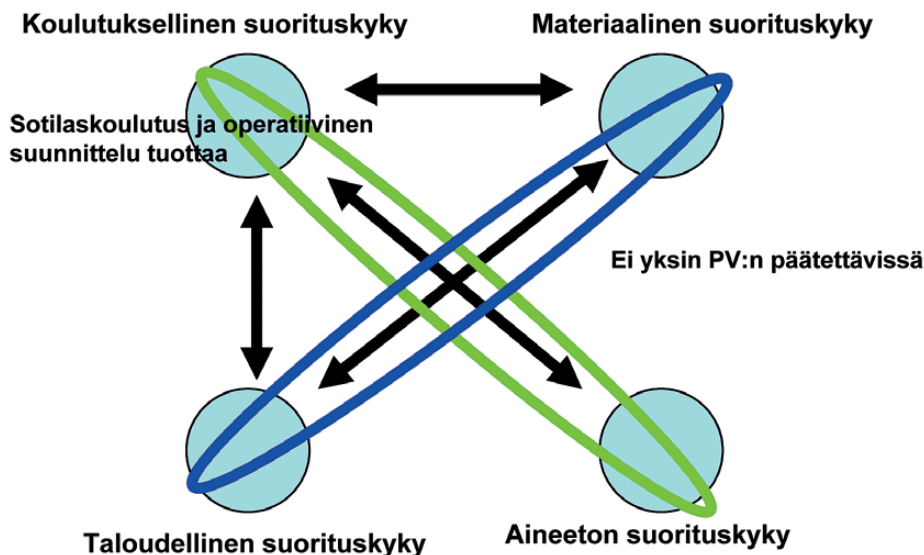
Yhdistetyn suorituskyvyn kaaviollinen rakenne ja osatekijöiden keskinäinen riippuvuus on esitetty kuvassa 3.

³⁴ <http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi/?urile=wcm:path:/SU+Puolustusvoimat.fi/Puolustusvoimat.fi/Maanpuolustuskorkeakoulu/Ajankohtaista/Artikkelit/Anteroisen+Sotilaallisten+suorituskykyjen+kehittamisen+tehostaminen+systeemiperustaisin+menetelmin>. Viitattu 25.7.2013.

³⁵ Asevelvollisuuden tulevaisuus, Mäkinen, Juha (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9/2013 Juvenes Print Oy, Tampere, 2013 sivu 84.

³⁶ Kenttäohjesääntö, Yleinen osa, (2007), sivu 98.

³⁷ Asevelvollisuuden tulevaisuus (2013), sivu 84.

Kuva 3. Suorituskyvyn kaaviollinen rakenne ja osatekijöiden keskinäinen riippuvuus.

Kuvatuilla suorituskyvyillä on vahva keskinäinen riippuvuus. Pelkistään voidaan todeta, että kaluston määrän tulee olla tasapainossa niiden käyttöön ja ylläpitoon tarvittavien resurssien kanssa. Samaten joukot voidaan kouluttaa niiden sodan ajan tarvetta pienemmällä määrällä materiaalia, mutta joukkojen suorituskyky syntyy vasta, kun materiaali on määrävahvuuden edellyttämä määrä. Lisäksi materiaali on hyödytöntä, mikäli sille ei ole koulutettuja ja motivoituneita käyttäjiä. Haastavana tekijänä on vielä joukkojen kokonaisvahvuuden ja materiaalivahvuuden määrittäminen.

Koulutuksellinen suorituskyky muodostuu osaamisesta. Sitä on varusmiespalveluksessa annettu sotilaskoulutus ja siihen liitetty koulutettavien muu henkilökohtainen osaaminen. Osaamista ylläpidetään reservin harjoituksilla ja yksilön vapaaehtoisella kouluttautumisella. Osaamista kehitetään kantahenkilökunnan koulutuksella ja sotatieteellisellä tai sitä tukevalla tutkimuksella. Tutkimusten avulla voidaan luoda tehtävien edellyttämät doktriinit, ohjesäännöt ja oppaat. Joukkotuotannossa henkilöstön kouluttaminen on koulutuksellisen suorituskyvyn luontia ja ylläpitoa³⁸.

Joukon elinkaari koostuu kaluston tai aseiden elinkaaresta. Karkeasti sotavarusteiden käyttöaika on noin 20–40 vuotta. Käyttöaika voidaan pidentää ajoittain tapahtuvilla päivityksillä. Henkilöstön kierto voi olla hidas tai nopea. Hitaassa kierrossa henkilöstö uusiutuu 3 kertaa, nopeimmissa 6 kertaa. Joukon tuotanto päättyy kun viimeinen henkilöstö on tuotettu. Reipas ylituotanto ei lisää valmiutta vaan on pois seuraavilta uusilta joukoilta. Vakiintuneista suorituskykymalleista huolimatta voidaan edelleen pohtia, että syntyvätkö joukot järjestelmistä – vai järjestelmät joukoista?

KOULUTUKSELLISEN SUORITUSKYVYN YLLÄPITO

Joukkojen koulutuksellisen suorituskyvyn ylläpito perustuu pääosin reservin harjoittamiseen. reserviä koulutetaan ja harjoitetaan puolustusvoimien kertaus- ja vapaaehtoisissa harjoituksissa

³⁸ Asevelvollisuuden tulevaisuus (2013), sivu 84.

sekä Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) koulutustapahtumissa. Joukkotuotannon kannalta on merkittävää, että kyetään

- määrittämään joukkojen harjoitusten ajankohta ja kesto aika,
- päättämään harjoitusten kohdentaminen joukoille,
- tiedostamaan harjoitusten vaikutus joukon suorituskykyyn.

Sodan ajan joukkojen keski-ikää on pidetty eräänä suorituskyvyn kuvaajana³⁹. Keski-ikä ei kuitenkaan kuvaa suorituskykyä, ennemmin sitä voidaan käyttää kuvamaan, miten varusmiespalveluksen aikaisen koulutuksen osaaminen on saattanut säilyä. Sinällään tutkimukset eivät tue käsitystä, että joukkojen keski-ikä suorituskykyä alentavasta vaikutuksesta. Suomessa tehdyt reserviläistutkimukset kertovat reserviläisten fyysisen kunnon laskusta, mutta sitä ei ole sidottu mihinkään ikäryhmään kuuluvaksi.

Keski-ikä sijaan tulee tarkastella, miten joukkoa on koulutettu ja laatia sen perusteella arvio joukon suorituskyvystä. Joukon suorituskyky taistelussa edellyttää, että sillä on hyvä fyysinen kunto, taito toimia ja kyky käyttää sille kuuluvaa kalustoa. Näiden saavuttaminen edellyttää tarvittavien asioiden perusteellista opettamista. Laadukas kalusto ei takaa sotilaallista suorituskykyä, jollei kalustoa osata käyttää. Kaluston käyttötaito edellyttää jatkuvaa ylläpitoa, joka tulee suunnitella niin, ettei kalusto kulu loppuun koulutustapahtumien aikana.

Suomessa koulutuksellisen suorituskyvyn säilymistä ei ole tutkittu kovinkaan paljon. Varsinkaan varusmieskoulutuksella ylioppimisen kautta opittujen taitojen ja tietotaitojen säilymistä ei ole mallinnettu. Perustellusti voidaan epäillä, että ei ole tutkittua käsitystä:

- kuinka kauan opetetut sotilastaidot ja sotilaalliset tietotaidot säilyvät,
- millä tavalla sotilastaidot ja -tietotaidot unohtuvat,
- kuinka paljon esimerkiksi viiden vuorokauden kertausharjoitus palauttaa edellä mainittuja taitoja,
- mikä on paras ajankohta kertausharjoitukselle,
- nouseeko reservissä olevan joukon koulutuksellinen suorituskyky yli tason, joka sillä oli varusmiespalveluksen päättyessä,
- onko koulutuksellisen suorituskyvyn tasolla tarvetta kohota yli sen mitä joukolla oli varusmiespalveluksen päättyessä?

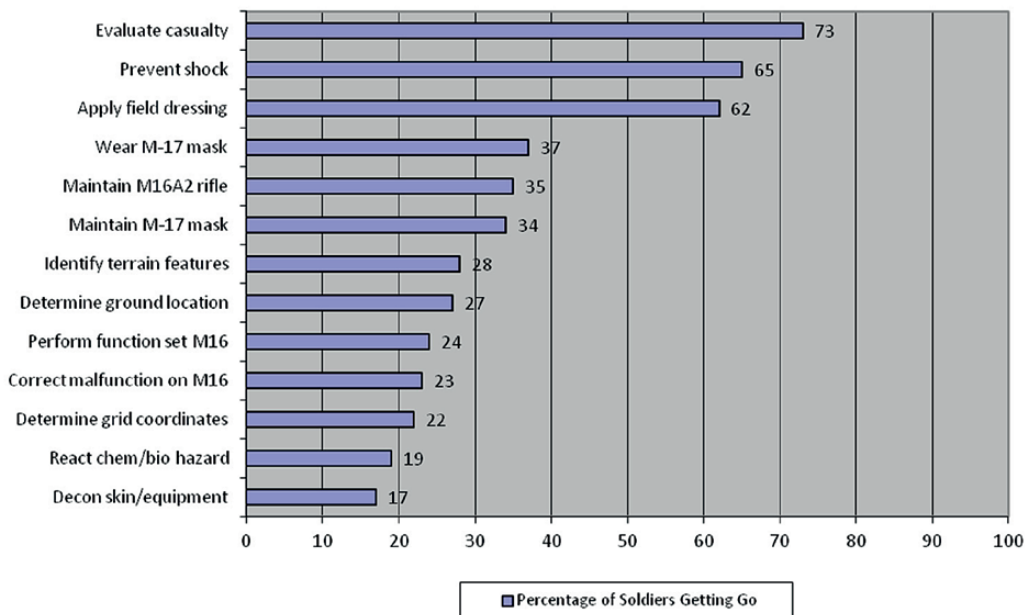
Yhdysvalloissa toimiva The U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences (ARI) on 25 vuoden ajan tutkinut muun muassa, miten sotilaille opetetut taidot säilyvät. Vuoden 1999 heinäkuussa on julkaistu tutkimus Retention of Military Knowledge and Skills⁴⁰. Tutkimuksessa todettiin jopa ammattisotilaiden taitojen rapistuvan melkoisen nopeasti. Tutkimuksen mukaan on olemassa kahdenlaista taitoa ja niiden palauttaminen on erilaista. Jatkuva tai psykomotorinen taito (continious) vaikkapa autolla ajaminen, ampuminen tai uiminen kestää pitkään eikä unohdu, Toisaalta toiminnallinen (procedural), tietoon perustuva osaaminen nopeasti kuten lentoradankorjauslaskelma, linkkikaluston oikea käyttö, joukkueen hyökkäys tai vaikkapa väepelin toiminta unohtuu varsin nopeasti. Käsitystä taitojen säilymisestä antaa seuraavat testitulokset.

Ensimmäisessä esimerkissä testattiin 197 Yhdysvaltojen reservin lääkintäalan sotilasta, jotka olivat olleet viimeisen palvelustapahtuman jälkeen 36 kuukautta reservissä. Testatuista reserviläisistä

³⁹ PESUUNOS asiakas HF1335/18.12.2009, PVHSM 002 - PESUUNNOS PUOLUSTUSVOIMIEN TOIMINNAN JA RESURSSIEN SUUNNITTELU SEKÄ SEURANTA, Liite 5 Tunnusluvut.

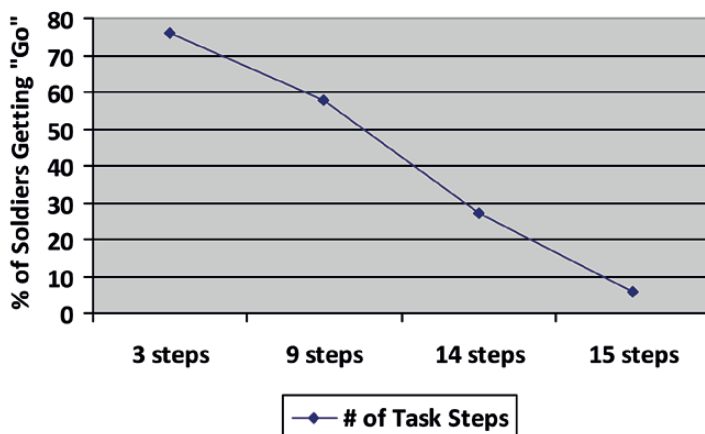
⁴⁰ *Staying Sharp: Retention of Military Knowledge and Skills*, The U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences (ARI), Special Report 39 July 1999, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA366825>. Viitattu 2.2.2014.

73 prosenttia osasi hyväksyttävästi arvioida uhrin vammoja, mutta ainoastaan 17 prosenttia osasi desinfioida ihoa ja/tai välineitä saasteesta. Yleissotilaallisten taitojen osalta välineestä riippuen osaajien määrä oli 19–37 prosenttia. Tutkimuksen tulokset on esitetty kuvassa 4.

Kuva 4. (Figure 6), Mobilized IRR soldiers' performance on procedural tasks before retraining⁴¹.

Toisessa esimerkin tutkimuksessa testattiin 500 vapaaehtoista reserviläistä vuoden kuluttua koulutuksesta. Testattavat asiat vaativat useamman toimenpiteen. Helppoisimmassa oli kolme vaihetta ja vaativimmassa viisitoista. Testin läpäisseiden määrät selviävät saman tutkimuksen kuvasta 7, joka on esitetty kuvassa 5. Tutkimuksen tuloksena havaittiin, että tehtävän vaatimien toimenpiteiden lisääntyessä läpäisseiden määrät laskivat merkittävästi.

Kuva 5. (Figure 7) Task difficulty affected by adding task steps⁴².

⁴¹ Staying Sharp: Retention of Military Knowledge and Skills (1999), kuva 6.

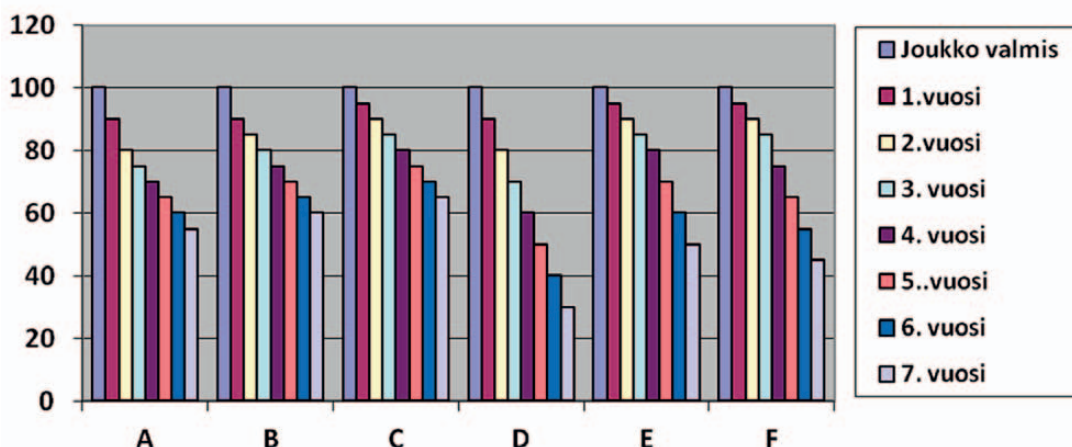
⁴² Staying Sharp: Retention of Military Knowledge and Skills, (1999) kuva 7.

Vastaavanlaisten tutkimusten tuloksia voi hyödyntää luomalla mallin, jolla kuvataan joukon koulutuksellisen suorituskyvyn muutosta seitsemän vuoden aikana⁴³. Mallit voivat aluksi olla hyvin pelkistettyjä eikä niissä tarvitsisi eritellä eri joukkotyyppisiä eikä aselajeja. Haasteellista näissä malleissa on, että niillä pyritään yhdistämään yksittäisen sotilaan ja heistä organisoitujen ryhmien, joukkueiden/jaosten sekä komppanioiden/pattereiden koulutuksellinen suorituskyky⁴⁴.

Ensimmäisenä tulisi selvittää, miten koulutuksellinen suorituskyky laskee. Vaihtoehtoina voisivat olla seuraavat mallit:

- koulutuksellinen suorituskyky alenee ensin nopeasti ja sitten hitaammin,
- koulutuksellinen suorituskyky alenee tasaisesti,
- koulutuksellinen suorituskyky alenee ensin hitaasti ja sitten nopeammin.

Malleissa tarkastelu-aika on seitsemän vuotta. Kussakin mallissa on kaksi vaihtoehtoa (nopea ja hidas). Nopea muutos on 10 prosenttia ja hidas 5 prosenttia vuodessa. Malleissa A ja B muutos on aluksi nopeaa ja sitten tasaantuu hitaammalle tasolle. Mallissa A tasaantuminen tapahtuu kolmantena vuotena ja mallissa B jo toisena vuonna. Malleissa C ja D muutos tapahtuu tasaisesti. Mallissa C muutos on 5 prosenttia ja mallissa D 10 prosenttia vuodessa. Malleissa E ja F muutos on aluksi hidasta ja sitten muuttuu nopeammaksi. Mallissa E muutos tapahtuu viidentenä vuotena ja mallissa F neljäntenä vuonna. Mallit on esitetty kuvassa 6.

Kuva 6. Koulutuksellisen suorituskyvyn säilymisen vertailu eri mallien perusteella seitsemän vuoden aikana.

⁴³ Seitsemän vuotta on aika, jota on käytetty aiemmin tässä kirjoituksessa mallissa 3 kuvaamaan joukkojen tuottamista nopealla kierrolla.

⁴⁴ Vaikeutena suorituskyvyn määrittelyssä on henkilöiden osaamisen tason kirjavuus ja fyysisen kunnon vaihtelevuus. Joukon kokoonpano on muuttunut. Joukkojen osalta joudutaan pohtimaan myös, miten niiden jäsenet nivoutuvat kokonaisuudeksi ja mikä on kokonaisuuden kyky toimia. Samoja piirteitä havaitaan vaikka jääkiekon MM-kisoissa, jossa parhaat pelaajat eivät suoraan kykene voitokkaaseen peliin. Siellä ovat taidot tallella, mutta kiinteys ja sen tuoma suorituskyky puuttuu.

Tietoa koulutuksellisen suorituskyvyn laskusta voidaan hyödyntää, kun suunnitellaan joukon suorituskykyä palauttavan reservin koulutuksen järjestämistä. Ensin tulisi tiedostaa:

- kuinka koulutuksellinen suorituskyky laskee,
- kuinka suuri koulutuksellisen suorituskyvyn lasku sallitaan ennen kertausharjoituskoulutusta,
- kuinka suuri on harjoituksen koulutuksellista suorituskykyä palauttava vaikutus⁴⁵ ja
- mille tasolle koulutuksellinen suorituskyky halutaan nostaa.

Oheisten seikkojen selvittämisen jälkeen voidaan ryhtyä pohtimaan kuvassa 2 esitetyn mallin toimivuutta eri joukoissa. Käyttökelpoisten tulosten saaminen edellyttää, että jatkossa pidetään myös puhtaasti koulutuksellista suorituskykyä mittaavia kertausharjoituksia.

TULEVAISUUS

Ohi on -kansalaisaloite, jolla vaadittiin yleisen asevelvollisuuden lakkauttamista, päättyi 2.3.2014⁴⁶. Kansalaisaloite sai hivenen yli 7 000 allekirjoittajaa. Lopputulos kertoo miesten yleisen asevelvollisuuden laajasta kannatuksesta. Kampanjan aikana keskustelu yleistä asevelvollisuudesta oli vilkasta. Kampanjan aikana esitettiin myös useita hyvinkin perusteltuja esityksiä parantaa nykyistä koulutusjärjestelmää. Erityisen mielenkiintoinen oli Vihreän miesliikkeen malli, joka oli hyvin perusteltu. Mallissa paneuduttiin suorituskykyä ylläpitäviin kertausharjoituksiin. Määrät olivat esitysmateriaalin perusteella 10-kertaiset nykyiseen verrattuna⁴⁷. Tosin joukkojen kokonaismäärä oli riittämätön.

Sotilaallisen suorituskyvyn rakentamiseen liittyvä sotavarusteiden hankintaprosessi on hyvin suunniteltu ja dokumentoitu. Siihen liittyy erilaisia välitarkasteluja, muita tutkimushankkeita sekä elinkaarisuunnitelmat päivityksineen. Miesten yleinen asevelvollisuus tuottaa yhdistetyn systeemi- ja sotilasjoukkomallin mukaisesti koulutetun henkilöstön samojen sotavarusteiden käyttäjiksi. Joukkojen henkilöstön koulutus ja sen elinkaaren vaiheet hallitaan ja taltioidaan kuitenkin paljon pelkistetympin. Joukkojen koulutuksellisen suorituskyvyn selvittämiseksi tarvitaan yksilön ja joukon osaamista mittaavaa menetelmää esimerkiksi NATO Combat Readiness Evaluation (CREVAL) tapaan. Suorituskyvyn rakentajan on tärkeätä tietää: ”Kuinka kauan varusmieskoulutuksessa saavutettu sotilastaito säilyy reservissä olevalla yksilöllä sekä perusyksiköllä ajan funktiona?”.

Nykyisten kertausharjoitusten perusrakenne on enemmän valmentava kuin harjoittava. Valmentavan harjoituksen periaatteita puolustusvoimat on esitellyt alkuvuodesta 2014. Puolustusvoimat pyrkii avaamaan verkkosivuston, jonne reserviläinen voi käydä täydentämässä osaamistaan. Tarkoitus on ruveta käyttämään muun muassa virtuaalikoulutusympäristöjä ja simulaattoreita⁴⁸. Artikkelissa mainittu viiden vuorokauden kertausharjoitus on tiivis aika palauttaa unohtunutta suorituskykyä ja ajan riittävyttä tulee arvioida avoimesti.

⁴⁵ Palauttavan vaikutuksen suuruus riippunee myös koulutettavan joukon lähtötasosta.

⁴⁶ <http://www.ohion.fi/index.htm>. Viitattu 16.3.2014.

⁴⁷ http://www.vihreamesiili.fi/wp-content/uploads/2011/04/Vimili_armeijamalli_esitys.pdf. Viitattu 16.3.2014.

⁴⁸ <http://www.hs.fi/kotimaa/Kertauskutsu+ tulee+ tulevaisuudessa+ yhä% C3% A4+ harvemmalle+ a1390927049930>. Viitattu 30.1.2014.

Kertausharjoituskoulutukseen on liittynyt ikävä valtiontaloudesta johtuva ilmiö, jossa viimeiseen yhdeksään vuoteen sijoittuu viisi vuotta, jolloin reservin kertausharjoittaminen on jäänyt alle tavoitetason⁴⁹. Ilmiö ei ole uusi. Siitä on mainintoja muun muassa vuoden 2001 selonteossa⁵⁰.

Reservin koulutukseen kohdennettavien määrärahojen vaihteluun merkitystä voidaan osin pienentää, mikäli joidenkin joukkojen kiertoa voidaan nopeuttaa. Samalla voidaan päätyä ratkaisuun, jossa kertausharjoitusten suorituskykyä tuottavaa merkitystä tarkastellaan kriittisemmin ja kohdennetaan koulutus sitä eniten tarvitseviin kohderyhmiin. Kannattaa myös pohtia, korvaako henkilöstön nopea kierto tarpeen joidenkin joukkojen kertausharjoittamiseen. Joukkojen, joiden koulutukselliseen suorituskykyyn liittyy paljon toiminnallista (procedural) osaamista, kierto kannattaa pitää hitaana ja reservin harjoittaminen nopeakiertoisena. Seikka korostuu varsinkin sellaisilla operatiivisilla joukoilla, joiden varusmiesaikainen tuottaminen on resursseja vaativaa.

Kuinka joukkotuotanto luo suorituskykyä sodan ajan joukoille? Kysymykseen voidaan vastata lyhyesti – hyvin. Joukkotuotanto on toimiva sodan ajan suorituskykyä luova prosessi. Se tuottaa koulutuksessa olevista varusmiehistä hyvin koulutettuja ja hyvän kiinteyden omaavia sodan ajan joukkoja järkevällä hinnalla. Kertausharjoitusjärjestelmällä voidaan pitää hyvin huolta reservin joukoista. Tässä esitetyistä haasteista huolimatta suomalainen asevelvollisuus ja joukkotuotanto yhdessä takaavat suorituskykyiset ja vahvuudeltaan riittävät joukot. Pelkkään vapaaehtoisuuteen pohjautuvalla järjestelmällä koko Suomen puolustaminen ei ole mahdollista.

Kirjoittaja on majuri evp, SM Olli Envall. Hän on jäänyt reserviin Itä-Suomen Sotilasläänin Esikunnasta joulukuussa 2010. Kirjoittaja opiskelee Maanpuolustuskorkeakoulun tohtorikoulutusohjelmassa ja tutkii joukkotuotannolla rakennettavaa maavoimien suorituskykyä.

⁴⁹ <http://www.hs.fi/kotimaa/Kertauskutsu+tulee+tulevaisuudessa+yh%C3%A4+harvemmalle+/a1390927049930>. Viitattu 30.1.2014.

⁵⁰ Valtioneuvoston vuoden 2001 selonteko. Selonteossa oltiin varsin huolestuneita reserviläiskoulutuksen tavoitteiden toteutumisesta. Selontekoon on kirjattu huolestuminen reserviläiskoulutuksen alhaisesta volyymistä seuraavasti: "Sodan ajan joukkojen suorituskyvyn ylläpito edellyttää säännöllistä kertausharjoituskoulutusta. Vuonna 1998 koulutettiin 13 400 ja vuonna 1999 vastaavasti 8 700 reserviläistä, mikä on alle 25 % asetetusta tavoitteesta. Vuonna 2000 koulutettiin 28 400 reserviläistä."

KIRJALLISET LÄHTEET

Asevelvollisuuden tulevaisuus, Mäkinen, Juha (toim.), Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9/2013 Juvenes Print Oy, Tampere, 2013.

Envall, Olli: *Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1 N:o1/2009, Edita Prima Oy, Helsinki 2009.

Häggglund, Gustav: *Leijona ja kyyhky*, Otava, Helsinki 2006.

Kenttäohjesääntö, Yleinen osa, Pääesikunta, Suunnitteluosasto, Edita Prima Oy, Helsinki, 2007.

Kosola, Jyri: *Suorituskyvyn elinjakson hallinta*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotatekniikan laitos, Julkaisusarja 5 n:o 7/2007, Edita Prima Helsinki 2007.

Laitinen Kari – Nokkala Arto, *Suomalaisen asevelvollisuuden kaari ja haasteet*, Puolustusministeriö, Helsinki 2005. Saatavilla: http://www.defmin.fi/files/336/2381_394_Laitinen-Nokkala.pdf.

Puolustusvoimien VARTTI-tietojärjestelmä.

PEHENKOS asiak AJ3606/18.2.2013, PUOLUSTUSVOIMAUUDISTUKSEN YLEISTÄ ASEVELVOLLISUUTTA VAHVISTAVIEN TOIMENPITEIDEN TOTEUTTAMINEN.

PESUUNOS asiak HF1335/18.12.2009, PVHSM 002 - PESUUNNOS PUOLUSTUSVOIMIEN TOIMINNAN JA RESURSSIEN SUUNNITTELU SEKÄ SEURANTA.

Staying Sharp: Retention of Military Knowledge and Skills, The U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences (ARI), Special Report 39 July 1999. Saatavilla: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA366825>.

SUOMEN TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIIKKA, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001, VNS 2/2001 vp, ISBN 951-53-2326-6. Saatavilla: <http://www.defmin.fi/files/1147/selonteko2001.pdf>.

INTERNET-LÄHTEET

Helsingin Sanomat, vuosikerta 2014 www.hs.fi.

Kansallisarkisto, Arkistojen portti tietokanta <http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Etusivu>.

OHION.FI – Kansalaisaloite asevelvollisuuden lakkauttamiseksi 2.9.2013 – 2.3.2014, <http://www.ohion.fi/>.

Puolustusvoimat Internet-sivut www.mil.fi.

Vihreä miesliike – vihreä miesnäkökulma <http://www.vihreamiesliike.fi/>.

YLE Internet-sivut www.yle.fi.

Everstiluutnantti, TkT Rainer Peltoniemi

MAAVOIMIEN TAISTELU 2015 - MAAVOIMIEN UUDISTETUN TAISTELUTAVAN SUURIN MUUTOS ILMENEE JOUKKOJEN TAVASSA TAISTELLA

KÄYNNISTYS VUONNA 2012

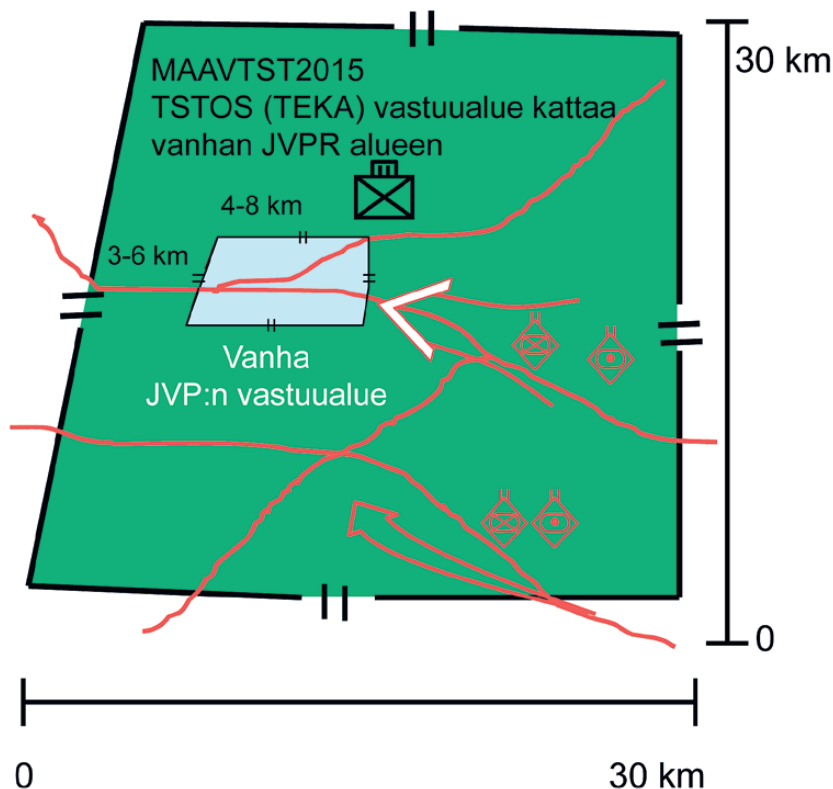
Maavoimien uudistetun taistelutavan kouluttaminen aloitettiin maavoimien joukko-osastoissa vuonna 2012. Uudistus oli nähty niin välttämättömänä, että liikkeelle lähdettiin jo valmisteluvaiheessa olevan koulutusmateriaalin turvin, koska uusia ohjesääntöjä ja oppaita ei ollut vielä ehditty päivittää muutosten edellyttämällä tavalla. Samalla koko maavoimien henkilökunta haluttiin saada mukaan kehittämistyöhön. Kehittämisen myötä, vuonna 2013, maavoimien uudistettu taistelutapa sai nimekseen *Maavoimien taistelu 2015*.

Sittemmin on edetty tilanteeseen, jossa maavoimien sodan ajan joukkorakenne, kokoonpanot ja operatiiviset suunnitelmat on pääosin tarkistettu Maavoimien taistelu 2015 edellyttämällä tavalla ja sodan ajan uudistetun joukkorakenteen mukaisten joukkojen varusmiesjoukkotuotanto on aloitettu. Ohjesäännöstöä ja oppaita on saatu valmiiksi maaoperaatiosolalle sekä alueellisten joukkojen osalta joukkue-, komppania- ja osin taisteluosastotasolle. Kehittämistyö aloitettiin maavoimien alueellisista joukoista, painopiste on nyt paikallisjoukoissa ja siirtyy viimeisessä vaiheessa operatiivisiin joukkoihin. Kokonaisuutena kehittämistyö ja kehittämisen taustalla oleva maavoimatutkimus ovat edenneet kutakuinkin puoliväliin, ja ne saadaan suunnitelmien mukaan valmiiksi vuoden 2016 loppuun mennessä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan, mihin perusteisiin nyt tehty uudistustyö pohjautuu, mitkä ovat Maavoimien taistelu 2015 aiheuttamat suurimmat muutokset aikaisempaan taistelutapaan verrattuna ja miten kehittämistyötä maavoimissa lähitulevaisuudessa jatketaan.

KEHITTÄMISPERUSTA – REALISMI PAKOTTI NOPEASTI LIIKKEELLE

Maavoimien taistelu 2015 kehittämisen taustalla on maavoimatutkimusten ja kokeiluharjoitusten sarja, jossa uudistuksen välttämättömyys tuli esille. Keskeinen vaikuttava tekijä oli omien sodan ajan joukkojen määrän väheneminen ja sen seurauksena jäljelle jäävien joukkojen vastuualueiden ja sen myötä etäisyyksien kasvaminen. Vastuualueiden ja etäisyyksien kasvu pakotti muuttamaan joukkojen käytön toimintaperiaatteita ja siten myös taistelutapaa.

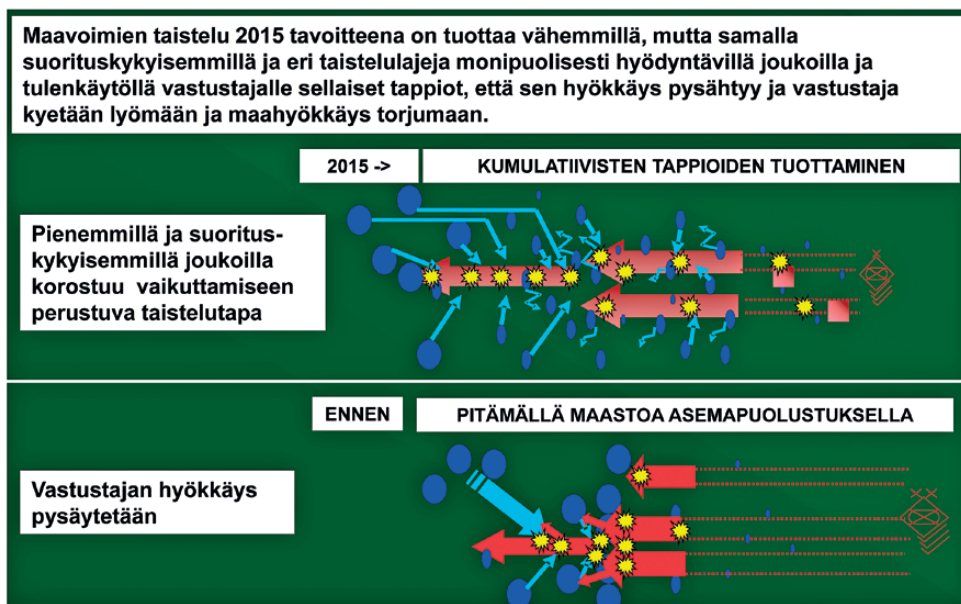
Kuva 1. Sodan ajan kokoonpanoon kuuluvien taisteluosastojen on kyettävä jatkossa vastaamaan ja taistelemaan vanhan prikaatin vastuualueen laajuisella alueella.

Toinen merkittävä seikka oli uhkakuvassa tapahtunut suorituskykyjen kehittyminen ja sen seurauksena taistelunkuvan muuttuminen. Teknologinen kehitys, tulivoiman ja vaikutuksen kasvu sekä puolustajan resurssien väheneminen johtivat epäsuhtaiseen tilanteeseen, jossa uudistukselle tuli pakottava tarve. Sotapelien ja kokeiluharjoitusten tuloksena päädyttiin aina samaan loppuasetelmaan, jossa vastustajan hyökkäystä ei kyetty enää torjumaan ja lyömään perinteisellä toimintamallilla, vaan oli keksittävä nopeasti jotain uutta.

Kehittämisen myötä löydettiin ratkaisu ja kehitettiin malli, jonka mukaan maavoimat pystyy vastaamaan resurssien ja uhkakuvan mukaiseen tilanteeseen. **Suurin muutos aiempaan verrattuna on toiminta-ajatustasolla, perusfilosofiassa, eli joukkojen tavassa taistella.** Mallin perusfilosofia nimettiin aluksi maavoimien uudeksi taistelutavaksi ja sittemmin se sai nimekseen *Maavoimien taistelu 2015*.

MAAVOIMIEN TAISTELU 2015 – TAISTELUOPIN, DOKTRIININ MUUTOS KOHTI VAIKUTUSKESKEISTÄ LIIKESODANKÄYNTIÄ

Voimakkaasti pelkistäen aikaisemmin vastustajan maahyökkäys pyrittiin pysäyttämään ja lyömään pitämällä alueita hallussa ja asemapuolustuksella. Uudistetussa taistelutavassa maaoperaatioiden tavoitteena on tuottaa vähemmillä, mutta samalla suorituskykyisemmillä ja eri taistelulajeja monipuolisesti hyödyntävillä joukoilla ja tulenkäytöllä vastustajalle sellaiset tappiot, että sen hyökkäys pysähtyy ja vastustaja kyetään lyömään ja maahyökkäys torjumaan.

Kuva 2. Doktriinitasolla kiteytettynä Maavoimien taistelu 2015:ssä on siirrytty kulutussodankäynnistä yhä liikkuvampaan ja aktiivisempaan taistelutapaan.

Maavoimien taistelu 2015 keskeisin uudistuksen kohde on joukkojen taistelutavassa. Vastustajalle pyritään aikaisempaa verrattuna aiheuttamaan maksimaaliset tappiot olosuhteita, omia suorituskykyjä ja eri taistelulajeja monipuolisesti hyödyntäen. **Taistelutavassa korostuvat vaikutuskeskeinen operointi, valmisteluiden rooli sekä aktiivisuus.** Tappioiden tuottamisen lisäksi taistelutapa sisältää edelleen alueiden valvomisen ja kohteiden suojaamisen sekä vastustajan pysäyttämisen ja lyömisen. Täten uudistus ei koske pelkästään alueellisia joukkoja, vaan myös paikallisyksiköitä ja operatiivisia joukkoja.

Maavoimien taistelu 2015 on kuvattu taisteluoppi-, doktriinitasolla, ja se on julkaistu kenttäohjesäännössä 3.1 *Maaoperaatiot*, joka määrittää yhtenevät perusteet ja ohjaa maaoperaatioiden suunnittelua ja toimeenpanoa maavoimien eri joukkotasolla. Maavoimien alajohtoportaiden käytön peruseräperiaatteet maaoperaatioiden toteutuksessa yhtymästä aina perusyksikötasolle on kuvattu tarkemmin muissa maavoimien joukkojen oppaissa ja aselajien käsikirjoissa. Nämä valmistuvat suunnitelmien mukaan kattavasti vuoden 2016 loppuun mennessä.

Maaoperaatioiden yleiset taktiset periaatteet suunnittelun ja toimeenpanon tukena

Kansallisessa puolustuksessa maaoperaatioilla tarkoitetaan maavoimien johtamia operaatioita, joilla ennaltaehkäistään, torjutaan tai lyödään maahyökkäykset sekä suojataan yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeiset kohteet, alueet ja toiminnot.

Maavoimien taistelu 2015 maaoperaatioiden suunnittelun ja toimeenpanon tueksi on määritetty maavoimien yleiset taktiset periaatteet, joilla tarkoitetaan sodankäynnin yleisiä periaatteita maavoimien kaikilla joukkotasolla. Maavoimien yleiset taktiset periaatteet luovat yhteisen pohjan maavoimien kaikkien joukkotasojen suunnittelulle ja käytölle. Yleisistä taktisista periaatteista on johdettu loogisesti etenevät maaoperaatioiden toteutusperiaatteet sekä yhtymän operaation ja taisteluosaston taistelun toteutusperiaatteet, jotka kuvaavat, miten yleiset taktiset periaatteet toteutetaan maaoperaatioiden suunnittelussa ja toteutuksessa maavoimien eri joukkotasolla Maavoimien taistelu 2015 edellyttämällä tavalla.

Maavoimien yleiset taktiset periaatteet	Maaoperaatioiden toteutusperiaatteet	Yhtymän operaation toteutusperiaatteet	Taisteluosaston taistelun toteutusperiaatteet
1. AKTIIVINEN JA PÄÄTTÄVÄINEN TOIMINTA	1. AKTIIVISUUS JA TAVOITTEELLISUUS	1. TILANNETIETOISUUS JA ALOITTEELLISUUS	1. Tilannetietoisuuden aktiivinen ylläpitäminen ja sen hyödyntäminen. 2. Aloitteen tempaaminen, menestyksen hyväksikäyttö ja vaikuttaminen vastustajan päätöksentekoon.
2. YLLÄTYKSEEN PYRKIMINEN	2. MONIPUOLISUUS	2. TEMPON YLLÄPITO	3. Kärjen toistuva pysäyttäminen ja vastustajan pakottaminen useisiin peräkkäisiin Hyökkäyksiin. Omien tappioiden välttäminen oikea-aikaisella liikkeellä. 4. Partio- ja panssaritiedustelun vaikeuttaminen. 5. Oman todellisen ryhmittymisen salaaminen ja harhauttaminen.
3. OLOSUhteiden JA MAASTON HYVÄKSİKÄYTTÖ	3. ENNAKOINTI	3. TAISTELUTILAN VALMISTELU	6. Taistelutilan ennakoiva valmistelu vaihtoehtoisin tilanteisiin. 7. Vihollisen ohjaaminen meille edullisiin taistelutilanteisiin.
4. VOIMIEN VAIKUTUKSEN KESKITTÄMINEN	4. SYNKRONOINTI	4. PAINOPISTEEN LUOMINEN	8. Ajallisen ja paikallisen ylivoiman muodostaminen.
5. VOIMIEN TALOUDELLINEN KÄYTTÖ	5. KETTERYYS	5. JOUSTAVUUS	9. Joustava puolustusryhmitys ja sen muuttaminen tilannekehitystä vastaavaksi.
6. VAIKUTUSPERUSTEINEN OPEROINTI	6. VAIKUTUSKESKEISYYS	6. VAIKUTTAVUUS	10. Vaikutuksen ylläpitäminen taistelualueella, ja tkuva tappioiden tuottaminen ja vihollisen sitominen. 11. Tärkeiden kohteiden tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen.

Kuva 3. Maavoimien yleiset taktiset periaatteet, niistä johdetut maaoperaatioiden toteutusperiaatteet sekä yhtymän operaation ja taisteluosaston taistelun toteutusperiaatteet ohjaavat yhtenevästi maaoperaatioiden suunnittelu ja toimeenpanoa maavoimien eri joukkotasolla.

Yleiset taktiset periaatteet luovat yhteisen pohjan toiminnalle ja auttavat komentajia ja esikuntia taistelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Periaatteita käytetään myös sotapeleissä suunnitelmien arviointikriteereinä. On selvää, että taktisten periaatteiden käyttö on tilannesidonnaista ja niitä sovelletaan olosuhteiden, omien suorituskykyjen ja vastustajan toiminnan mukaan eri taistelulajeissa.

SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHTANA ON VAIKUTUSKESKEINEN OPEROINTI, JONKA KOHTEENA OVAT VASTUSTAJAN KRIITTISET HAAVOITTUVUUDET

Maavoimien operaatioissa käytettävät yleiset taktiset periaatteet ovat vaikutusperusteinen operointi, olosuhteiden ja maaston hyväksikäyttö, aktiivinen ja päättäväinen toiminta, yllätykseen pyrkiminen, ja voimien vaikutuksen keskittäminen sekä voimien taloudellinen käyttö. Maavoimien taistelu 2015 toimintatavan periaatteista korostuvat erityisesti vaikutuskeskeinen operointi sekä maaston ja olosuhteiden hyväksikäyttö, jotka on huomioitava suunnittelussa kokonaisuutena.

Suunnittelun lähtökohtana on, että omat toimenpiteet suunnitellaan vaikutuskeskeisesti eri organisaatiotasoilta ylhäältä alas ja päinvastoin. Vaikutusperusteisella operoinnilla tarkoitetaan, että maavoimien joukkojen ja järjestelmien käyttö suunnitellaan ja toimeenpannaan koordinoidusti siten, että vastustajan määritettyihin kohteisiin ja toimintoihin kyetään aiheuttamaan mahdollisimmat suuret tappiot halutun loppuasetelman aikaansaamiseksi. Lähtökohtana on lamauttaa vastustajan kriittisiä haavoittuvuuksia operatiivisella, taktisella ja taisteluteknisellä tasolla

koko operaatioalueen syvyydessä. Vaikuttamiseen käytetään kaikkia tilanteeseen ja kohteisiin soveltuvia maavoimien joukkoja ja suorituskykyjä, kuten esimerkiksi operatiivista tulenkäyttöä, joukkojen hyökkäyksiä vihollisen selustassa oleviin kohteisiin, vastustajan syvyydessä toimivia omia joukkoja ja kaukovaikuttaisia aseita sekä elektronista vaikuttamista.

Olosuhteiden ja maaston hyväksikäyttö perustuvat oman alueen ja sen erityispiirteiden tuntemukseen ja hyödyntämiseen. Taistelut pyritään käymään valituissa edullisissa maastonkohdissa ja vastustaja pyritään ohjaamaan sellaiseen aikaan, paikkaan tai tilaan, joka on sille epäedullinen. Myös taistelutilan valmistelu on olennainen osa maaston hyväksikäyttöä, johon kuuluvat muun muassa suluttaminen, linnoittaminen ja taistelusuunnitelman harjoittelu.

Aiempaan verrattuna Maavoimien taistelu 2015 suunnittelu ja toimeenpano vaativat enemmän valmistelu-aikaa, jota taistelutilan muokkaaminen ja oman entistä moninaisemman taistelusuunnitelman harjoittelu edellyttävät. Toisaalta turvallisuusympäristön muutokset edellyttävät myös maapuolustukselta aiempaa nopeampaa reagointiaikaa, kuten ilma- ja merivoimilta on jo vaadittu. Vastustajan nopeaan ja yllätykselliseen toimintaan varaudutaan hyödyntäen joustavasti maavoimien suorituskykyisimpiä ja nopeassa toimeenpanovalmiudessa olevia joukkoja ja järjestelmiä, joiden taistelua valmistaudutaan tukemaan rajajoukkojen ja muiden puolustushaarojen taistelulla. Edellytykset maavoimien taistelun jatkamiselle luodaan perustamalla joustavasti uhan edellyttämät lisäjoukot.

Kuva 4. Maavoimat harjoittelee ja valmistautuu tarvittaessa taistelemaan myös rakennetulla alueella. (Kuva SA-kuva).

TOIMEENPANO PERUSTUU TEHTÄVÄTAKTIikkaan JA MENESTYS VAATII AKTIIVISUUTTA

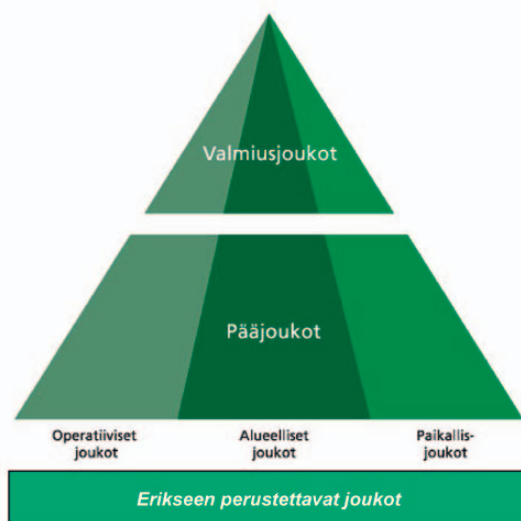
Maaoperaatiot perustuvat alueellisten joukkojen torjunta- ja kulutusvoimaan, johon yhdistyvät operatiivinen tulenkäyttö hyökkääjän syvyyteen sekä operatiivisten joukkojen iskut aloitteen tempaamiseksi ja tilanteen ratkaisemiseksi. Alueellisten ja operatiivisten joukkojen taistelua tuetaan raja- ja paikallisjoukkojen taistelulla. Maavoimien johtamia operaatioita tuetaan lisäksi puolustusvoimien yhteisillä suorituskyvyillä sekä ilma- ja merivoimien taistelulla.

Maaoperaatioiden toteutuksessa korostuvat eri organisaatiotasolla hyvä tilannekuva ja sen mahdollistava tilanneymmärrys, aloitteellisuus ja aktiivisuus sekä tehtävätaktiikka. Tilannekuvan avulla kyetään selvittämään vastustajan painopiste ja tärkeät maalit, ja näin luodaan kyky vaikuttaa ja aiheuttaa vastustajalle jatkuvia kumulatiivisia tappioita. Vastustajaan on kyettävä pitämään jatkuvaa kosketusta ja pientäkin menestystä on kyettävä käyttämään hyväksi. Ylempi johtoporras on pidettävä jatkuvasti selvillä omasta tilanteesta, jotta omia suunnitelmia voidaan ennakoivasti muuttaa ja siten ylläpitää jatkuvaa vaikuttamista vastustajan kriittisiin kohteisiin ja toimintoihin.

Johtaminen perustuu edelleen tehtävätaktiikkaan, jossa esimies antaa alaiselle tehtävän ja resurssit sekä määrittää halutun loppuasetelman ja alainen voi suunnitella ja päättää, miten tehtävä yksityiskohtaisesti suoritetaan. Taistelun aikaisessa tilanteen mukaisessa johtamisessa korostuvat aloitteellisuus ja aktiivisuus. Alaisten tehtäviä tarkentamalla tai muuttamalla suunnataan omaa toimintaa aloitteen tempaamiseksi ja menestyksen hyödyntämiseksi ja pakotetaan vastustaja omille joukoille edullisiin taistelutilanteisiin.

MAAVOIMIEN SUORITUSKYKY JA MAAVOIMIEN UUDISTETTU JOUKKORAKENNE 2015

Maavoimien joukot muodostavat maapuolustuksen suorituskyvyn. Joukoilla mahdollistetaan koko valtakunnan puolustaminen, alueellisen painopisteen muodostaminen sekä nopea valmiuden kohottaminen ja reagointi uhkaa vastaavasti. Maavoimien sodan ajan joukkorakenne ja kokoonpanot on uudistettu Maavoimien taistelu 2015 edellyttämällä tavalla, jossa joukot ovat jaettu käyttöperiaatteiden, valmiusvaatimusten ja organisaatiotason sekä aselajien mukaan.

Kuva 5. Käyttöperiaatteen mukaan maavoimien joukot jaetaan operatiivisiin, alueellisiin sekä paikallisjoukkoihin. Toimeenpanovalmiuden (valmiusvaatimusten) mukaan maavoimien joukot jaetaan valmius- ja pääjoukkoihin. Lisäksi on olemassa erikseen perustettavia joukkoja.

Uudistuksen myötä muun muassa alueellisten jalkaväkijoukkojen kokoonpanoissa on siirrytty komppania- ja joukkueetasolla pääosin nelijakaisuuteen. Pääosassa taisteluosastoja jääkärikomppanioiden määrä kasvaa kolmesta neljään. Uudistetuissa kokoonpanoissa jalkaväkiryhmän vahvuus on yhdeksän sotilasta ja ryhmä voi täten jakautua kolmen taistelijan partioihin. Joukkorakenteen muutokset tuovat monipuolisuutta ja joustavuutta joukkojen käytölle.

Organisaatiotason mukaan maavoimien joukkoja ovat yhtymä, perusyhtymä, joukkoyksikkö ja perusyksikkö. Maavoimien yhtymiä ovat armeijakunta, sotilasalue ja prikaati. Yhtymän kokoonpano ja varustus on muodostettu siten, että yhtymä on itsenäiseen operaatioon kykenevä joukko. Maavoimien perusyhtymä on taisteluosasto, jonka on vastaavasti muodostettu siten, että perusyhtymä on eri aselajeista muodostettu itsenäiseen taisteluun kykenevä joukko. Maavoimien pienin hallinnollinen yksikkö on perusyksikkö, komppania ja patteri. Maavoimien aselajit ovat jalkaväki, kenttätukikunta, ilmatorjunta, pioneeri, viesti ja huolto. Aselajeihin rinnastettavia toimialoja ovat tiedustelu, erikoisjoukot ja maavoimien ilmailu.

MAAVOIMIEN MATERIAALIHANKKEET

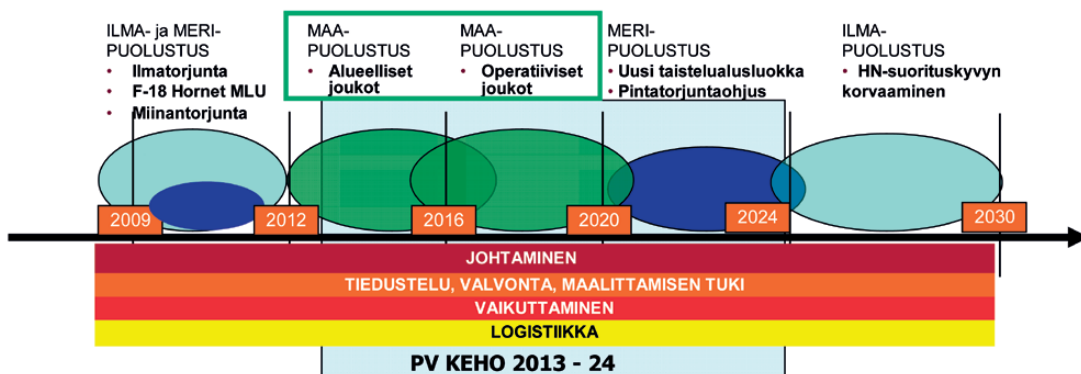
Joukkojen määrän vähenemisen myötä niiden suorituskykyä parannetaan uusimalla vanhentuvaa kalustoa, kohdentamalla sotavarustusta sekä hankkimalla uutta varustusta. Keskeinen uudistuksen kohde on maapuolustuksen digitalisoidun tiedonsiirtoalustan ja joukoille hankittavien päätelaitteiden ja ohjelmistojen käyttöönotto. Uusittu taistelunjohtojärjestelmä ulotetaan aina joukkue- ja osin ryhmätasolle saakka. Johtamisjärjestelmähankkeilla luodaan mahdollisuudet tilannekuvaan ja reaaliaikaiseen johtamiseen koko taistelualueella. Myös tiedustelua, valvontaa ja maalittamista parannetaan aluevalvontajärjestelmien ja maalinpaikannuslaitteiden sekä lennokkijärjestelmien, sensoreiden ja pimeätoimintavälineiden hankinnoilla.

Joukkojen tulivoiman parantamisen keskeisiä hankkeita ovat alueellisten tykistöjoukkojen taistelukestävyyden ja johtamisen hankkeet sekä operatiivisen tykistön hakeutuvien ampuetarvikkeiden hankinnat sekä raskaan raketinheittimistön kehittäminen. Maavoimien kohtaamistaistelukykyä kehitetään hankkimalla uutta Leopard 2A6 -taistelupanssarivaunukalustoa. Lisäksi joukkojen mekanisointia, liikkuvuutta ja suojaa luodaan modernisoimalla vanhaa taistelu-, rynnäkkö- ja miehistönkuljetuspanssarivaunukalustoa.

Maavoimien vaikuttamiskykyä ja joukkojen tulivoimaa parannetaan tulevana vuosina hankkimalla ja varustamalla joukkoja panssarintorjuntaohjuksilla, lähipanssarintorjunta-aseilla, viuhkapanoksilla ja panssarimiinoilla. Tulivoimaa kasvatetaan muutoinkin ryhmä- ja miestasolla. Joukkojen taistelukestävyyttä ja nopeaa suojaa kehitetään ballistisen suojan järjestelmillä, naamiointivälineillä ja vaelaitteilla. Keskeisessä asemassa olevaa joukkojen ilmasuojaa ylläpidetään ja parannetaan varustamalla ilmatorjuntajoukkoja keskipitkän kantaman ja lyhyen kantaman ilmatorjuntaohjuksilla.

Maavoimien uudistetun taistelutavan edellytykset luodaan kehittämällä myös logistiikka- ja huoltojärjestelmää. Logistiikka- ja huoltojärjestelmää kehitetään ja rakennetaan siten, että se mahdollistaa joukkojen nykyistä hajautetumman toiminnan ja joukkojen kyvyn itsenäiseen taisteluun. Kaikkien joukkojen ja järjestelmien tarvitsemaa logistiikan ja huollon suorituskykyä parannetaan hankkimalla muun muassa kuljetus- ja kuormauskalustoa sekä erilaista konttikalustoa.

Puolustusvoimien kehittämisohjelma 2013-2024

- Maavoimien taistelu 2015 rakentaminen ja maapuolustuksen puutteiden kuntoon saattaminen vuosina 2012 – 2024
- > Meripuolustuksen suorituskyvyn ylläpitäminen vuosina 2020-2024
- > Ilmapuolustuksen suorituskyvyn ylläpitäminen vuosina 2024-2030

Kuva 6. Maavoimien seuraavien vuosien uudistettuun taistelutapaan liittyvät materiaalihankkeet kohdistuvat joukkojen johtamisen, liikkuvuuden, tulivoiman ja suojan sekä huoltojärjestelmän kehittämiseen.

Puolustusvoimauudistuksen säästövelvoite puolustusvoimien määrärahoihin oli 825 miljoonaa euroa vuoden 2015 loppuun mennessä. Puolustusvoimauudistuksen myötä toiminnan taso kyetään nostamaan ja turvaamaan, mutta maavoimien ja samalla koko puolustuskyvyn rakentamisen kannalta keskeinen kysymys on, riittävätkö resurssit materiaalihankintoihin. Koko uudistuksen suurin epävarmuustekijä on, että puolustusvoimille osoitettu budjettikehys ei tule riittämään maavoimien elinkaarensa lopussa olevan sotavarustuksen korvaamiseen saati kehitysinvestointeihin. Ilman puolustusvoimien esittämiä materiaali-investointeja Maavoimien taistelu 2015 rakentaminen tulee edellyttämään uudelleenarviointia.

TROMBI13-HARJOITUS LOI POHJAN HARJOITUSJÄRJESTELMÄLLE

Vuoden 2013 keväällä testattiin Maavoimien taistelu 2015 toimeenpano yhtymäviitekehyksessä järjestämällä maavoimien TROMBI13-taisteluharjoitus. Harjoitus toteutettiin vapaasti kehittyvänä kaksipuolisena simulaattoritaisteluharjoituksena, jossa sinisellä puolella toimi yhtymäkehyksessä alueellinen taisteluosasto ja harjoitusvastustajaksi oli muodostettu mekanisoitu prikaati.

Uuden taistelutavan mukaisten joukkojen joukkotuotanto ja varustus oli tuolloin vasta alkutekijöissään, joten kaikkia joukkoja ei oltu vielä ehditty kouluttaa uuden taistelutavan edellyttämällä tavalla. Taisteluosaston koulutustason hajanaisuudesta huolimatta kyettiin harjoituksen lyhyenä valmisteluajana yhtenäistämään toimintoja tärkeimmiltä osin ja harjoittelemaan komentajan taistelusuunnitelma sekä luomaan taisteluosastolle riittävä taisteluvalmius.

TROMBI13-harjoituksen päätuloksena oli, että operatiivistaktisella tasolla maavoimien uusi taistelutapa toimi suunnitellulla tavalla ja sen avulla oli mahdollista aiheuttaa vastustajalle kumulatiivisia tappioita. Joukkojen taktinen ja taistelutekninen koulutustaso ei kuitenkaan ollut vielä tuolloin kaikilta osin taistelutavan edellyttämällä tasolla. Yleishavaintona kuitenkin oli, että maavoimien henkilöstöllä on kova halu ja into kehittää yhdessä uutta taistelutapaa. Täten valittu

toimintastrategia, jossa oli lähdetty aiemmin kerrottujen perusteiden mukaisesti liikkeelle osin vajavaisinkin perustein, muun muassa ilman valmiita ohjesääntöjä, oli osoittautunut onnistuneeksi toimintastrategiaksi.

Kuva 7. TROMBI13-harjoitus oli maavoimien vuoden 2013 suurin ja tärkein harjoitus, johon osallistui kaikkiaan noin 6 000 sotilasta ja noin 1 200 ajoneuvoa. Maavoimissa on tarkoitus järjestää vastaavanlaisia suuria harjoituksia vuodesta 2015 alkaen. (Kuva SA-kuva)

Toinen merkittävä havainto jatkoa varten oli, että henkilöstön tietopohjaan ja osaamiseen pitää panostaa aiempaa enemmän. Taistelun toteutus edellyttää koko henkilöstöltä aiemmin totuttua monipuolisempaa ja laaja-alaisempaa osaamista ja ymmärrystä. Keskeistä on hahmottaa, miten omat toimenpiteet vaikuttavat operatiivistaktiseen kokonaisuuteen ja miten kokonaisuus on suunniteltu toimivan. Eri tasoilla lähtien partio-, ryhmä- ja joukkuetasolta aina komppania- ja taisteluosastotasolle asti edellytetään aktiivista ja oma-aloitteellista toimintaa. On pyrittävä aloitteen tempaamiseen, menestyksen hyväksikäyttöön ja jatkuvaan kosketuksen ylläpitoon vastustajan kanssa. Joukoilla on oltava kyky toteuttaa yhteisen tilannekuvan avulla aiempaa vaativampia itsenäisiä taisteluteknisiä ja -taktisia tehtäviä, kuten esimerkiksi ylläköitä, tuli-iskuja ja vastahyökkäyksiä. Tämä edelleen vauhdittaa puolustusvoimien käynnistämää koulutuskulttuurin muutosta, jossa koulutettavilta edellytetään yhä korkeampaa oma-aloitteellisuutta ja aktiivisuutta.

Maavoimien sodankäynnin perusjärjestelmä on jatkossa taisteluosasto/pataljoona. Ne ovat Maavoimien taistelu 2015 toiminnan kannalta aivan keskeisiä perusjärjestelmiä. Täten Maavoimien taistelua 2015 on kyettävä jatkossakin harjoittelemaan maavoimien perusjärjestelmätasolla, muutoin maavoimien sodan ajan suorituskyvyn kehittäminen jää vajaaksi. Puolustusvoimien toiminnan tason nostamisen myötä tavoitteena on, että jatkossa maavoimien yhtymäharjoitukset tulevat muodostamaan **maavoimien harjoitusjärjestelmän ytimen, jonka ympärille maavoimien muu harjoitustoiminta rakennetaan**. Jatkossa yhtymäharjoituksia on tarkoitus järjestää joka toinen vuosi ja seuraava maavoimien laajempi yhtymäharjoitus toteutetaan Pohjois-Karjalassa kesällä 2015.

UUDISTUKSEN PÄÄTYÖ TEHDÄÄN NYT KENTÄLLÄ JOUKKO-OSASTOISSA JA RESERVIN KERTAUSHARJOITUKSISSA

Maavoimien taistelutavan uudistukselle on luotu vankka pohja perustuen pitkäjänteiseen kehittämistyöhön, tutkimukseen, kenttäkokeisiin sekä turvallisuusympäristön – ja sodankäynnin kehittymisen arvioihin. Maavoimien uudistetun taistelutavan, *Maavoimien taistelu 2015* kehittämistyö on koskenut koko maavoimia ja se on johtanut kattavasti maavoimien eri aselajien ja toimialojen uudistamiseen.

Maavoimien taistelu 2015 käyttöönotto on toistaiseksi näkynyt joukko-osastoissa lähinnä taktisella ja taisteluteknisellä tasolla. Jatkossa käyttöönotto näkyy kattavammin koko maavoimien toiminnassa operatiivisesta suunnittelusta taktiikan, toimintatapojen, käyttöperiaatteiden, kaluston ja koulutuksen uudistamiseen asti. Maaoperaatiot toteutetaan yhteistoiminnassa muiden puolustushaarojen ja puolustusvoimien yhteisen vaikuttamisen tukemana. Täten maavoimien taistelutavan uudistaminen tulee osaltaan koskemaan koko puolustusvoimia sekä erityisesti laajaa reserviläiskenttää.

Vuonna 2012 aloitettu Maavoimien taistelu 2015 käyttöönotto ja koulutus ovat edenneet toistaiseksi hyvin ja kokemukset ovat olleet hyvin rohkaisevia. Taistelutapa toimii, kuten on suunniteltu ja taistelutapa mahdollistaa toiminnan myös vastustajan nopeaa ja yllätyksellistä toimintaa vastaan hyödyntäen joustavasti maavoimien suorituskypyyksiä joukkoja ja järjestelmiä. Uudistus aloitettiin maavoimien alueellisista joukoista. Vuonna 2014 käynnistettiin reserviläisten kouluttaminen sekä luotiin uusi paikallispuolustuskonsepti, joka testattiin syksyllä 2014 maavoimien paikallispuolustus WANAJA14-harjoituksessa. Seuraavassa vaiheessa uudistuksessa keskitytään operatiivisten joukkojen taistelun yhteensovittamiseen alueellisten ja paikallisjoukkojen kanssa. Tämä tullaan testaamaan maavoimien operatiivisten joukkojen yhtymäharjoituksessa vuonna 2016.

Uudistuksen päätyö on siirtynyt vähitellen kentälle maavoimien joukko-osastoihin ja reservin kertausharjoituksiin, joissa maavoimien sodan ajan joukot koulutetaan. Nykyisten puolustusvoimille osoitettujen resurssien puitteissa reserviläisiin pohjautuvan koko kenttäarmeijan varustaminen ja kouluttaminen Maavoimien taistelu 2015 edellyttämällä tavalla tulee ulottumaan aina seuraavalle vuosikymmenelle asti.

Kirjoittaja everstiluutnantti, TkT Rainer Peltoniemi on maavoimien tutkimusjohtaja.

HAJAUTETUN TAISTELUN JOHTAMISEN JA KOULUTTAMISEN HAASTEITA TAISTELTAESSA MEKANISOITUA JOUKKOA VASTAAN

JOHDANTO

Toimin maavoimien TROMBI13-harjoituksessa keltaisen puolen mekanisoidun prikaatin komentajana toukokuussa 2013. Harjoitus antoi erinomaisen mahdollisuuden vertailla kahta aivan erilaista kalustoa sekä taktiikkaa ja taistelutekniikkaa käyttävää joukkoa toisiinsa. Vastakkain oli perinteisen keskitetysti toimiva ja johdettu mekanisoitu joukko, sekä hajautettuna toimiva ja taisteleva jalkaväkijoukko. Koska tehtäväni sitoi minut tiukasti mekanisoidun prikaatin taistelun suunnitteluun ja johtamiseen, jäi näkökulma tietenkin varsin yksipuoliseksi. Toisaalta tämä yksipuolinenkin kokemus tarjoaa mahdollisuuden pohtia hajautetun taistelun johtamisen ja kouluttamisen mittavia haasteita. Harjoitus tarjosi erityisesti tilaisuuden pohtia mekanisoidun ja hajautetun joukon johtamisen ja kouluttamisen eroavaisuuksia sekä sitä, miten hajautetun joukon johtamista ja koulutusta voisi kehittää, niin että joukot suoriutuisivat vaativista tehtävistään.

Kerron tässä artikkelissa aluksi, miten keltaisen puolen hyökkäys ja sen johtaminen toteutettiin. Vertailen sen jälkeen toisessa ja kolmannessa luvussa harjoituksen kokemusten perusteella mekanisoidun joukon ja hajautetun joukon johtamista ja kouluttamista. Lopuksi esitän vertailun ja siitä tehtyjen johtopäätösten perusteella ajatuksia hajautetun joukon johtamisen ja kouluttamisen kehittämisestä. Näkökulmana on lähinnä jalkaväkijoukon kouluttaminen, mutta osaa esitetyistä toimintaperiaatteista voidaan soveltaa myös aselajijoukkoihin.

MEKANISOIDUN PRIKAATIN HYÖKKÄYS JA SEN JOHTAMINEN

Keltaiseen mekanisoituun prikaatiin kuului TROMBI13-harjoituksessa kaikkiaan noin 2 200 sotilasta, 280 pyöräajoneuvoa ja 90 erilaista panssariajoneuvoa. Joukot tulivat Panssariprikaatista, Karjalan prikaatista, Porin prikaatista, Kainuun prikaatista, Jääkäriprikaatista, Utin Jääkäri-rykmentistä, Tykistöprikaatista ja Viestirykmentistä.

Keltaisen puolen tehtävänä oli ”mallintaa” mahdollisimman hyvin suurvallan mekanisoidun yhtymän toimintaa sinisen puolen hajautettua taistelutapaa käyttäneelle taisteluosastolle. Suurvallan mekanisoidun joukon hyökkäykselle on ominaista suuri liikkuvuus, taistelun syvyys, voimakas tulenkäyttö, nopeatempoisuus ja voiman keskitetty käyttö. Joukot on koulutettu nopeisiin kohtaamistaisteluihin, joihin myös pyritään. Taktikassa on tyypillistä temmata aloite suoraviivaisella ja portaittaisella hyökkäyksellä, tarvittaessa myös saarrostaamalla tai kiertämällä puolustajan asemat. Murtoon keskitetään riittävä ylivoima niin joukkojen kuin tulen määrässä. Hyökkäystä pyritään nopeuttamaan ottamalla haltuun maahanlaskuilla tärkeitä maastonkohtia ja sitomalla osa puolustajan reserveistä taisteluun. Helikoptereita ja rynnäkkökoneita käytetään maataisteluiden välittömään tukemiseen⁵¹.

Edellä kuvatun toiminnan mahdollistamiseksi keltainen puoli organisoitiin mekanisoiduksi prikaatiksi, johon kuului kaksi mekanisoitua jalkaväkijoukkoa, panssarihaupitsipatteristo, elektronisen

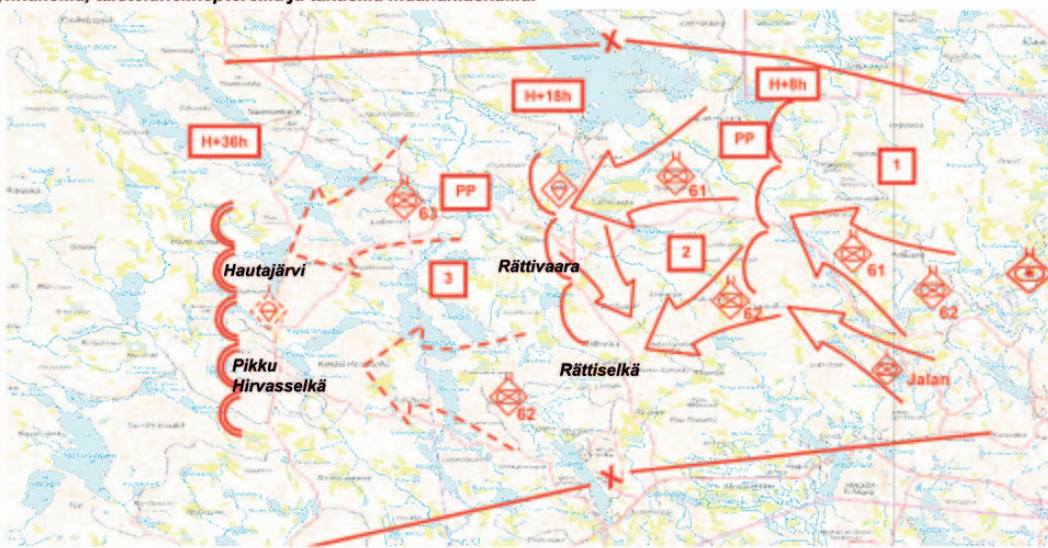
⁵¹ Mekanisoidun taisteluosaston käsikirja. Maavoimien esikunta ohjesääntö 416, v 2009, s. 11–12.

sodankäynnin osasto, erikoisjoukko (tiedustelu) pataljoona ja hyvin pieni huoltopataljoona. Erikoisjoukkopataljoonaan kuului helikopteriosasto, joka mahdollisti tiedustelujoukkojen siirrot ja taktiset maahanlaskut prikaatien operaatioiden tueksi. Prikaatia tuettiin lisäksi ilmarynnäköillä.

Hyökkäysoperaation suunnittelu oli aloitettu hyvissä ajoin ja sitä täydensi kaksi hyökkäysalueella toteutettua maastontiedustelua. Hyökkäyssuunnitelma valmistui huhtikuussa ja operaatiokäsky oli valmis toukokuun alussa. Hyökkäys suunniteltiin suurvallan mekanisoidun joukon taktiikalla portaittaiseksi ja vaiheittaiseksi. Hyökkäyksessä oli selkeä painopiste ja hyökkäystä tuettiin mittavalla epäsuoralla tulella, ilmatulituella ja taktisilla maahanlaskuilla. Mekanisoidun prikaati tehtävä ja hyökkäyksen toteutusperiaate on kuvassa 1.

MEKJVPR hyökkää 261200TOU alkaen kärjessä, tuhoaa suoraan kosketuksesta toteutettavalla hyökkäyksellä hyökkäysalueellaan olevan vihollisen tavoitteenaan RÄTTIVAARA-RÄTTISELKÄ tasa, josta valmistautuu jatkamaan hyökkäystä suoraan liikkeestä ja tuhoamaan puolustajan hyökkäysalueellaan tavoitteena PIKKU HIRVASSELÄN-HAUTAJÄRVEN tasa.

Hyökkäystä tuetaan kaikissa vaiheissa keskitetyllä epäsuoralla tulella (4-6 tuliyksikköä), elektronisella häirinnällä, ilmarynnäköillä, taisteluhelikoptereilla ja taktisilla maahanlaskuilla.

1. Lyödään vihollisen suojaavat osat pataljoonan hyökkäyksellä ja vallataan edullinen tasa 1.portaan hyökkäystä varten.
2. Lyödään vihollinen prikaatin välitavoitteessa kahden mekanisoidun jalkaväkipataljoonan hyökkäyksellä.
3. Jatketaan hyökkäystä tavoitteeseen painopistesuunnassa 2.portaan mekanisoidulla jalkaväkipataljoonalla, sivusuunnassa hyökätään yhdellä mekanisoidulla jalkaväkipataljoonalla.

Kuva 1. Mekanisoidun jalkaväkiprikaatin hyökkäys

Hyökkäyssuunnitelmaan kuului synkronointitaulukko, jolla synkronoitiin sekä taistelu- että tukijoukkojen liike, maahanlaskut, selustaoperaatiot, epäsuoran tulen käyttö, ilmatulituen käyttö sekä elektroninen häirintä. Synkronointitaulukko kattoi hyökkäyksen kaksi ensimmäistä vaihetta, eli hyökkäyksen prikaatin välitavoitteeseen.

Pääosa mekanisoidun prikaatin joukoista tuli Panssariprikaatista ja ne oli koulutettu kohtaamishyökkäyksiin. Koska mukana oli joukkoja monesta muustakin joukko-osastosta ja harjoituksessa jouduttiin hyökkäämään mekanisoidulle joukolle vaikeassa maastossa, laadittiin joukoille ennen harjoitusta lyhyt koulutusohje. Koulutusohjeessa kuvattiin tiettyjä keskeisiä toimintatapamalleja ja taistelutekniikoita, jotka tuli harjoituttaa joukoille ennen hyökkäystä. Käsikynannoissa ja puhutteluissa korostettiin nopeita ja suoraviivaisia hyökkäyksiä, edestä johtamista ja jatkuvan taistelutempon ylläpitämistä.

Prikaatin hyökkäyskäsky annettiin vajaa vuorokausi ennen hyökkäyksen alkua. Käsikynannon yhteydessä pidettiin sotapeli, jossa käytiin lyhyesti läpi prikaatin hyökkäyksen kaksi ensimmäistä vaihetta synkronointitaulukon mukaisesti. Lisäksi pelattiin hyökkäyksen oletettua epäedullisempi ja oletettua edullisempi toteutuminen.

Hyökkäys aloitettiin massiivisella kahdeksan tuliannoksen tulivalmistelulla havaittuihin ja oletettuihin puolustajan ryhmyksiin. Käytännössä tulivalmistelun teho oli vähäinen, koska pääosa maalialueista oli vielä tyhjiä puolustajan joukoista. Hyökkäystä hidastivat alussa mittavat sulutteet, mutta muutaman raivauspanssarivaunun menettämisen jälkeen panssaripioneerit muuttivat toimintatapojaan, minkä jälkeen raivauskalustoa ei menetetty ja sulutteiden tappioita tuottava vaikutus jäi vähäiseksi.

Painopistesuunnan hyökkäys suojattiin maastoitse liikkuvilla yksiköillä, jotka aiheuttivat siniselle muutamia ikäviä yllätyksiä. Taktiset maahanlaskut kyettiin myös toteuttamaan suunnitellusti. Ensimmäinen maahanlaskujoukko kärsi siirron aikana tappioita ilmatorjuntatulella, mutta toinen maahanlasku onnistui taktiikkaa muuttamalla tappioita. Molemmat maahanlaskuosastot kykenivät toteuttamaan saamansa tehtävät, valtaamaan käsketyt alueet ja aiheuttamaan siniselle tappioita.

Pääosa sinisen yksiköistä ei antautunut pitempään taisteluun, jolloin niitä ei kyetty lyömään täysin taistelukyvyttömiksi. Yksi yksikkö oli ryhmitetty varsin perinteiseen puolustusryhmyykseen ja se taisteli jäykän torjuvasti, jolloin yksikkö lyötiin varsin nopeasti. Kokonaisuudessa oma epäsuoran tulen käyttö jäi vähäiseksi, koska maaleja ei ollut juurikaan ”tarjolla”.

Vaikka harjoituksessa kuvattiinkin suurvalta-armeijan toimintaa, toteutettiin johtaminen ja komppanioiden taistelutekniikka perinteisillä suomalaisen panssarijoukon menetelmillä, joissa korostuvat edestä johtaminen sekä henkilökohtaisesti annettavat käskyt ja toimintaohjeet. Panssarijoukoissa tilannekuva luodaan taistelun henkilökohtaisella havainnoinnilla painopistesuunnassa, kuuntelemalla alayksiköiden komentoverkkoja sekä tukeutumalla esikunnan tilanneosiin⁵².

Joukkoyksiköitä johdettiin harjoituksessa tehtävätaktiikalla ja ne toteuttivat hyökkäyksiään hyvin itsenäisesti saamansa tehtävän mukaan. Synkronointi-taulukon tarkoituksena oli koordinoida joukkojen ja tukevien osien toiminta hyökkäyksen eri vaiheissa, mutta se ei rajoittanut joukkojen toimintaa omilla vastuualueillaan. Mekanisoidulla prikaatilla ei ollut harjoituksessa varsinaista esikuntaa. Käytössä oli vain pieni taistelunjohtokeskus, jossa muutama upseeri kokosi ja jakoi tilannekuva sekä välitti käskyjä.

⁵² Mekanisoidun taisteluosaston käsikirja (2009), s. 20–21.

Johdin prikaatin taistelua tykistöpäällikön kanssa pääosin edestä, liikkuen yleensä kärkipataljoonan ryhmytyksessä. Johtamisessa tarvittavan tilannekuvan sain omakohtaisella havainnoinnilla iskuportaan ryhmytyksessä, vierailemalla pataljoonien ja patteriston komentopaikoilla ja esikunnissa sekä käymällä aika ajoin omalla komentopaikalla. Pääosan käskyistä annoin joukkoyksikön komentajille suullisina käskyinä heidän komentopaikoillaan. Hyökkäyksen kolmannen vaiheen toteutus käskettiin yhteiskäskynä välitavoitteessa.

Liikkuminen iskuportaan pataljoonasta toiseen oli helppoa, koska joukot olivat pääosan hyökkäyksestä varsin lähekkäin ja tiestön varressa. Vaikka viestikalustoa oli käytössä varsin vähän, saatiin yhteydet toimimaan ajoneuvoasenteisen viestikaluston suurten lähetystehojen ja suhteellisen suppean toiminta-alueen ansiosta.

Mekanisoidun prikaatin hyökkäys eteni runsaista sulutteista huolimatta kaikissa kolmessa vaiheessa lähes aikataulussa. Suurin yllätys oli se, että hyökkäyksen aikana ei juurikaan kohdattu mitään yllätyksiä. Siniset avasivat usein tulen ensimmäisenä, mutta ylläkkökohdat olivat ennustettavissa ja niihin oli varauduttu, jolloin suurempia tappioita tai ongelmia ei tästä aiheutunut. Mitään odotettuja vakavampia iskuja mekanisoidun prikaatiin selustaan ei myöskään tapahtunut.

Hyökkäyksen kolmannessa vaiheessa mekanisoidun prikaatin sivusuunnan hyökkäys suuntautui sen sijaan sinisen tukialueelle, aiheuttaen ilmeisesti melkoisen yllätyksen sinisen tykistö- ja viestijoukoille. Tämä mahdollisuus oli sinisen tilanteenarvioinnissa kyllä tunnistettu, mutta keltaisen liikkeeseen ei kyetty reagoimaan ajoissa.

Etenkin hyökkäyksen loppuvaiheessa painopistesuunnan pataljoonan hyökkäys tavoitteeseen ja ilmatulituki saatiin ajoitettua saumattomasti yhteen. Mekanisoitu prikaati kykeni harjoituksessa toteuttamaan tehtävänsä tappioista huolimatta suunnitellulla tavalla ja prikaatin tavoite saavutettiin muutama tunti ennen suunniteltua ajankohtaa. Toisaalta prikaatin selustassa oli edelleen sinisen joukkoja, joka olisi sitonut joukkoja tiestön varmistamiseen, kuljetusten suojaamiseen sekä vastassissitoimintaan ennen seuraavan tehtävän aloittamista.

MEKANISOIDUN JA HAJAUTETUN JOUKON JOHTAMINEN

A) MEKANISOIDUN JOUKON JOHTAMINEN

Korkea taistelutempo sekä aselajien läheinen yhteistoiminta asettaa suuria haasteita mekanisoidun joukon johtamiselle. Asioita tapahtuu nopeasti ja yhtä aikaa, jolloin iskuportaan johtajat joutuvat kovassa aikapaineessa sovittamaan yhteen oman joukon liikettä, suora-ammuntatulitukea, epäsuoraa tulta, panssaripioneerien toimintaa ja muita aselajitoimintoja. Johtamispaikat ovat normaalisti edessä, jolloin ollaan alttiita vihollisen asevaikutukselle⁵³.

Tästä huolimatta mekanisoidun joukon johtaminen on suhteellisen helppoa. Keskeisimpiä syitä tähän ovat mekanisoidun joukon käyttöperiaatteet, kalusto ja viestivälineet. Mekanisoidulla joukolla on runsaasti panssari- ja ajoneuvokalustoa, josta kaikki panssariajoneuvot ja suuri osa muista ajoneuvoista on varustettu radioilla. Koska viestikaluston painoa ei juuri tarvitse rajoittaa, on radioissa yleensä suuret lähetystehot ja antennit. Joukkoja käytetään pääsääntöisesti kootusti ja suhteellisen lyhyillä etäisyyksillä. Näin tapahtuu etenkin jos joudutaan taistelemaan vaikeassa maastossa, joka pakottaa toimimaan pääsääntöisesti teiden ja urien suunnissa. Mittava määrä viestikalustoa, suuret lähetystehot ja lyhyet etäisyydet merkitsevät yleensä varsin hyvin toimivia viestiyhteyksiä, joita on vaikea häiritä. Viestiresursseja on myös helpompi keskittää painopistesuuntaan takaamaan keskeiset komento- ja tulikomentoyhteydet kaikissa oloissa.

⁵³ Panssarijääkärikomppanian käsikirja. Maavoimien esikunta v 2011, s. 37.

Lyhyistä etäisyyksistä johtuen johtaminen on usein myös mahdollista toteuttaa henkilökohtaisilla tapaamisilla tai jopa pelkillä käsimerkeillä. Joukon toimiessa kootusti ja hyvin lähellä vaunuja, on myös johtaminen omalla esimerkillä helppoa jopa komppanian tasalla. Nopeaa taistelutempoa ja aselajien läheistä yhteistoimintaa helpottavat puolestaan lukuisia kertoja harjoitellut perustaistelumenetelmät, jotka vähentävät johtajien kuormitusta. Pitkien käskyjen sijasta komppaniankin kokoinen joukko saadaan minuuteissa toimimaan halutulla tavalla muutaman sanan komennoilla⁵⁴.

Kuva 2. Mekanisoidun jalkaväkipataljoonan komentaja antamassa käskyä alaiselleen TROMBI13-harjoituksessa. Mekanisoidussa joukossa käskyjä annetaan usein myös henkilökohtaisesti. (Kuva P.Toveri).

Koska mekanisoitua joukkoa käytetään normaalisti hyökkäyksellisiin tehtäviin, on sillä yleensä aloite hallussaan ja joukko toteuttaa omaa taisteluunnitelmaansa aktiivisesti. Tällöin johtajat voivat helposti toimia painopistesuunnassa ja taisteluiden ratkaisukohdissa. TROMBI13-harjoituksessa mekanisoidun prikaatin kärkejoukkueen johtaja, kärkekomppanian päällikkö, kärkepataljoonan komentaja ja prikaatin komentaja toimivat usein vain 300–500 metrin etäisyydellä kärke ryhmästä. Tämä mahdollisti henkilökohtaisen kasvokkain johtamisen sekä komentajan tahdon ”puskemisen” läpi koko organisaation. Lisäksi johtajat toimivat kootusti hyökkäävän joukon sisällä ”sisälinjoilla”, mikä mahdollistaa panssarikalustolla tapahtuvat nopeat ja turvalliset siirtymiset sekä ennakoitavissa oleviin ratkaisukohtiin että nopean siirtymisen sivusuuntiin yllättävissä tilanteissa. Johtajien liikkuminen joukon ryhmityksessä ja henkilökohtainen paikallaolo parantaa merkittävästi heidän tilannetietoisuuttaan ainakin hyökkäystaistelussa⁵⁵.

Mekanisoidun joukon johtamista helpottaa myös joukon kootusta käytöstä johtuva miehistöön ja johtajiin kohdistuva pienempi henkinen kuormitus. Henkinen kuormitus pienenee kun johtajat,

⁵⁴ Panssarijääkärikomppanian käsikirja 2011, s. 38 ja 71–72.

⁵⁵ Naapila, Seppo: Jääkärikomppanian (Prikaati 2005 PS) johtajien kuormittuminen hyökkäyksessä. Maasotakoulun julkaisusarja 3.1.1., tutkimuksia 1/2004. Lappeenranta 2005, s. 80.

päälliköt ja komentajat ovat kokoajan läsnä tarjoamassa toisilleen ja alaisilleen tukea ja neuvoja sekä ottamassa vastuuta⁵⁶. Tärkeää on myös se, että johtajat jakavat vaarat ja riskit miehistön kanssa. Muun muassa saksalaisten sotakokemusten mukaan erityisesti päälliköiden ja komentajien läsnäolo aivan etulinjassa ja vaarojen jakaminen taistelijoiden kanssa oli panssarijoukkojen hyökkäystaistelussa erittäin tärkeää⁵⁷.

Kuva 3. Mekanisoidun jalkaväkipataljoonan kärki etenemässä kosketukseen TROMBI13-harjoituksessa. (Kuva P.Toveri).

Mekanisoidun joukon johtajilta odotetaan kaikilla tasoilla oma-aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Koska joukko toimii kuitenkin useimmiten koossa, ei yksiköiden päälliköiden ja joukkueen johtajien yleensä tarvitse tehdä kovinkaan pitkäaikaisia ja -vaikutteisia itsenäisiä päätöksiä. Mekanisoidun joukon taistelutekniikasta johtuen joukkueen johtajan tai komppanian päällikön päätöksen vaikuttavuus on usein minuutti- tai tunti luokkaa. Toiminta on suoraviivaista ja nopeaa, ja siinä toteutetaan yleensä muutamia moneen kertaan harjoiteltuja perustaistelumenetelmiä. Huonokaan päätös ei välttämättä ole vielä kohtalokas, koska tukea on yleensä nopeasti saatavilla.

B) HAJAUTETUN JOUKON JOHTAMISEN HAASTEITA

Uudistetussa taistelutavassa korostuvat aktiivisuus, aloitteellisuus, liike ja joustavuus taistelun kaikissa vaiheissa ja kaikilla tasoilla. Joukot voivat käyttää samanaikaisesti eri taistelulajeja. Vastustajan tulivaikutusta pienennetään muun muassa joukkojen liikkeellä, linnoittamisella, ryhmittymuutoksilla ja harhauttamalla sekä maaston oikealla käytöllä. Joukoille tulee käyttöön uusia taisteluvälineitä kuten lennokeita, johtamisvälineitä, valvontajärjestelmiä, pimeätoimintavälineitä

⁵⁶ Naapila 2005, s. 83–84.

⁵⁷ Schneider, Wolfgang: Panzer Tactics – German Small-unit Armour Tactics in the WW II. USA 2005, s. 24–26.

ja erilaisia räjähdyspanoksia, joilla pyritään vaikutukseen parempaan tilannekuvaan perustuen. Oma-aloitteellisuudelle ja oveluudelle on taistelussa entistä enemmän sijaa⁵⁸.

Lisäksi uudistetussa taistelutavassa joukkoja hajautetaan aiempaa laajemmalle alueelle ja vastuualueet kasvavat kaikilla tasoilla. Joukkojen tehtävät ovat monipuolisia ja puolustuksessakin toimitaan aktiivisemmin. Viholliseen pyritään vaikuttamaan syvyydessä ja taistelu voi olla joukko tuliyläköitä, väijytyksiä ja iskuja. Joukot toimivat tehtävätaktiikan hengessä entistä itsenäisemmin ja omavaraisemmin ja alaiselle jää huomattavasti enemmän toiminnan vapautta⁵⁹.

Kuva 4. Mekanisoidut joukot toimivat useimmiten keskitetysti pääurien suunnissa. (Kuva P.Toveri).

Kaikki edellä mainittu kuormittaa johtajia entistä enemmän tehden hajautetun joukon johtamisesta haastavampaa kuin mekanisoidun joukon johtamisesta. Ensimmäisenä haasteena ovat viestiyhteydet. Vaikka viestikalustoa kehitetään, on se kevyempää, usein jopa kannettavaa, jolloin lähetystehot jäävät pienemmiksi. Samalla vastuualueet ovat laajoja ja joukot hajallaan, jolloin viestiyhteydet joudutaan usein rakentamaan maksimietäisyyksille. Vastuualueiden laajuuteen nähden kalustoa on usein myös vähän, mikä jättää viestiyhteydet haavoittuviksi. Mahdollisimman reaaliaikaisen tilannekuvan luomiseksi ja välittämiseksi, joukkojen johtamiseksi ja epäsuoran tulen käyttämiseksi tiedonsiirtotarpeet ovat myös suuria, edellyttäen tiedonsiirrolta usein suurta kapasiteettia.

Toinen haaste on johtajien sijoittuminen. Vaikka taisteluosasto toteuttaakin omaa taistelusuunnitelmaansa, tapahtuu se usein vihollisen toimintaan sitoen, jääden väistämättä joskus reaktiiviseksi. Taisteluteknisesti voidaan olla taistelun aloittajia ja aktiivisempi osapuoli, mutta taktisella tasolla hyökkääjä päättää kuitenkin painopisteen ja aikautuksen. Tällöin puolustajan johtajat eivät aina pysty ennakoimaan toimintaansa siten, että olisivat valmiina taistelujen ratkaisukohdissa. Vastustajan keskittäessä voimansa omaan painopistesuuntaansa, joutuu puolustava taisteluosasto usein toimimaan ”ulkokehällä”, liikkumisen tapahtuessa hitaasti, pääosin jalan tai

⁵⁸ Parkatti, Veli-Pekka. Maavoimien taistelu uudistuu. Sotilasaikakauslehti 9/2012, s. 11–19.

⁵⁹ Kvist, Jouni: Uudistettu taistelutapa – Näkemyksiä ruohonjuuritasolta. Sotilasaikakauslehti 3/2013. s. 13–16.

kevyillä maastoajoneuvoilla. Tällöin puolustajan päälliköiden ja komentajien on vaikea reagoida yllätyksiin nopeasti ja olla ratkaisupaikoilla henkilökohtaisesti tukemassa alaistensa toimintaa.

Kuva 5. Hajautetun taistelun kouluttaminen edellyttää usein pienryhmäkoulutusta, asettaen suuria vaatimuksia kouluttajien määrälle ja taidoille. (Kuva Kainuun Prikaati).

Toisaalta, vaikka johtaja olisikin joukkonsa mukana, on peitteisessä maastossa hajautetusti taistelevan jalkaväkijoukon johtaminen haastavaa. Näköyhteyttä ei useinkaan ole, jolloin omalla esimerkillä johtaminen ei onnistu. Ryhmä- ja partioradioita on tarkoitus hankkia suhteellisen paljon, mutta tästä huolimatta on hajallaan olevan joukon johtaminen pelkkien viestivälineiden kautta haastavaa, silloinkin kun viestiyhteydet toimivat.

Johtajien siirtymiset voivat olla myös riskialttiita, koska ne tehdään suojaamattomalla kalustolla tai jalan. Uhkana on vihollisen tulenkäytön ja ilmakomponentin lisäksi selustassa toimivat vihollisen tiedusteluosat ja syvyyteen murtautuneet maastoitse liikkuvat vihollisosastot.

Edellä mainituista syistä johtuen komentajien voi olla välillä pakko keskittyä johtamaan viestivälineiden avulla komentopaikoiltaan, jättäen taistelun johtamisen ryhmänjohtajille, joukkueenjohtajille ja päälliköille. Parantuneista viestivälineistä huolimatta esimiesten vähäisemmät mahdollisuudet olla joukon mukana yhdessä joukon hajautetun toiminnan kanssa lisäävät miehistön ja alemman tason johtajien henkistä kuormitusta huomattavasti.

Johtajien osalta henkistä kuormitusta lisää se, että hajautettu taistelutapa edellyttää entistä suurempaa oma-aloitteellisuutta ja aktiivisuutta entistä alemmalla tasolla. Jopa partioiden ja ryhmien johtajilta vaaditaan itsenäistä ajattelua, monipuolista osaamista niin kaluston kuin taistelutekniikan suhteen, sekä kykyä soveltaa opittuja perustietoja ja -taitoja⁶⁰. Hajautetussa taistelussa tämä on kuitenkin huomattavasti haastavampaa kuin mekanisoidun joukon hyökkäyksessä. Ryhmänjohtajan ja joukkueenjohtajan päätös voi ulottua tuntien päähän, päälliköllä jopa vuorokausien päähän. Joukon taistelutekniikka ja taktiikka tekee tilanteesta usein vieläkin monimutkaisemman ja haastavamman. Valittavia vaihtoehtoja on runsaasti, mutta huono päätös voi olla joukolle kohtalokas, koska tukea ei ole helposti saatavilla. Päätöksenteon stressi on huomattava.

Myös pienissä osissa toimiminen voi kuormittaa joukkoa merkittävästi. Esimerkiksi jääkärijoukkue voi toimia välillä ryhmittäin tai jakaantua tarvittaessa jopa kymmeneen kolmen taistelijan partioon varsin laajalle alueelle⁶¹. Tutkimusten mukaan tiedon puute, tilanteen epäselvyys ja saarrostusuhka olivat viime sodissa suomalaiselle sotilaille pelottavia ja raskaasti kuormittavia asioita. Myöhemmin, 1990-luvun lopussa tehdyissä tutkimuksissa, kuormittavina tekijöinä mainitaan erityisesti tietämättömyys tilanteesta, vastustajan yllättävät toimenpiteet, tiedon puute ja johtajasta etääntyminen. Kaikki nämä tekijät nousevat esiin hajautetussa toiminnassa, varsinkin jos viestiyhteydet eivät toimi moitteettomasti⁶².

Hajautettu taistelu asettaa myös uusia vaatimuksia joukkueen ja ryhmän johtajille. Hajautettuna toimivan joukkueen tai ryhmän tulisi olla tehokkaasti toimiakseen enemmän verkosto kuin perinteinen tiukan hierarkkinen sotilasorganisaatio. Esimerkiksi ryhmänjohtajalta vaaditaan aiempaa enemmän ihmistuntemusta ja henkilökohtaisia taitoja niin ryhmäkiinteyden rakentajana kuin kouluttajanakin. Ryhmänjohtajan on osattava tunnistaa alaistensa henkiset ja fyysiset ominaisuudet, jotta hän osaisi käsitellä ryhmäänsä, kehittää sosiaalisia suhteita taistelijoiden välillä sekä parantaa ja kehittää ryhmänsä toimintaa jatkuvasti. Ryhmänjohtajan tulisi kyetä myös kasvattamaan alaistensa luottamusta esimiehiinsä ja sitoutuneisuutta organisaatioon ja sen tavoitteisiin, vaikka alaiset toimivat pitkiäkin aikoja itsenäisesti ja erossa johtajistaan. Ryhmäkiinteyden on joukon toimintakyvyn kannalta tärkein tekijä⁶³.

⁶⁰ Kvist, 2013.

⁶¹ Valkeajärvi, Jukka: Uuden taistelutavan joukot, niiden varustaminen ja joukkotuotanto. Sotilasaikakausilehti 10/2012, s. 9–14.

⁶² Naapila 2005, s. 82.

⁶³ Torvinen, Ville: Verkostojohtaminen hajautetussa taistelutavassa – Jääkäriryhmänjohtajan johtamistoiminta verkostojohtamisen näkökulmasta. Kandidaattitutkielma, MPKK 2013, s. 23 ja Naapila 2005, s. 83.

Kuva 6. Mitä vaativampi tehtävä, sitä lähempänä johtajien on oltava. (Kuva Kainuun Prikaati).

MEKANISOIDUN JA HAJAUTETUN JOUKON KOULUTTAMINEN

A) MEKANISOIDUN JOUKON KOULUTTAMINEN

Mekanisoidun joukon kouluttamisessa suurimmat haasteet tulevat siitä, että kaikelta toiminnalta vaaditaan suurta toimeenpanonopeutta yhdistettynä saumattomaan aselajien yhteistoimintaan. Lisäksi käytössä on raskasta ja tulivoimaista kalustoa, jonka väärällä käytöllä aiheutetaan helposti jopa rauhan ajan harjoituksissa suuria kalustovaurioita ja henkilöstövahinkoja.

Toisaalta koulutusta helpottavat jo vuosikymmeniä hiotut suoraviivaiset ja yksinkertaiset perustaistelumenetelmät. Voimaa käytetään keskitetysti ja koulutuksen peruselementtinä on vahvennettu panssarivaunu- tai panssarijääkärikomppania. Johtajat ovat lähellä, usein näköyhteydessä alaisiinsa, ja käytännössä kaikki johtajat ja avaintaistelijat ovat radioyhteydessä toisiinsa. Aselajien yhteistoimintaa harjoitellaan paljon ja toimintakulttuuri on yhtenevä sekä iskuportaan yksiköillä että iskuporrasta tukevilla aselajeilla. Lisäksi koulutus keskittyy voimakkaasti yhteen taistelulajiin, eli hyökkäykseen.

Yhteisen toimintakulttuurin luomista helpottaa se, että pääosa mekanisoidun joukon reservin upseereista koulutetaan panssarireserviupseerikursseilla. Panssarireserviupseerikursseilla eri aselajien ja koulutushaarojen oppilaat toimivat koko ajan yhdessä, jopa majoittuen sekativissa. Pääosassa kurssin harjoituksia on lisäksi mukana tuleva sodan ajan joukko, eli oppilaat pääsevät jo kurssin aikana johtamaan omaa tulevaa joukkoaan. Pienestä kurssista johtuen johtajasuorituksia tulee jo reserviupseerikurssin aikana runsaasti ja lähes kaikki harjoitukset ovat aselajien yhteisharjoituksia.

Johtajien lisäksi suuri osa miehistöstä, kuten esimerkiksi panssarivaunuajajat ja -ampujat, palvelevat 11,5 kuukautta, jolloin joukon runkohenkilöstö palvelee pitkään yhdessä. Johtajien ja johdettavien suhde on pieni, jolloin lyhyen palvelusajan varusmies joutuu harvoin tehtävään, joka edellyttää suurta itsenäistä päätöksentekoa.

Joukon keskitetystä käytöstä johtuen kouluttajaresurssit riittävät paremmin joukon tehokkaaseen kouluttamiseen. Yksi kouluttaja voi valvoa, ohjata ja kouluttaa suurempaa määrää koulutettavia kerrallaan. Koulutus voidaan toteuttaa juuri niin kuin on tarkoitus taistellakin, eli oikeilla etäisyyksillä ja oikeissa aikaraameissa. Taisteluammuntojen toteuttaminen on samoista syistä myös suhteellisen helppoa.

Joukon nopean taistelutempon ja -tekniikan sekä panssarikaluston ansiosta suorituksia tulee koulutuksen aikana runsaasti. Esimerkiksi Hämeen Panssaripataljoonassa panssarijääkärikomppania toteuttaa joukkokoulutus-kaudella noin 30 vahvennetun komppanian hyökkäystä, joista yli puolessa käytetään kaksipuolisen taistelun simulaattoreita (KASI) ja noin neljännes on taisteluammuntoja kovilla ampumatarvikkeilla. Tämän lisäksi Panssariprikaatilla on käytössään Virtual Battle Space 2 -simulaattori, joka mahdollistaa komppanian hyökkäysten harjoittelun virtuaalimaailmassa, siten että johtajat ja vaunumiehistöt ovat mukana harjoittelussa. Komppanian hyökkäyksiä tehdään VBS2-simulaattorilla koulutuksen aikana useita kappaleita⁶⁴.

Joukkueenjohtajat osallistuvat lisäksi jo panssarireserviupseerikurssin aikana harjoituksissa noin kymmeneen vahvennetun komppanian hyökkäykseen, joista yksi tehdään kovilla ampumatarvikkeilla⁶⁵.

Panssarijohtajille tulee koulutuksen aikana paljon mahdollisuuksia harjaantua tehtäviinsä eri tilanteissa ja eri maastoissa. Useiden toistojen ansiosta itse johtamistekninen suoritus, mukaan lukien oman vaunun ja eri viestivälineiden käyttö, muuttuu rutiiniksi. Samalla opitaan tuntemaan yhteistyökumppanit, kuten tulenjohtajat, panssaripioneerijoukkueen johtajat ja huoltojoukkueiden johtajat hyvinkin läheisesti. Joukon hitsautuessa yhteen ja oppiessa oikeat toimintatavat johtajien ei tarvitse enää kiinnittää pääosaa huomiostaan oman joukon toimintaan, vaan voidaan keskittyä enemmän viholliseen, maastoon, tilanteen arviointiin ja itse taistelun johtamiseen. Useiden toistojen tuoma kokemus parantaa sekä yksittäisen taistelijan että johtajien toimintaa ja valmiutta kohdata yllättäviäkin tilanteita⁶⁶.

B) HAJAUTETUN JOUKON KOULUTTAMISEN HAASTEITA

Hajautetun taistelun kouluttaminen on edellä kuvattua huomattavasti vaikeampaa. Ensimmäisenä haasteena on taistelutekniikka. Voimaa käytetään hajautetusti ja välillä toimitaan vain partiona ja ryhminä. Komppaniankin taistelussa joukkueet harvemmin ovat niin lähellä, että kykenisivät tukemaan toisiaan. Taistelu edellyttää sekä puolustus-, viivytys- että hyökkäystaistelun osaamista kaikilla tasoilla ja lyhytkin taistelutilanne, esimerkiksi ylläkön toteuttaminen, voi käsittää useita eri vaiheita ja eri taistelutapoja⁶⁷.

Uudistetussa taistelutavassa erikoiskalusto, kuten viestivälineet ja pimeänäkölaitteet, asettavat myös uusia vaatimuksia johtajille ja miehistölle. Jopa yksittäisten taistelijoiden koulutustason on oltava korkealla tasolla. Ryhmän kaluston käsittely on hallittava, jotta toiminta taistelukentällä olisi luontevaa ja tehokasta paineen ja fyysisen rasituksen alaisena⁶⁸.

⁶⁴ Keskinen, Jarmo: Haastattelu 28.3.2014. Evl Keskinen palvelee Hämeen Panssaripataljoonan komentajana Panssariprikaatissa.

⁶⁵ Laaksonen, Ari: Haastattelu 2.4.2014. Evl Laaksonen palvelee Panssarikoulun johtajana Panssariprikaatissa.

⁶⁶ Naapila 2005, s. 83.

⁶⁷ Parkatti, 2012.

⁶⁸ Kvist, 2013.

Kouluttamisen vaikeutta lisää se, että jo ryhmätasolla on erikoistuneita taistelijoita, kuten tarkka-ampuja, pioneeri, lääkintämies tai viestimies, mikä vaatii kouluttajilta entistä monipuolisempaa ja syvempää osaamista⁶⁹. Edellä mainituista syistä ja hajautetun joukon taistelutekniikasta johtuen jo ryhmän taisteluammuntojen järjestäminen on vaativampaa kuin perinteisellä jalkaväkiryhmällä.

Hajautetun taistelutavan kouluttaminen vaatii myös runsaasti kouluttajaresursseja. Vaikka joukkuetta kohti olisikin 2,5 kouluttajaa, ei tämä ole hajautetun taistelun koulutuksessa välttämättä vielä riittävä määrä. Joukkueen toimiessa partioittain ja ryhmittäin ei kouluttajia yksinkertaisesti riitä kaikille koulutusryhmille. Tällöin on usein pakko antaa koulutusta todellista suppeammassa ryhmityksessä. Suppeamman ryhmityksen käyttöä voi edellyttää myös käytettävissä oleva aika. Jotta varsinaisia taistelusuorituksia saataisiin riittävästi, on usein supistettava siirtymisetäisyyksiä ja taisteluryhmitystä.

Rajallinen koulutusaika asettaa myös suuria haasteita koulutukselle. Kuten aiemmin todettiin, hajautetussa taistelutavassa joukkojen ja johtajien tulisi hallita käytännössä kaikki taistelutavat. Joukolle voi tulla puolustus-, viivytys- tai jopa hyökkäystehtäviä niin ryhmänä, joukkueena kuin komppanianakin. Johtajien tulisi kyetä koulutuksen jälkeen pitkäaikaiseen itsenäiseen toimintaan ja laaja-alaiseen oma-aloitteellisuuteen. Miehistökin joutuu usein tilanteisiin, missä heidän tulisi kyetä varsin itsenäiseen päätöksentekoon ja toimintaan.

Kaikkien eri taistelutapojen syvälinen kouluttaminen joukolle, jonka pääosa palvelee vain 5,5 kuukautta, on haastavaa. Etenkin riittävien suoritusmäärien saaminen kaikissa taistelulajeissa sekä johtajille että miehistölle on vaikeaa. Miten joukkueen johtaja voi olla oma-aloitteinen ja aktiivinen, jos hän ei ole päässyt harjoittelemaan edes perussuoritusta kuin muutaman kerran ja rutiini puuttuu?

Tilannetta ei helpota se, että toistaiseksi ei ole vielä juurikaan ehditty kehittää pitkälle hiottuja yhtenäisiä perustaistelumenetelmiä helpottamaan joukkojen kouluttamista. Perustaistelumenetelmien kehittäminen on myös haastavaa, koska toiminta on usein monivaiheista, monimutkaista ja pitkäaikaista. Yhtenäistä toimintakulttuuria eri aselajien välillä ei ole vielä ehtinyt syntyä ja useimmille kouluttajillekin opetettavat asiat ovat vielä uusia.

AJATUKSIA HAJAUTETUN JOUKON KOULUTUKSEN JA JOHTAMISEN KEHITTÄMISESTÄ

Hajautetun taistelun johtaminen ja kouluttaminen ovat selkeästi vaativia tehtäviä. Vaativuutta lisää asian tuoreus, sillä kokemuksia hajautetusta taistelusta on kertynyt vasta varsin vähän. Kysymyksessä on monille joukoille myös merkittävä kulttuurin muutos. Kootusta käytöstä siirrytään hajautettuun toimintaan, keskitetystä johtamisesta verkottuneeseen hajautettuun johtamiseen, yksiselitteisistä lyhyistä käskyistä laajoihin toimintaohjeisiin ja taisteluajatukseen ja niin edelleen. Aktiivisuus, oveluus, monipuolisuus ja muut iskusanat kuulostavat hyviltä, mutta niiden muuttaminen todelliseksi jokapäiväiseksi toiminnaksi joukon alinta tasoa myöten on haastavaa.

Yksi TROMBI13-harjoituksen opeista oli, että joukon ja kouluttajien osaamisella oli merkittävä rooli joukon tuloksen kannalta. Joukko, jota ei ollut koulutettu hajautettuun taisteluun, vaan joka toimi perinteisen jalkaväen tapaan, ei selvinnyt normaalia vaativammista tehtävistään, vaan tuli nopeasti lyödyksi. Pelkästään nykyisillä koulutusmenetelmillä ei välttämättä kuitenkaan saada hajautettua joukkoa vaativien tehtävien edellyttämälle koulutustasolle.

Hajautettu taistelu vaatii sekä miehistöltä että johtajilta tavallista enemmän sekä fyysistä että etenkin psyykkistä kestävyyttä. Toimiminen erillään pienissä osastoissa epäselvässä tilanteessa

⁶⁹ Parkatti, 2012.

on normaalia, ei suinkaan epänormaalia. Etäisyydet ovat pitkiä, johtajat kaukana. Tehtävät ovat pitkäkestoisia, joskus monivaiheisia ja jopa monimutkaisia ja vaativia. Kaikilla tasoilla pitää kyetä tavanomaista oma-aloitteellisempaan ja aktiivisempaan toimintaan.

Koska koulutusaikaa on lyhimmillään vain 5,5 kuukautta, on koulutuksessa päästävä mahdollisimman nopeasti itse asiaan. Peruskoulutuskauden sisältöä tulisi hajautettuun taisteluun tarkoitettujen joukkojen osalta tarkentaa vastaamaan yksittäiselle taistelijalle asetettavia suurempia vaatimuksia. Jo peruskoulutuskauden aikana tulisi alokkaita rohkaista johdonmukaisesti oma-aloitteelliseen toimintaan sekä pienryhmätoimintaan muun muassa erilaisten partiokilpailujen ja tehtävärastien avulla. Marssikoulutuksen ei tulisi olla pelkkää jonossa kävelyä, vaan enemmän partioiden itsenäistä etenemistä kohteelta toiselle tehtäviä ratkoen. Koulutettavia pitäisi mahdollisimman nopeasti haastaa itsenäiseen ongelmien ratkaisuun esimerkiksi juuri partiomarsseihin liittyen, sekä rohkaista ja kannustaa omaperäisiä ideoita. Samalla totuttaisiin toimimaan itsenäisesti pienissä ryhmissä.

Peruskoulutuskauden koulutukseen tulisi sisällyttää myös taisteluensiavun antamista, miinojen ja viuhkapanosten asentamista sekä viestivälineiden ja pimeätoimintavälineiden käsittelyä. Kaikkia edellä mainittuja välineitä tulisi myös käyttää kaikessa taistelu- ja marssikoulutuksessa. Alokkaat tulisi myös kouluttaa maastossa elämiseen, kuten taistelumuonien valmistamiseen, tilapäismajoituksen rakentamiseen, maastouttamiseen ja suunnistamiseen. Kouluammuntoja tulisi vähentää ja lisätä tilanteenmukaisia partion taisteluammuntoja.

Tämä kaikki säästäisi aikaa erikoiskoulutus- ja joukkokoulutuskauilla varsinaisen taistelutekniikan kouluttamiseen. Haasteena on tietenkin löytää kiireiseltä peruskoulutuskaudelta aikaa tähän koulutukseen. Osa aiheista voitaisiin kattaa muuttamalla nykyisen ampuma- ja marssikoulutuksen sisältöä. Loput koulutustunnit saataisiin karsimalla esimerkiksi järjestelyihin varattuja tunteja sekä lisäämällä peruskoulutuskauden sotaharjoitusvuorokausien määrää.

Läpi koko koulutuksen kantavana teemana tulisi olla alaisten kannustaminen oma-aloitteellisuuteen ja aktiivisuuteen kaikilla tasoilla. Koulutettavia tulisi rohkaista myös omien ideoiden esille tuomiseen ja innovatiivisuuteen. Tämä vaatii etenkin kouluttajilta uutta asennoitumista. Opettamisen, näyttämisen ja teettämisen lisäksi on opittava kuuntelemaan alaisia. Huonojakaan ideoita ei pidä lyödä lyttyyn, vaan kannustavasti esittää, miksi idea ei ole toteuttamiskelpoinen, kenties nähdä ideassa jopa jotain hyvääkin. Hyvistä itsenäisistä päätöksistä pitää palkita ja epäonnistumisista ei pidä heti rankaista. Alaisia pitää ottaa mukaan päätöksentekoprosessiin, mikäli se on mahdollista, ja kaikkea ei pidä antaa alaisille valmiiksi pureskeltuina toimintaa rajaavina käskyinä. Alaisille pitää antaa myös aikaa ajatteluun ja päätöksentekoon⁷⁰.

Joukkokoulutusta varten tulisi koulutuksen perustaksi kehittää ainakin ryhmää ja joukkuetta varten mahdollisimman yksinkertaiset perustaistelumenetelmät. Perustaistelumenetelmien tulisi rakentua ryhmästä ylöspäin niin, että ryhmän eri perustaistelumenetelmät olisivat osa joukkueen perustaistelumenetelmää ja joukkueen perustaistelumenetelmät puolestaan osa komppanian perustaistelumenetelmää. Tämä helpottaisi kouluttamista ja takaisi riittävien toistojen saamisen yksittäiselle taistelijalle.

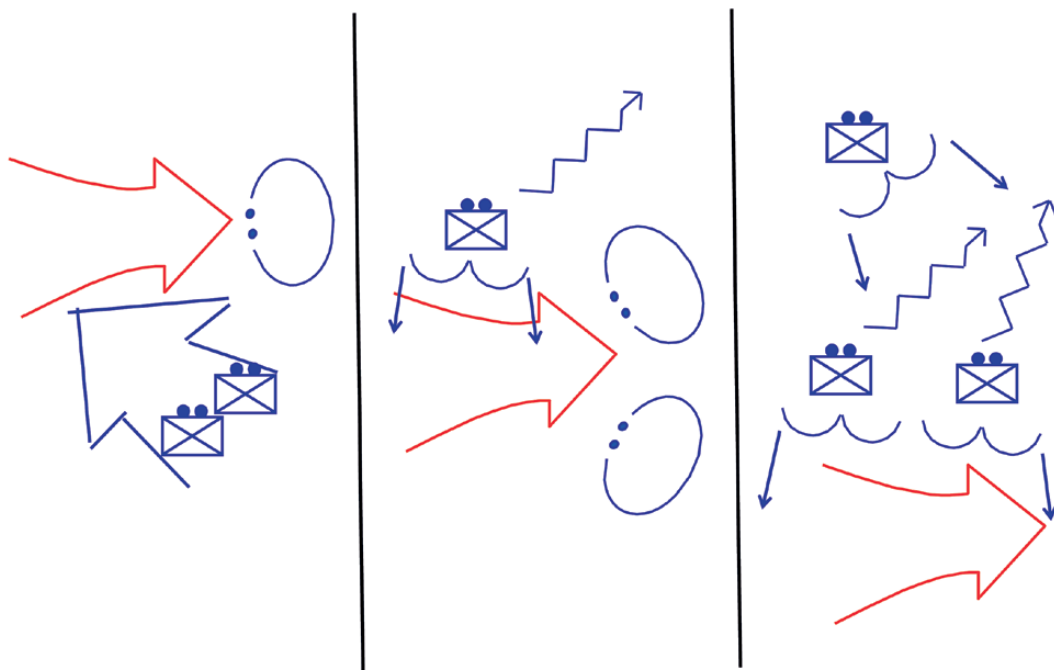
Perustaistelumenetelmien riskinä on niiden liian kaavamainen käyttö, joka voi pahimmillaan johtaa oman toiminnan ennustettavuuteen ja joukon tuhoutumiseen⁷¹. Tämä voidaan välttää yhdistämällä eri tason perustaistelumenetelmiä ja vaihtelemalla ajoitusta, jolloin on mahdollista saada suuri määrä eri vaihtoehtoja. Jos esimerkiksi ryhmälle koulutetaan yksi perustaistelumenetelmä sekä viivytykseen, puolustukseen, hyökkäykseen että ylläkön tekemiseen, tulee yksittäiselle taistelijalle

⁷⁰ Naapila, Seppo 2005, s. 81.

⁷¹ Mälkki, Juha: Sotataittoa ihmisten johtajille. Helsinki 2010, s. 197.

opittavaksi neljä eri toimintamallia. Kolmen ryhmän joukkueessa ryhmien perustaistelumenetelmiä yhdistämällä saa kokoon jo 64 eri variaatiota. Jos kustakin taistelulajista koulutetaan ryhmille kaksi eri perustaistelumenetelmää, tulee joukkueessa variaatioita jo satoja.

Joukkueelle ei kuitenkaan kannata kouluttaa kuin muutamia perustaistelumenetelmiä, ettei etenäkään ryhmänjohtajia aseteta liian vaativan tehtävän eteen. Tarvittaessa joukkueenjohtaja kykenee kuitenkin ryhmille annettavilla lyhyillä erilliskäskyillä saamaan aikaan nopeasti lukuisia eri tilanteisiin ja eri maastoihin soveltuvia toimintavaihtoehtoja. Esimerkki eri perustaistelumenetelmien käytöstä on kuvassa 7.

Kuva 7. Muutamaa ryhmän perustaistelumenetelmää (hyökkäys, puolustus, viivytys ja ylläkkö) vaihtelemalla joukkueenjohtaja saa itselleen lukuisia vaihtoehtoja joukkueen taistelun toteuttamiseksi nopeissakin tilanteissa.

Sama kertautuu myös komppanian tasalla. Tällä tavoin yksittäisen taistelijan ei tarvitse osata montaa eri perustaistelumenetelmää, mutta johtajilla on runsaasti eri vaihtoehtoja, millä joukko saadaan toimimaan nopeasti halutulla tavalla. Perustaistelumenetelmiä ei saa kuitenkaan noudattaa liian orjallisesti vaan aina maastoon ja tilanteeseen sopeuttaen. Perustaistelumenetelmät eivät myöskään poista mahdollisuutta ennakolta harjoitelluista poikkeaviin toimintatapoihin.

Kuva 8. mulaattorit mahdollistavat taistelutekniikan harjoittelun kaikissa maastoissa. Lisäksi niillä saadaan samassa ajassa huomattavasti enemmän suorituksia kuin perinteisessä maastossa tapahtuvassa koulutuksessa.

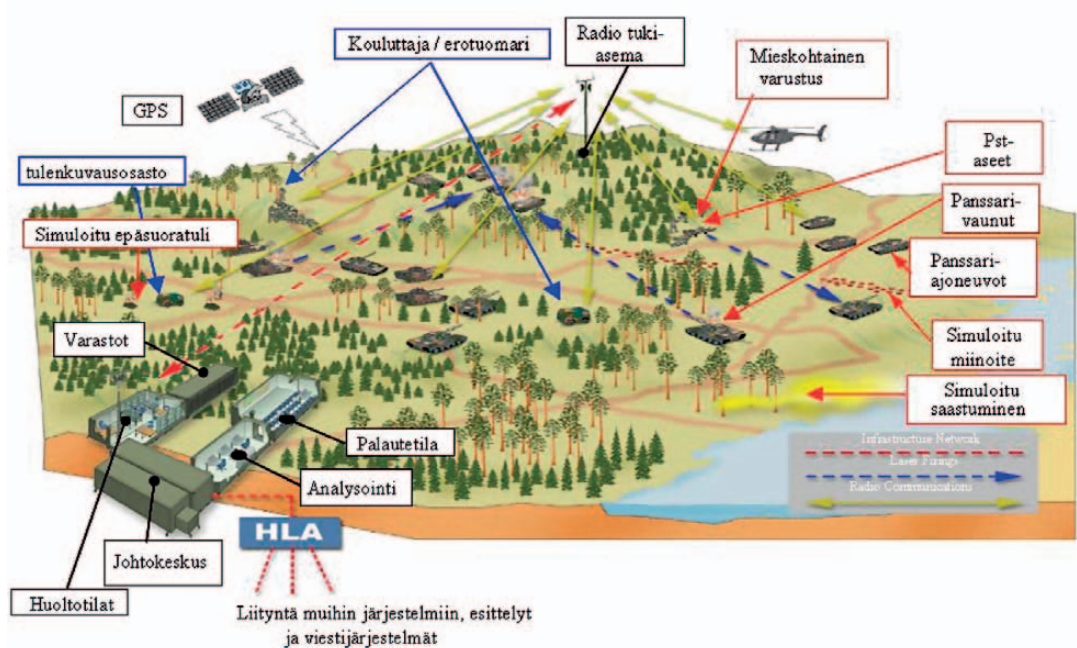
Kouluttamisessa tulisi hyödyntää enemmän myös Virtual Battle Space 2 -simulaattorin kaltaisia virtuaalisimulaattoreita. VBS2 mahdollistaa perusteiden harjoittelun ja toiminnan havainnollistamisen sekä palautteen annon luokkaympäristössä huomattavasti nopeammin ja tehokkaammin kuin maastossa. Esimerkiksi muutaman päivän VBS2-harjoittelulla joukkue kykenee harjoittelemaan eri perustaistelumenetelmät lukuisia kertoja siten, että maastoon mentäessä kaikki osaavat jo perusteet ja päästään suoraan asian harjoitteluun maastossa sekä opitun soveltamiseen. VBS2 on myös erinomainen väline aselajien yhteistoiminnan harjoitteluun. Simulaattorilla voidaan myös kokeilla erilaisia taistelutekniikoita eri maastoissa, sekä opettaa johtajille maaston lukemista sekä taistelun suunnittelua ja valmistelua. Virtuaalisimulaattori tarjoaa johtajille myös hyvän mahdollisuuden harjoitella riskin ottamista, yllätyksellistä toimintaa sekä toimintaa, joka olisi rauhan aikana liian monimutkaista, vaarallista ja kallista⁷².

Perustaistelumenetelmien opettamisen jälkeen koulutuksessa tulisi päästä mahdollisimman usein kaksipuolisiin harjoituksiin, joissa tilanne kehittyisi toimivien johtajien johdolla vapaasti. Painopisteen tulisi olla joukkueen taistelussa, koska tällöin olisi mahdollista päästä riittävään määrään toistoja ja tulevat reservin johtajat pääsisivät harjaantumaan mahdollisimman monissa tilanteissa tehtäviinsä. Joukkueen tasalla pitäisi lisäksi harjaantua sulutteiden, epäsuoran tulen, panssarintorjuntatulen ja jalkaväkiaseiden tulen yhteensovittamiseen. Tutkimusten mukaan johtajien fyysinen ja henkinen kuormitus on raskainta juuri joukkueen tasolla⁷³.

⁷² Mälkki 2010, s. 234.

⁷³ Naapila 2005, s. 86.

Toisaalta hajautetussa taistelussa ryhmänjohtajat joutuvat perinteistä jääkäriryhmän johtajaa vaativampiin tehtäviin, missä on piirteitä joukkueen johtamisesta ja sen tuomasta henkisestä rasituksesta. Myös miehistön kuormitus kasvaa hajautetussa toiminnassa. Yhtenä keinona henkisen kuormituksen pienentämiseen ryhmässä on vastuun jakaminen partioiden johtajille. Varajohtajien päästessä itsenäisemmin toteuttamaan omaa tehtävänsä turhautuminen ja avuttomuuden tunne vähenee ja ryhmä toimii enemmän verkottuneesti⁷⁴. Kaksipuolisissa harjoituksissa joukkueen kaikki johtajat tottuvat jatkuvasti muuttuviin tilanteisiin ja yllätyksiin, sekä oppivat reagoimaan niihin nopeasti.

Kuva 9. Kaksipuolisen taistelun simulaattorit mahdollistavat realistisen koulutusympäristön lisäksi paremmat mahdollisuudet tiedon keräämiseen ja palautteen antamiseen.

Toistoja pitää saada riittävästi, sillä vain riittävällä määrällä toistoja johtajat rutinoituvat eri johtamismenetelmien käyttöön, niin että heille vapautuu aikaa myös tilanteen arviointiin, pohdintaan ja taistelun johtamiseen. Kokemuksen lisääntyminen vähentää myös kuormittumista ja parantaa kykyä kestää epäonnistumisia⁷⁵.

Koulutuksen elävöittämiseksi ja tehokkaan palautteen antamiseksi kouluttamisessa tulisi hyödyntää KASI-järjestelmää niin usein kuin mahdollista. KASI-järjestelmän käytössä tärkeintä on nimenomaan mahdollisuus tiedon kokoamiseen ja palautteen antaminen koulutettavalle joukolle.

Johtajien koulutuksessa tulee rohkaista johtajia poikkeaviinkin ratkaisuihin, mielikuvituksen käyttöön sekä toimintatapojen vaihteluun. TROMBI13-harjoituksessa keltainen puoli kykeni muuttamaan toimintaansa vajaan vuorokaudessa, jos se havaitsi sinisen toiminnassa kaavamaisuutta. Vain jatkuvasti muokkaamalla ja vaihtamalla toimintatapoja päästään toistuvasti yllätykseen.

⁷⁴ Naapila 2005, s. 87.

⁷⁵ Naapila 2005, s. 80, 88..

Yllätykseen pääseminen on etenkin johtajille suuri haaste. Vastustajan yllättäminen edellyttää usein riskin ottamista ja toimimista epätavanomaisella tavalla. Molemmat vievät johtajat oman "mukavuusalueen" ulkopuolelle, ihminen kun normaalisti kaipaa pysyvyyttä, turvaa ja selkeitä rakenteita. Sotilas ei mielellään kokeile sellaista, mitä ei ole tehnyt jo aiemmin⁷⁶.

Tämän takia johtajat tulisikin koulutuksessa asettaa tilanteisiin, joissa heidän on pakko ottaa riskejä ja toimia epätavanomaisesti. Jos johtaja pääsee jo koulutuksessa kokeilemaan useita eri toimintatapoja, joita ei välttämättä edes löydy mistään ohjesäännöstä, hän tottuu toimimaan epätavanomaisesti. Vapaat kaksipuoliset harjoitukset antavat mahdollisuuksia juuri tähän.

Joukoille tulisi myös kouluttaa mekanisoidun joukon heikkoudet ja vahvuudet entistä paremmin. Tässäkin voitaisiin hyödyntää VBS2-simulaattoria. VBS2:lla voidaan opettaa ja havainnollistaa mekanisoidun joukon toimintaa ja taktiikkaa sekä kaluston ominaisuuksia luokkaympäristössä. Tämän lisäksi on tärkeää kohdata myös oikeaa panssarikalustoa ja -joukkoa. Maavoimien tärkeimmissä harjoituksissa tulisi olla mukana myös mekanisoituja joukkoja, jotta niin henkilökunta kuin varusmiehetkin pääsisivät kentällä näkemään mekanisoidun joukot vahvuudet ja heikkoudet.

LOPUKSI

Hajautettu taistelu on vain osa maavoimien kokonaisuutta, pääosan joukoista taistellessa vielä kootusti. Hajautettu taistelu luo ajattelun muuttuessa maavoimille kuitenkin kykyä toimia myös muilla joukoilla epäsymmetrisesti, aktiivisesti ja yllättävästi. Se luo uutta kulttuuria, jossa aktiivisesti "etsitään tuhottavaa", sen sijaan että odotetaan passiivisesti, että "joku eksyy tulialueelle".

Hajautetun joukon taistelu ei kuitenkaan ole vielä missään nimessä valmis. Nyt on vasta päästy kehittämispolun alkupäähän ja edessä on vielä pitkä tie. Moni yksityiskohta pitää vielä tutkia ja testata perusteellisesti ja moni asia tulee vielä jonkin verran muuttumaan niin taistelutekniikassa kuin taktiikassakin. Yksi tutkimisen arvoinen asia on hajautettuna toimimisen vaikutus joukon psyykkiseen suorituskyykyyn sota-aikana, todellisessa hengenvaarassa.

Sotahistoriassamme ei ole juurikaan kokemuksia pitempiaikaisesta toimimisesta partion tai ryhmän kokoisina joukkoina. Esimerkiksi Jatkosodan aikana laajoilla erämaa-alueilla puolustanut 14.Divisioona piti puolustuslinjaa hallussaan pääosin vähintään vahvennetun joukkueen vahvaisilla kenttävartiolla. Pienempinä osastoina toimivat lähinnä kaukopartiomme, mutta kaukopartiomiehet olivat erityisesti valittuja ja koulutettuja erikoismiehiä, joita ei voi verrata tavanomaiseen jalkaväkeen. Olisikin hyvä tietää pääpiirteittäin, kuinka kauan ja kuinka pienissä osastoissa vihollisen selustassa voidaan taistella, ennen kuin joukon henkinen kestävyys ylittyy. Olisi hyvä myös tutkia, miten nykyaikaiset johtamisjärjestelmät vaikuttavat psyykkiseen kuormitukseen. Jos tilannekuva ja viestiyhteys saadaan partion tasalle asti, vähentääkö se eristyneisyyden tunnetta vai lisääkö kenties tietoisuus pitkästä etäisyydestä lähimpään omaan joukkoon psyykkistä kuormitusta? Tämä tieto voi vaikuttaa merkittävästi joukkojen taktikkaan ja taistelutekniikkaan. Partion ja ryhmän toiminnan sijasta voidaan joutua esimerkiksi keskittyä toimimaan enemmän joukkueina.

Hajautetussa taistelussa ei ole kysymys pelkästään taistelutavan ja taistelutekniikan muutoksesta ja uusien välineiden käyttöön ottamisesta. Jos hajautettu taistelu halutaan tehokäyttöön, on kyseessä myös merkittävä kulttuurin muutos. Hajautettu taistelu muuttaa perinteisiä tapoja johtaa, kouluttaa ja kasvattaa niin kantahenkilökuntaa kuin asevelvollisiakin. Johtajien kaikilla tasoilla pitää uskaltaa "heittäytyä" ja asettaa itsensä alttiiksi epäonnistumisille, sillä varmoilla ratkaisuilla ei saada tuloksia hajautetussa taistelussa. Epäonnistumiset harjoituksissa pitää hyväksyä ja niistä tulee vain ottaa opiksi.

⁷⁶ Mälkki 2010, s. 175-179.

Oma-aloitteellisuuden entistä matalammalla tasolla, aktiivisuuden, joustavuuden ja innovatiivisuuden tulee olla koko organisaation läpi ulottuvia teemoja ja toimintatapoja, ei vain iskusanoja, joita toistetaan juhlapuheissa. Tämä edellyttää etenkin henkilökunnalta uutta tapaa ajatella ja kouluttaa. Oma-aloitteellisuus ei voi olla vain laatikko johtamisopin luentomonisteessa tai harjoituspuhuttelun pakollinen lause. Sen tulee olla osa jokapäiväistä elämää, johon alaisia kannustetaan ja kasvatetaan päivittäin, alokkaasta alkaen. Alaisiin on opittava myös luottamaan. Oman haasteensa tuovat tietenkin puolustusvoimien normistot ja palvelusturvallisuuteen liittyvä ohjeistus, jotka eivät tällä hetkellä millään tavoin rohkaise varusmiesten itsenäistä toimintaa ilman jatkuvaa henkilökunnan valvontaa. Näissäkin on varmasti tarkistamisen tarvetta.

Kulttuurin muuttaminen kestää aina vuosia, jopa vuosikymmeniä. Muutoksen aikana tullaan kohtaamaan epäonnistumisia ja virheitä, joskus jopa nöyryyttäviä sekoiluja ja totaalisia häviöitä taisteluharjoituksissa. Mutta toisaalta meillä ei ole paljon vaihtoehtoja. Joukkojen vähetessä vain aktiivisella ja hyökkäävällä toiminnalla saadaan riittävästi tuloksia. TROMBI13-harjoitus opetti, että hajautettua taistelutapaa käyttävä taisteluosasto on mekanisoidulle viholliselle huomattavasti vaativampi vastustaja kuin perinteinen puolustava pataljoona. Se ei tarjoa hyökkääjälle mahdollisuutta mittavan tulivoiman keskitettyyn käyttöön, eikä jätä sille täyttä toiminnanvapautta selustassa. Hajautettu taistelu on perinteistä taistelutapaa vaikeampi kouluttaa ja johtaa, mutta hyvää ei koskaan saa helpolla.

Kirjoittaja on prikaatikenraali Pekka Toveri, Länsi-Suomen sotilasläänin komentaja. Hän johti TROMBI13-harjoituksessa keltaista mekanisoitua osastoa.

LÄHTEET

Keskinen, Jarmo: Haastattelu 28.3.2014. Evl Keskinen palvelee Hämeen Panssaripataljoonan komentajana Panssariprikaatissa.

Kvist, Jouni: Uudistettu taistelutapa – Näkemyksiä ruohonjuuritasolta. Sotilasaikakauslehti 3/2013.

Laaksonen, Ari: Haastattelu 2.4.2014. Evl Laaksonen palvelee Panssarikoulun johtajana Panssariprikaatissa.

Mekanisoidun taisteluosaston käsikirja. Maavoimien esikunta ohjesääntö 416, v 2009.

Mälkki, Juha: Sotataittoa ihmisten johtajille. Helsinki 2010.

Naapila, Seppo: Jääkärikomppanian (Prikaati 2005 PS) johtajien kuormittuminen hyökkäyksessä. Maasotakoulun julkaisusarja 3.1.1., tutkimuksia 1/2004. Lappeenranta 2005.

Panssarijääkärikomppanian käsikirja. Maavoimien esikunta v 2011.

Parkatti, Veli-Pekka: Maavoimien taistelu uudistuu. Sotilasaikakausilehti 9/2012.

Schneider, Wolfgang: Panzer Tactics - German Small-unit Armor Tactics in the WW II. USA 2005.

Torvinen, Ville: Verkostojohtaminen hajautetussa taistelutavassa – Jääkäriryhmänjohtajan johtamistoiminta verkostojohtamisen näkökulmasta. Kandidaattitutkielma, MPKK 2013.

Valkeajärvi, Jukka: Uuden taistelutavan joukot, niiden varustaminen ja joukkotuotanto. Sotilasaikakausilehti 10/2012.

Eversti Kimmo Lehto

NÄKÖKOHTIA MAAVOIMIEN TAISTELUTAVAN KEHITYSTYÖSTÄ

Artikkeli pohjautuu pääosiltaan Suomen sotilassosiologisen seuran juhlaseminaarissa esitettyyn kommenttipuheenvuoroon.

MAAVOIMIEN KEHITYSTYÖSTÄ

Maavoimissa ja sitä ennen Pääesikunnan maavoimaesikunnassa todettiin tarve kehittää merkittävästi maavoimien taktiikkaa jo vuosia sitten. Muutostarpeen luovat sekä taistelukentän arvioidut muutokset että puolustusvoimissa tapahtuvat muutokset.

Taistelukenttää ja maavoimien taistelua keskeisesti muuttavia tekijöitä ovat muun muassa seuraavat havainnot. Tiedustelu on kehittynyt voimakkaasti. Erilaisilla sensoreilla saadaan yhä tarkempaa tietoa sähkömagneettisen spektrin laajenevan ja monipuolisemman käytön myötä. Tietoa voidaan hankkia, koota, muokata ja käsitellä yhä nopeammin ja monin osin automatisoidusti. Tietoa voidaan myös siirtää tarvitsijoille nopeasti. Tulivoiman määrä ei ole lisääntynyt, vaan jopa vähentynyt, mutta eri asejärjestelmien kantama on kasvanut ja niiden osumatodennäköisyydet ovat parantuneet merkittävästi esimerkiksi täsmäaseiden myötä. Haluttua vaikutusta kohteessa voidaan myös optimoida erilaisin asekuormin tai ampumatarvikkein. Joskus tulivoimaa voidaan korvata lamauttamalla kohde esimerkiksi elektronisella häirinnällä. Joukkojen liike taisteluteknisellä tasalla on kehittynyt vain vähän, mutta operatiivisella ja strategisella tasalla yhtymiä voidaan nykyisin siirtää nopeasti tuhansia kilometrejä. Nykyaikaiset johtamisjärjestelmät mahdollistavat edellä kuvattujen järjestelmien johtamisen verkottuneesti. Ainakin kehittyneemmät maat taistelevat pienemmillä, mutta teknisesti kehittyneillä joukoilla tarvittaessa erittäin nopeatempoisesti.

Taistelun merkittävänä rajoitteena on kehittyneissä maissa tappioiden sietokyvyn huomattava pieneneminen, ainakin jos taistellaan oman maan ulkopuolella. Syynä tähän on ennen kaikkea perheiden lapsimäärän pienuus. Myös yhä kalliimpia järjestelmiä ei ole varaa menettää suuria määriä. Esimerkiksi lentokoneita ja panssarivaunuja on käytössä aiempaa pienempiä määriä ja niiden tuotanto tai korjaus kestää kauan. Tappioita pienennetään muun muassa kehittämällä suojausjärjestelmiä, kasvattamalla asejärjestelmien kantamaa ja lähettämällä vaarallisimpiin tehtäviin kauko-ohjattuja välineitä.

Suomessa ikäluokkien koko on pienenemässä ja merkittävä osa puolustusmateriaalistamme on vanhenemassa. Yleisen asevelvollisuuden täysimääräinen toteuttaminen takaa puolustusvoimille riittävän määrän sotilaita, vaikka keski-ikäisen reservin yleinen kuntotaso, ja siten taistelukyky, on korkeintaan tyydyttävä. Lyhyitä palvelusaikoja kompensoi varusmiesten erinomainen oppimiskyky, josta on kiittäminen koululaitostamme. Puolustusmateriaalin laatu ja määrä onkin määräävä tekijä suunniteltaessa tulevaisuuden maavoimien kokoa ja taistelutapaa. Puolustusmateriaalista on vanhenemassa valitettavan suuri osa. Vanheneminen voi tapahtua monin tavoin. Jotkin välineet eivät enää toimi tai muuttuvat jopa vaarallisiksi käyttäjilleen. Jotkin välineet taas toimivat vielä hyvin, mutta eivät enää pysty täyttämään tehtäväänsä. Esimerkkinä tästä ovat vanhimmat panssarintorjunta-aseemme, jotka eivät enää pysty tuhoamaan nykyaikaista taistelupanssarivaunua, ainakaan etusektorista. Uuden välineistön hankinnassa ongelmana on yleistä hinnankehitystä nopeampi kallistuminen. Eri järjestelmät kehittyvät hyppäyksiä, mutta keskimääräisenä välineistön hintakehityksenä voidaan arvioida hintojen kaksinkertaistuvan 7–8 vuodessa. Voimme siis hankkia

parempaa ja uudempaa kalustoa yhä pienempiä määriä. Tätä kehitystä voidaan jossain määrin hidastaa hankkimalla käytettyä kalustoa ja modernisoimalla osa muusta kalustosta.

Suomen puolustus on siis järjestettävä aiempaa pienemmillä joukoilla, joilla on kuitenkin saatava riittävä vaikutus hyökkääjään koko maan alueella ja erityisesti taistelujen ratkaisukohtiin. Tämä aiheuttaa välttämättömän tarpeen muuttaa taktiikkaa. Erityisesti jäykkä asema puolustus tulee pääsääntöisesti hylätä. Puolustusasemat paljastuvat yleensä jo valmistelujen, erityisesti linnoittamisen, aikana. Jokainen puolustusasema voidaan kiertää tai tarvittaessa läpäistä. Tämä ei tarkoita, että puolustuksesta taistelulajina tulisi luopua.

Yleisenä taktisena periaatteena on voimien keskittäminen taistelun ratkaisukohtaan. Perinteisen opetuksen mukaan osaamme keskittää joukkoja ajallisesti ja paikallisesti. Tällöin valitettavasti myös keskitetään joukkoja paljastuviksi ja vihollista houkutteleviksi maaleiksi. Taktista periaatetta tuleekin muokata esimerkiksi muotoon: voimien vaikutuksen keskittäminen taistelun ratkaisemiseksi. Tällöin vaikutus voidaan kohdistaa pidemmällä ajanjaksolla johonkin joukkoon, jotta vihollinen ei voi käyttää sitä tehokkaasti taistelun ratkaisukohdissa tai -hetkellä. Vihollisen siirtyvään tai hyökkäävään joukkoon pyritään myös vaikuttamaan useammalla alueella. Vastaavasti vaikutus voidaan keskittää johonkin vihollisen kriittiseen järjestelmään kokonaisuuden rikkomiseksi. Riittävän vaikutuksen aikaansaaminen edellyttää yleensä useamman erilaisen oman vaikuttamisjärjestelmän käyttöä. Esimerkiksi vihollisen epäsuoran tulen yksiköihin voi vaikuttaa vaikeuttamalla tiedustelua, häiritsemällä yhteyksiä ja johtamispaiikkoja, suluttamalla todennäköisiä tuliasema-alueita, tulittamalla tuliasemissa olevia joukkoja epäsuoralla tulella, tekemällä joukkojen iskuja em. kohteisiin, katkaisemalla ampumatarviketäydennykset jne.

Keskeistä on tuottaa viholliselle sellaiset tappiot, että se ei voi tai halua jatkaa suunniteltua toimintaansa. Jo suurten tappioiden uhka rajoittaa vihollisen toimintavaihtoehtoja.

TUTKIMUS JA MUUTOKSEN JALKAUTTAMINEN

Maavoimien esikunnassa tehtiin viime vuosikymmenellä suunnitelmia, miten taistelutapaa kehitettäisiin. Laadittiin uuden konseptin ensimmäiset versiot ja alettiin tutkia niiden toteutusvaihtoehtoja. Tätä varten perustettiin Maasotakouluun maataistelukeskus. Jo ensimmäisten tutkimustulosten myötä havaittiin muutoksen ja työn laajuus. Ongelmaksi todettiin muutoksen hitaus, jos toimittaisiin vanhoilla tavoilla.

Vertailukohtana voidaan käyttää vaikka valmiusprikaatien (Pr 2005) käyttöperiaatteiden, välineiden ja kokoonpanojen kehittämistä vuodesta 1997 alkaen. Silloisessa Pääesikuntaan kuuluneessa maavoimaesikunnassa tehtiin luonnokset varsin pienellä henkilöstöllä. Tämän jälkeen luonnokset jalkautettiin lausuntoja varten silloisille maanpuolustusalueille ja valmiusyhtymiin. Hankkeiden edistyessä laadittiin prikaatin yksiköille oppaat ja käsikirjat. Valmiusprikaateja kehitettiin siis vaiheittain ja vahvasti ylhäältä alas ohjauksen periaatteella. Työ oli hallittu kokonaisuus, mutta sen vieminen käytännön joukkotuotantoon, mukaan lukien koulutukseen, vei kokonaisuutena yli kymmenen vuotta.

Taktiikkamme on ainakin maavoimien alueellisten joukkojen osalta kehittynyt aika hitaasti. Sille on montakin selitystä, mutta tärkeimpiä ovat ilmeisesti välineiden (joukkojen) hidas uudistuminen ja maaston pysyminen kovin samanlaisena. Esimerkiksi prikaatin taisteluopas vuodelta 1984 kelpasi melko hyvin oppikirjaksi vielä vuonna 2010. Kyseessä oleva kirja on erittäin hyvin kirjoitettu, mutta ehkä toimintaamme tulisi kehittää nopeammalla rytmillä.

Maavoimien alueellisten joukkojen muutos haluttiin toteuttaa nopeammin kuin oli aiemmin tehty. Tutkimusten myötä konseptia ja sen aselajiosia tarkennettiin. Johtavaksi periaatteeksi päätettiin ottaa, että kaikki maavoimien henkilöstö, kersanteista kenraaleihin, sitoutetaan kehittämistyöhön. Konseptin luonnokset, jotka olivat monin osin vasta periaatekuvia, lähetettiin kaikkiin maavoimien esikuntiin ja joukko-osastoihin. Koko prosessin ajan on kaikkia kannustettu kommentoimaan ja ideoimaan uusia tapoja taistella.

Tutkimuksessa taistelutavan kehittämistä lähestyttiin kahdesta suunnasta. Toisaalta tutkittiin operaatioanalyttisin keinoin ja erilaisin sotapelein taistelua ylhäältä alaspäin maavoimien, yhtymien ja taisteluosastojen tasolla. Kokeilutoiminta taas aloitettiin useissa joukko-osastoissa joukkueiden toiminnoista, jatkaen komppanioiden kokeiluharjoituksiin. Trombi 2013 -harjoituksessa nämä tutkimukset ja kokeilut kohtasivat käytännössä taisteluosaston kokeiluharjoituksena. Vastustajana oli Panssariprikaatin johtama mekanisoitu joukko.

Tarkasteltaessa Trombi 2013 -harjoituksen tuloksia on huomioitava, että maavoimien taistelutavan 2015 kehittäminen on vielä kesken ja harjoitukseen osallistuva henkilöstö oli ehtinyt perehtyä muuttuneisiin toimintamalleihin kovin kirjavasti. Osa joukoista toimi uuden konseptin mukaan ja osa taas toimi monin kohdin vanhan mallin mukaan. Mekanisoidut joukot hyökkäsivät vuosikymmeniä harjoiteltujen ja kehitettyjen mallien mukaan, tosin hieman vieraassa maastossa.

Joukkojen toiminta-alueet oli ehditty tiedustella huolella, ja sininen puoli ehti valmistella taistelutilaa linnoittein ja suluttein jonkin verran. Sinisen puolen keskeisenä haasteena oli puolustusvalmisteluihin käytössä olevan ajan vähyys. Erityisesti tämä näkyi joukkojen harjoittelun vähyytenä. Suuria osia taistelutoimista ei oltu harjoiteltu Rovajärvellä lainkaan. Näin ollen sinisellä puolella ei ollut etunaan parempaa maaston tuntemusta ja useita vaihtoehtoisia asemia.

Keltaisen tiedustelu oli monipuolista, mutta sitä vaikeuttivat ajalliset rajoitteet. Keltaisella ei ollut aikaa analysoida puolustajan aikomuksia valmistelujen perusteella. Lyhyen ajan vuoksi sininen puoli ei myöskään ehtinyt juurikaan rakentaa valelaitteita tai tehdä harhauttavia toimintoja.

Yhdestä suhteellisen lyhyestä harjoituksesta ei voi tehdä liian lopullisia tai syvällisiä johtopäätöksiä. Näyttää kuitenkin siltä, että ne yksiköt, jotka olivat omaksuneet maavoimien uuden ohjeistuksen, aiheuttivat enemmän tappioita keltaiselle puolelle, ja mikä tärkeintä, säilyttivät suurelta osin taistelukykynsä. Perinteisemmin toimineet joukot taas paljastuivat ja joutuivat vahvan tulen kohteiksi jo ennen panssarikärjen kohtaamista.

Kehittäminen ei tietenkään loppunut Trombi 2013 -harjoitukseen, mutta siitä saatiin erittäin arvokkaita havaintoja jatkokehittämisen pohjaksi. Samalla tulokset osoittavat, että kehitystyötä on viety kokonaisuutena oikeaan suuntaan. Harjoitusta ja sen osia tullaan sotapelaamaan useita kertoja käyttäen hyväksi erilaisia analysointiohjelmistoja. Harjoituksessa tehtyjä virheitä ja onnistumisia voidaan varioida erilaisina yhdistelminä ja vaihtoehtoina. Vastaavasti harjoituksen perusteella voidaan tarkentaa ohjelmistojen parametreja. Meillä ei ole mahdollisuutta järjestää näin mittavaa harjoitusta jokaisella saapumiserällä ja erilaisissa maastoissa. Yhdistämällä Trombi 2013 -harjoituksen havainnot aiempien joukkue- ja komppaniaharjoitusten havaintoihin saadaan mittava aineisto, joka on hyvä pohja kirjoitettaessa oppaita ja ohjeita taisteluosastoille ja niiden yksiköille.

VAIKUTUS AJATTELUUN

Maavoimien taistelutavan 2015 konseptia ja toimintaperiaatteita on jalkautettu joukkoihin myös valmentamalla henkilöstöä opetustilaisuuksin ja karttaharjoituksin. Vuonna 2013 kierrettiin

Maavoimien esikunnan johdolla koko Suomi. ”Road Shown” aiheena oli taistelutavan kokonaisuus, uudet joukkojen kokoonpanot ja niihin liittyvät hankkeet. Vuonna 2014 Maataistelukeskus kiersi vastaavasti joukko-osastot perehdyttään henkilöstöä taisteluosaston oppaan luonnokseen. Jälleen tiedon siirto ei tapahtunut vain yhteen suuntaan, vaan henkilöstön kokemuksia, havaintoja ja ideoita kerättiin aktiivisesti. Motivaatio ja innostus taistelutavan kehittämiseen ovat olleet kiitettävällä tasolla. Moni onkin huomannut kommenttiansa ja esitystensä vaikuttaneen konkreettisesti oppaiden käsikirjoituksiin. Muutosvastarintaa on ollut yllättävänkin vähän ja kehittämisinnostuksen toivotaan jatkuvan.

Sotilasopetuslaitoksissa maavoimien taistelutapa 2015 otettiin opetukseen syksystä 2012 alkaen. Opettajien haasteena ovat olleet valmiiden oppaiden puute ja eri aikoina valmistuneiden luonnosten pienet ristiriidat. Maasotakoulussa tuttuja ja turvalliseksi koettuja malleja ei ole enää opetettu, vaan parhaita ratkaisuja on etsitty yhdessä opiskelijoiden kanssa. Onpa käynyt monesti niinkin, että oppilaan ratkaisu annettuun tehtävään on todettu opettajan esimerkkiä paremmaksi. Tämä on tietenkin motivoinut opiskelijoita etsimään yhä uusia ja erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Harjoitusten jälkeen saadut havainnot on välitetty tutkijoille ja kehittäjille. Esimerkiksi Maasotakoulussa Maataistelukeskuksen, Tutkimus- ja kehittämisosaston ja Koulutuskeskuksen vuoropuhelu taistelutavasta on ollut erittäin tiivistä. Eri joukko-osastoissa saatuja tuloksia on jaettu ja jopa haastettu muun muassa vuosittain järjestettävillä taktiikan seminaareilla. Erittäin ilahduttavaa on ollut havaita, että samassa tilanteessa ja samalla tehtävällä henkilöstö tekee olennaisesti toisistaan poikkeavia ratkaisuja. Kaavamaisesta taktiikasta ollaan siis pääsemässä eroon.

Ekä tärkein muutos onkin tapahtunut palkatun henkilöstön oppimisessa ja ajattelussa. Ohjesääntöjen esimerkkien ja opettajien antamien malliratkaisujen opiskelusta on painopiste siirtynyt tehtävien ja ongelmien ratkaisuihin, korostaen erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Juuri missään tehtävässä ei ole edes pyritty yhteen ”oikeaan” optimaaliseen ratkaisuun. Eri vaihtoehtojen tarkastelu ja vertailu onkin nykyään tärkeä opetusmenetelmä. Muutenkin opetusmenetelmiä on pitänyt kehittää. Käytössä on muun muassa komentaja- ja esikuntasimulaattoreita ja sotatekniikan opetusta on nivottu taktisten ratkaisujen arviointiin.

Opetusta ei tietenkään tehdä vain tietokoneilla tai luokissa. Olennaisessa osassa ovat edelleen maastossa tehtävät tiedustelut sekä johtamis- ja käskynantoharjoitukset. Samoin esimerkiksi uusi ampumaohjelmisto antaa mahdollisuuksia soveltaa taktiikan oppeja taisteluammunnoissa.

Vaikka opetus on aiemminkin ollut hyvää, tervehdin uudistunutta opetustapaa ja taistelutapaa kiitoksella. Hyvänä vertailukohtana on esimerkiksi vuosina 2012 ja 2013 valmistuneiden luutnanttien kanssa käydyt keskustelut ja kurssien viimeisimpien harjoitusten tarkastukset. Vanhempien kurssien upseerit etsivät, osin tiedostamattaankin, ratkaisuja kokemuspäirissään olevista ja oppaista lukemistaan malleista (esimerkeistä). Nuorempien upseerien lähtökohtana on selvästi enemmän tehtävien ratkaisun hakeminen viholliseen vaikuttamisen kautta ja erilaisten toteutusvaihtoehtojen etsiminen sekä vertailu analyttisesti. Nuoremmat upseerit vaikuttavat myös olevan valmiimpia muutoksiin. Tämä on tärkeää, koska upseerin vähintään 30 vuoden aktiiviuran aikana tapahtuu niin paljon muutoksia, että mitkään aiemmat mallit eivät sellaisinaan vastaa tuleviin haasteisiin.

Kiitän myös nuorien upseerien ja aliupseerien intoa kehittää toimintaa ja halua vaikuttaa muutokseen. He haluavat olla positiivisessa mielessä edeltäjiään parempia ja modernimpia. Toivottavasti me vanhemmat kollegat emme ”besser wissereinä” latista tuota intoa. Maasotakoulussa kannustetaan ideoimaan ja esittämään parannuksia periaatteella: parempi kymmenen esitystä, joista edes yksi otetaan käyttöön, kuin nolla esitystä, jolloin mitään kehitystä ei tapahdu. Kriittinenkin saa/pitää olla, kunhan on esittävä parempi toimintatapa.

Edellä kuvattu kehitys on ainakin jossain määrin vastakkainen yhteiskuntamme ja samalla puolustusvoimien kehityksen kanssa. Ainakin ylemmällä tasolla me korostamme muutosta mahdollisuutena ja teemme yhä kiihtyvässä tahdissa uudistuksia. Kouluttavien perusyksiköiden tasolla elämä on valitettavasti toista. Lähes kaikki toiminta on erittäin tarkkaan normitettua ja ohjeistettua. Valtavasti aikaa kuluu sinänsä tärkeään byrokratiaan. Pienimmistäkin töistä ja harjoituksista tulee laatia tarkat tietojärjestelmiin tallennetut suunnitelmat ja käskyt, kirjalliset palautteet on kerättävä ja analysoitava, kaikki suoritukset on kirjattava eri järjestelmiin ja kaikesta tästä on sitten raportoitava. Jos joku yksikössä vielä ehtii miettiä parannusesityksiä, on hänet helppo nujertaa vetoamalla lukuisiin määräyksiin ja ohjeisiin, joita pitäisi työläästi muuttaa. Onneksi taistelukoulutus muodostaa tästä ainakin jonkinlaisen poikkeuksen.

Taktiikan harjoituksissa ja taisteluharjoituksissa tuleekin korostaa tehtävätaktiikkaa, jossa alaiselle kerrotaan ylemmän johtoportaan toiminnan päämäärä ja joukolle annetaan selkeä tehtävä. Siihen miten alainen tehtävänsä toteuttaa tulee puuttua vain, jos se on selvästi virheellinen tai se ei palvele kokonaisuutta. Tällöin jokainen johtaja oppii vastaamaan saamastaan tehtävästä ja tietenkin joukostaan. Samalla erilaisiin kaavoittumattomiin toimintatapoihin tulee pyrkiä ja kannustaa. Verkottuneet tietojärjestelmät tukevat oikein käytettyinä tehtävätaktiikan mukaista johtamista. Mikäli tietojärjestelmät ja viestiyhteydet toimivat hyvin, on kuitenkin vaarana, että ylempi johtoporras tai varsin itsenäiset toimialat ryhtyvät puuttumaan alaisen suunnitelmiin ja ”mikromanageeraavat” alaisen toimintaa. Tehtävätaktiikan edellytyksenä on luottamus alaisen kykyihin ja tahtoon.

Taistelutavan nopea kehittäminen ja jalkauttaminen koulutukseen eivät tietenkään tapahdu ongelmitta. Niin opettajien, tutkijoiden ja kehittäjien kuin erityisesti Maavoimien esikunnan haasteena on tehdä samanaikaisesti eri organisaatiotasojille, aselajeille ja toimialoille laadittavista joukoista sekä oppaista ja ohjeista yhteen toimiva kokonaisuus. On varmaankin hyväksyttävä, että organisaatioihin ja oppaisiin jää joitakin puutteita, joita sitten jatkokehittämisessä korjataan. Vaihtoehtonahan olisi järjestelmä, joka jalkautuisi käytännön toiminnaksi vasta joskus 2020-luvun puolivälissä.

ONKO JOTAIN JÄÄNYT LIIAN VÄHÄLLE TARKASTELULLE?

Lähes kaikki viime vuosikymmenten sodat on käyty ”siviilien seassa”. Tämä on ymmärrettävää, koska suurin osa kohteista, joihin vastustajan yhteiskunnassa (ml. asevoimat) halutaan vaikuttaa, sijaitsevat asutuilla alueilla. Yhä suurempi osa ihmisistä asuu kaupungeissa ja taajamissa.

Ohjuksin, ilmavoimin ja kyberhyökkäyksin voidaan nykyään vaikuttaa koko maapallon alueella. Nykyaikaisia maaoperaatioita käydään samanaikaisesti 200 – 300 kilometriä syvällä alueella. Rintamalinjoja syntyy yleensä vain operaatioiden taukojen aikana. Tällöinkään puolustajan tai hyökkääjän joukot eivät ole ryhmittyneet vain rintamalinjalle.

Aiemmin suunniteltiin, että siviilit evakuoidaan taistelualueilta selustaan tai ”kotirintamalle”. Kun ottaa huomioon yhteiskuntamme kohteet, joihin hyökkääjä haluaisi vaikuttaa ja taistelualueen syvyyden, on selvää, että siviilejä ja sotilaita ei voi selvästi erottaa toimimaan eri alueille. Maamme ydinalueita ei voida kokonaan tyhjentää siviileistä vapaasti käytettäväksi taistelutilaksi. Tietenkin pyrimme saamaan siviilit suojaan ainakin kiivaimpien taisteluiden alta. Tällöin kyseessä on yleensä suojaväistö. Puolustusvoimat toimivat ja jopa taistelevat siis alueilla, joilla on myös siviilejä.

Taktiikan opetusta ja osin tutkimustakin on tehty usein kuvitelluissa tilanteissa, joissa taistelualueella ei ole ainakaan merkittävästi siviilejä. Samoin pääosa puolustusvoimien harjoituksista pidetään siviileiltä suljetuilla alueilla. Poikkeuksena ovat suuremmat sotaharjoitukset ja esimerkiksi Kaartin

Jääkärirykmentin harjoitukset. Myös Trombi 2013 -harjoitus pidettiin pääosin Rovajärven ampuma- ja harjoitusalueella, joka oli harjoituksen aikana suljettu sivullisilta. Väistämättä herää kysymys: osaammeko suunnitella, valmistella ja käydä taisteluita alueilla, joilla on vielä siviilejä?

Tietoa tuollaisista tilanteista on riittävästi ja meillä on myös maailman paras koko yhteiskuntaa koskeva varautumisjärjestelmä. Me seuraamme ja tutkimme viime vuosikymmeninä käytyjä sotia ja taisteluja. Niistä saadaan paljon hyödyllistä oppia. Samoin kymmenet tuhannet suomalaiset ovat toimineet kriisialueilla esimerkiksi rauhanturva- ja kriisinhallintatehtävissä. Osaajiaakin siis on. Valmiuslaki ja siitä johdetut varautumistehtävät koskevat julkishallintoa kaikilla tasoilla kunnista ministeriöihin, ja julkisen puolen toimijoilla on kiinteää yhteistoimintaa yksityisen sektorin ja vapaaehtoisorganisaatioiden kanssa. Meillä on siis myös valmis organisaatio tutkimaan ja suunnittelemaan edellä kuvattua haastetta.

Taisteluteknisellä tasalla koulutusta, jossa toimijoina ovat sekä sotilaat että siviilit, annetaan jo nyt sotilaspoliiseille. Samoin maakuntakomppaniat harjoittelevat esimerkiksi muiden viranomaisten tukemista. Tavoitteena tulisi tiivistää puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen, poliisin ja kuntien yhteistoimintaa niin normaaliolojen häiriötilanteiden kuin poikkeusolojenkin harjoittelussa. Voisiko tätä tavoitetta ja yhteistyötä laajentaa myös taktiikkaan? Suorastaan pakolliseksi tämä tulee kehittäessämme paikallispuolustusta.

Maavoimien taistelun tutkimuksessa ja koulutuksessa tulee jatkossa ottaa aiempaa enemmän huomioon toimintaympäristön muutokset ja taistelun vaikutukset muuhun yhteiskuntaan. Vastaavasti puolustusvoimat on aina ollut ja tulee olemaan riippuvainen muun yhteiskunnan toimintakyvystä.

Kirjoittaja eversti Kimmo Lehto on Maasotakoulun johtaja.

Majuri res, YM Risto Sinkko

YHTEENVETO: MAAVOIMIEN TAISTELUTAPA 2015 JA HUMAN FACTOR TAISTELUKENTÄLLÄ

Tässä teoksessa Maavoimien taistelutapa 2015:n parhaat asiantuntijat ja kehittäjät ovat kuvanneet tapahtunutta kehittämistyötä laajasti ja monipuolisesti. Samalla myönnetään, että kehittämis- ja tutkimustyötä jatketaan. Tästä syystä on edelleen tilaa myös muutamalle kommentille. Human factor -näkökulma tarkoittaa tässä sitä, että niitä ei sidota mihinkään perinteiseen tieteenalaan, esimerkiksi sotilassosiologiaan, sosiaalipsykologiaan tai psykologiaan, vaan yleensä ihmisten käyttäytymiseen ja tässä tapauksessa sotilaan arvioituun käyttäytymiseen⁷⁷.

Human factor -lähestymistapa ei ole taistelevien sotilaiden tutkimuksessa harvinainen. Useita kertoja Suomessa vierailut – viimeksi syksyllä 2011 – israelilainen eversti ja psykologian tohtori Reuven Gal kirjoittaa⁷⁸, että inhimillisestä tekijästä (human factor) on kirjoitettu tuhansia kirjoja Thukydideestä ja Ksenofonista Clausewitziin ja Knut Pippingiin. Hänen mukaansa taistelukentän tapahtumista ihmisten psyyken ja toiminnan kannalta voidaan näin puhua kokonaisuutena.

Asevoimien kehityksessä selvä piirre on taistelemisen entistä pienemmillä joukoilla. Tässä mielessä meilläkin noudatetaan siis yleistä trendiä. Kuvaan kuuluu myös se, että yksittäiselle taistelijalle osuu enemmän vakavia (lethal) tilanteita taistelussa. Taistelijalta edellytetään huippuunsa vietyä koulutusta, kykyä luovaan päätöksentekoon sekä huipputekniikan käytön hallitsemista. Kärjistyksenä voi kuvata, että jokaisen taistelijan on kaikissa tilanteissa pystyttävä ampumaan tähdättyjä laukauksia.

Maavoimien tutkimuspäällikön everstiluutnantti Peltoniemen artikkelin kuvauksen mukaan maavoimien uusi taistelutapa koskee kaikkia uudella tavalla organisoidun maavoimien joukkoja, operatiivisia joukkoja sekä alueellisia ja paikallisjoukkoja. Joukkojen toimintatavat ovat erilaiset, mutta uusi taistelutapa on niille yhteinen. Nämä asiat selviävät kunhan asianmukaiset ohjesäännöt valmistuvat, Peltoniemen mukaan vuoden 2016 aikana.

Taistelevien joukkojen kehittämisessä suunta näyttää olevan myös se, että entistäkin enemmän painotetaan taistelijan korvien välissä tapahtuvien prosessien merkitystä. Nämä tekijät pyritään ottamaan keskeisesti huomioon sekä yksittäisen taistelijan että joukon koulutuksessa. Samalla otetaan huomioon muutos asevoiman käytön globaalissa ympäristössä ja aina ei suinkaan tarkastella pelkästään asevoiman käyttöä sen keskeiseen tehtävään, taisteluun⁷⁹.

Inhimillistä näyttää olevan se, että uusia asioita tarkasteltaessa niistä löydetään tai suorastaan haetaan tuttuja piirteitä. Uusi ilmiö rinnastetaan vanhaan. Uuden taistelutavan yhteydessä – vaikka keskustelu toistaiseksi onkin ymmärrettävästi ollut vähäistä – viitataan usein taistelutapaan sissisodankäyntinä. Sitä uusi taistelutapa ei ole myöskään human factor -tekijöiden kannalta.

⁷⁷ Terminologia englanninkielisessä kirjallisuudessa näyttää olevan hieman horjuvaa, rinnakkaisia käsitteitä tai jopa synonyymeja ovat human element ja human dimension.

⁷⁸ R. Gal, Why Is Cohesion Important? Teoksessa Mikael Salo & Risto Sinkko, The Science of Unit Cohesion – Its Characteristics and Impacts. Teoksessa National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012, s. 37.

⁷⁹ Amerikkalaisesta ajattelusta esim. The U.S. Army Study of the Human Dimension in the Future 2015-2024. TRA-DOC Pamphlet 525-3-7-01. April 1 2008. Fort Monroe, Virginia. Saatavilla: handle.dtic.mil/100.2/ADA489116. (Viitattu 15.3.2014).

Nykyisillä viestintävälineillä ja johtamistavoilla joukkue, ryhmä ja jopa yksittäinen kolmen miehen partio on reaaliaikaisesti johdettu. Kysymys ei ole viikkokausien seikkailusta vihollisen selustassa. Tässä mielessä joidenkin keskustelijoiden viittaukset ”räjähtävään tyhjyyteen” osuvat harhaan.

KOHTI TAISTELIJAN VASTEKYKYÄ

Yksi nykyisistä lähestymistavoista on tarkastella taistelijan toimintakykyä ja sen säilymistä resilienssin (resilience) käsitteen kautta. Tällä käsitteellä on erilaisia merkityksiä tieteenalasta riippuen – sitä käytetään niin ympäristötieteessä kuin turvallisuustutkimuksessakin sekä yleisessä yhteiskuntatieteessä. Tässä käsitteen käyttö liittyy yksittäisen taistelijan toimintakykyyn, taistelutahtoon ja niiden säilyttämiseen. Tällainen käyttö on amerikkalaisen James Griffithin⁸⁰ mukaan kasvamassa tutkittaessa sotilaiden käyttäytymistä. Resilienssi kattaa käsitteenä useita ilmiöitä samanaikaisesti, Griffithin mukaan esimerkiksi joukon kiinteyden (cohesion) ja kiinteyden toiminnan stressitekijöiden torjuna ja vähentäjänä.

Uuden taistelutavan yhteydessä puhutaan siis taistelijan toimintakyvyn rakentamisesta ja säilyttämisestä ja sitä kautta taistelutahdosta. Kokonaisuuteen liittyy vielä luottamus johtajiin, luottamus omiin taistelutovereihin sekä käytössä olevaan aseistukseen ja muuhun varustukseen. Resilience-käsitteelle ei ole yksikäsitteisesti määriteltyä käännöstä suomeksi, oma ehdotukseni on ”vasteakyky”. Kysymys on kokonaisuudesta, johon liittyy ei-toivottavien asiantilojen torjuminen tai estäminen, epäsuotuisten ympäristöjen kestäminen ja mahdollisten vahinkojen tai tappioiden sietokyky sekä niistä toipuminen riittävän nopeasti. Sateenvarjokäsitteenä resilienssi lisää kokonaisuusajattelua, joka on tärkeä lähestymistapa uuden taistelutavan vaatimusten ymmärtämiseksi jokaisen taistelijan kohdalla.

James Griffith on USA:n Kansalliskaartin eversti ja psykologian tohtori. Hän korostaa kyllä perinteisesti tutkitun joukon kiinteyden merkitystä muun muassa stressinsietokyvylle, mutta hänen näkemyksensä mukaan tutkimus on edennyt kiinteyden korostamisesta tarkastelemaan joukkoja nimenomaan resilience-käsitteen kautta. Griffithin mukaan Kansalliskaartin tunnuslauseita on ”*Supporting A Resilient and Ready Force*”.

Griffithin mukaan resilience kuvaa kiinteyttä paremmin stressireaktioita ja henkisiä tappioita estävää vaikutusta. Tutkija korostaa vahvasti myös resilience-käsitteen käyttöä ryhmä- ja organisaatiotason käsitteenä. Vasteakykyinen ryhmä kehittää hänen mukaansa monia positiivisia rakenteita ja toimintatapoja, ryhmän jäsenten keskinäistä hyväksyntää, luottamusta ja yhteistoimintaan perustuvaa ongelmanratkaisua ja johtamistapaa. Griffith kuvaa myös selkeästi, kuinka vasteakykyinen ryhmä kehittää viestintää ja informaationkäsittelyään ymmärtämällä paremmin saadun informaation merkitystä. Vasteakykyinen ryhmä ei kehitä ryhmäajattelua (*groupthink*) ja vastustaa autokraattista johtamista. Ryhmäajattelu tarkoittaa tässä ryhmän oma-aloitteisesti kehittämiä toiminnan tavoitteita tai ongelmien ratkaisuja, jotka ovat ryhmälle annetun käskyn tai tavoitteen vastaisia.

Callahan⁸¹ kuvaa posttraumaattisten stressioireiden (PTSD) kustannuksia amerikkalaiselle terveydenhoidolle ja yhteiskunnalle, mutta niitä ei ole tarpeen käsitellä tässä⁸². Callahanilla on sen sijaan huomionarvoinen mittari resilienssille: taistelija on resilienssi eli vasteakykyinen, jos hänen toipumisensa taistelu- tai kriisitilanteesta ei vaadi huomattavaa lyhyt- tai pitkäaikaista hoitoa. Yksi

⁸⁰ J. Griffith, *Cohesion Forgotten? Redux 2011 – Knowns and Unknowns*. Teoksessa Mikael Salo & Risto Sinkko, *The Science of Unit Cohesion – It’s Characteristics and Impacts*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012, s. 11–32.

⁸¹ Callahan 2010.

⁸² Kriisinhallintatehtävistä palaavan henkilöstön mahdollisten stressioireiden tarkastelu ja hoitaminen on aloitettu myös Suomen puolustusvoimissa, ks. esim. Leskinen, Jukka (toim.): *Rauhanturvaajien psykososiaalinen hyvinvointi*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 2/2011.

keino tämän saavuttamiseksi on resilienssin kouluttaminen. Se tarkoittaa muun muassa empatian lisäämistä, itsetunnon ja itsensä tuntemisen lisäämistä. Suomessakin on aloitettu tutkimustyötä tähän suuntaan tutkimuksessa, jossa taistelijan oman fysiologisen tilan tunnistamiseen käytetään konkreettista mittausta ja testausta. Taistelija itse opetetaan tulkitsemaan mittareiden antamat tulokset ja tekemään niin perusteella tarvittavat päätökset.

RYHMÄN PYSYVYYS JA KIINTEYS

Uuden taistelutavan piirteitä selvittäessään ”ruohonjuuritasolla” jääkärikomppanian päällikkö Jouni Kvist Kainuun Prikaatista kirjoittaa, että partioiden kokoonpanoa ja varustusta voidaan sujuvasti räätälöidä kulloisenkin tehtävän mukaiseksi. Jos partion kokoonpanon räätälöimisellä tarkoitetaan esimerkiksi yhden taistelijan tai jopa partion johtajan vaihtamista, on kiinteystutkijan näkökulmasta tässä tarkastelun paikka.

Edellä mainitsemani Reuven Gal⁸³ on tutkinut israelilaisten taisteluvaunun miehistöjen onnistumista taistelussa kuuden päivän sodan aikana 1973. Israel joutui yllätyshyökkäyksen kohteeksi ja puolustusvoimilla oli kiire saada vaunuja nopeasti taisteluun mukaan. Vaunuja miehitettiin sitä mukaa kuin reserviläisiä saatiin palvelukseen. Gal tutki miehistöjen toiminnan tasoa ja heidän kokemiensa stressireaktioita sen mukaan, oliko vaunumiehistö taistellut tai harjoitellut aikaisemmin yhdessä, vai oliko vaunuun käsketty lataaja, ajaja ja johtaja sitä mukaan kun heitä oli saatu paikalle eli samat miehet eivät aikaisemmin olleet muodostaneet yhtenäistä vaunumiehistöä. Tulos vertailusta oli selvä. Taistelustressioireita saaneiden miesten joukossa oli neljä kertaa enemmän niitä miehiä, jotka eivät olleet taistelussa alkuperäisen tiiminsä kanssa.

Tämä Galin tutkimus on yksi klassikoista alalla ja sen jälkeen samansuuntainen tutkimustulos on toistettu monissa tutkimuksissa. Yleinen käsitys on se, että joukon pysyvyys koulutusaikana ja sitten mahdollisessa kriisiajan tehtävässä lisää sen kiinteyttä ja sitä kautta tehokkuutta taistelussa.

Kun eri tutkimuksissa on vertailtu urheilujoukkueiden ja sotilasjoukkueiden tai ryhmien kiinteyttä, on havaittu että urheilujoukkueissa kiinteys on suurempi. Selitykseksi tähän on tarjolla se, että urheilujoukkueesta on helpompi erota tai joukkue saattaa jopa sulkea tietyn jäsenen pois vahvuudesta. Sotilasorganisaatiossa tämä ei usein ole mahdollista.

Uuden taistelutavan mukaisten partioiden tilanteeseen sovellettuna nämä huomioit tarkoittaisivat sitä, että mahdollisuuksien mukaan partiot voisivat valita jäsenensä ja ne pysyisivät sitten riittävän pitkän ajan eli koko koulutuskauden (joukko-) yhdessä. Yksittäinen taistelija pidetään omassa tehtävässään. Näin muodostetun ryhmän ja partion menestys koulutuksessa ja myöhemmin tarvittaessa kriisitilanteessa on parempi myös miesten keskeisen suuremman luottamuksen kautta, vaikka esimerkiksi ryhmän koulutuksessa olisikin käytetty tehtäväkiertoa.

Koulutettaessa joukkoja yhä ammatillisemmiksi on Ben-Shalomin⁸⁴ ym. mukaan havaittavissa joukon kiinteydessä myös piirre, joka kannattaa ottaa esille tässä yhteydessä. Tämänkin tutkimustuloksen taustalla ovat israelilaisten kokemukset, nyt niin sanotun toisen intifadan taistelujen aikaan. Tuolloin meneteltiin siten, että taisteluosastoja hajotettiin osiin ja osia liitettiin toiseen osastoon tiettyjen tarpeiden ja joukkojen saatavuuden mukaan. Osoittautui, että joukot pystyivät täyspainoisiin taistelusuorituksiin, vaikka eri yksiköiden miesten välillä ei ollutkaan sosiaalista kiinteyttä. Syntyi nopeata luottamusta (swift trust), joka perustui miesten luottamukseen toisten ammattitaitoon ja yhteisiin toimintatapoihin ja opittuun taktiikkaan. Uuden taistelutavan organisaation kannalta

⁸³ Gal 2011.

⁸⁴ U. Ben-Shalom, Z. Lehrer ja E. Ben-Ari, Cohesion during Military Operations, A Field Study on Combat Units in the Al-Aqsa Intifada. Armed Forces & Society, Volume 32, Number 1, October 2005, s. 63–79.

tämä merkitsisi esimerkiksi sitä, että taisteluosaston komppaniasta voidaan erottaa joukkue ja siirtää se tiettyä tehtävää varten toisen komppanian yhteyteen taistelutehon kärsimättä, jos koulutus on riittävän ammattimaisella tasolla ja koulutetut taistelutaktikat ovat kaikille samat.

Uuden taistelutavan huollon kuvausten perusteella voidaan nähdä vielä yksi tekijä, joka oikein toteutettuna, koulutettuna ja omaksuttuna lisää joukon kiinteyttä. Tarkoitan tällä niin sanotun noutohuollon periaatetta, johon sisältyy se, että hajautetusti toimittaessa partion tai ryhmän on itse huolehdittava esimerkiksi päivän lämpimän aterian valmistamisesta retkikeittimen tyyppisellä laitteistolla. Joskus tämä jää ilmeisesti jopa yhden taistelijan omalle vastuulle.

Suomen sotilassosiologian isänä pidetty Knut Pipping on omien kokemustensa perusteella kuvannut jatkosodan ajalta vähän samantyyppistä toimintaa. Miehet muodostivat muutaman miehen pakkiporukoita tilanteissa, joissa keskitetty huolto ruokailuineen ei ollut mahdollista. Kaveriporukasta yksi teki nuotion, toinen haki vettä jne. Miehet kuljettivat leipälaukuissaan teetä, sokeria ja näkkileipää ja niiden avulla ainakin välttävästi pystyttiin huoltamaan itse itseään. Pippingin mukaan tällä oli joukon kiinteyttä rakentava ja ylläpitävä vaikutus⁸⁵. Pippingiin nojautuen voidaan arvioida, etteikö oma-aloitteinen huolto olisi edelleenkin mahdollon suomalaisessa sotilasjoukossa.

KOMENTAJAN ON TUNNETTAVA JOUKKONSA

Vaatimus siitä, että komentajan on tunnettava joukkonsa sen taistelukykyyn ja -tahdon sekä muiden mielenliikkeiden kannalta, ei ole mitenkään uusi. Viime kädessä komentaja itse on joukkonsa henkisen ilmapiirin tärkein rakentaja. Hänen ei tietenkään tarvitse tehdä sitä yksin, vaan päivittäistä työtä tekevät tässäkin mielessä hänen kaikki alijohtajansa. Tarvittaessa komentajan käytössä on myös ”konsultteja”, tutkijoita, jotka ovat varsinaisia joukon human factor -ilmiöiden asiantuntijoita. Puolustusvoimissa on Käyttäytymistieteiden laitos kouluttanut 1990-luvulta lähtien niin sanottuja reserviläistutkijaryhmiä, jotka ovat toteuttaneet muun muassa pääsotaharjoituksissa joukkojen tutkimuksia kenttäkelpoisin menetelmin niin, että tulokset on myös raportoitu komentajille harjoituksen kestäessä. Tutkimuksissa on kehitetty kysymyssarjoja niin, että tutkimukset on voitu toteuttaa myös kouluttajien virkatyönä. Tutkijaryhmät sijoitetaan myös puolustusvoimien uuteen organisaatioon,

Tutkimuksissa on käytetty pohjana myös ulkomaisia mittareita esimerkiksi joukon kiinteyden mittaamiseen, esimerkkinä amerikkalainen Platoon Cohesion Index (PCI). Suomeksi käännettynä ne ovat osoittaneet toimivuutensa meilläkin. Samanlaista kehitystyötä tehdään jatkuvasti maailmalla. Australialainen majuri Anne Goyle⁸⁶ kysyy tutkimusartikkelissaan, mitä komentajat haluavat tietää ja miksi (*What Do Commanders Want to Know and Why?*). Hän raportoi australialaisten ja kanadalaisten psykologi-upseereiden yhteistyöstä, jonka taustalla oli kanadalaisten rauhanturvajoukkojen epäonnistumisia kansainvälisessä tehtävässään 1990-luvulla Somaliassa ja Bosniassa. Goyle kirjoittaa, että vaikka valmistautuminen taisteluun on inhimillisiin tekijöihin kohdistuvan joukon tehokkuuden tutkimuksen tärkein tehtävä, ei se ole komentajan ainoa huolenaihe. Kirjoittajan esittelemä ratkaisu onkin tarjota tutkimusvälineitä eli mittareita, joilla seurataan joukon ilmapiiriä ja sen taistelukykyä (morale).

Uuden taistelutavan toimintatavoissa on paljon tekijöitä, joiden human factor -piirteitä ei varmasti etukäteen tiedetä. Miten vaikuttaa partion henkiseen toimintakykyyn se, että huolto

⁸⁵ Pipping, Knut, Komppania pienoisysteiskuntana – Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944. Helsinki 1978. (Alkuperäisteos Kompaniet som samhälle, Åbo 1947).

⁸⁶ A. Goyle, Measuring Unit Effectiveness: What Do Commanders Want to Know and Why? International Military Testing Association, konferenssiselämä. Saatavilla: <http://www.internationalmta.org/Documents/2006/2006011P.pdf>. Viitattu 26.2.2014.

toimii noutoperiaatteella? Koko partion tai ainakin yhden miehen on lähdettävä käsketystä taisteluasemasta huoltopisteeseen noutamaan ruokaa, juomaa ja akkuja laitteisiin. Tai miten vaikuttaa miehen ajatuksiin se, että hänelle kerrotaan mahdollisesta haavoittumisesta ja siitä, että partio ei lähdekään evakuoimaan häntä vaan hänet jätetään ensiavun ja lääkityksen jälkeen suojaiseen paikkaan odottamaan ja taistelupelastaja tulee myöhemmin hakemaan?

UUDESSA TAISTELUTAVASSA JOHTAJIIN LUOTTAMINEN KOROSTUU

Prikaatikenraali Pekka Toveri ottaa artikkelissaan esiin kaksi johtamisen kriittistä kohtaa: viestiyhteydet ja läheltä johtamisen vaikeuden. Keveiden kannettavien viestilaitteiden maksimissaan olevien lähetystehojen riittämättömyys toiminnan tärkeillä hetkillä saattaa aiheuttaa hämmennystä ja toiminnan hidastumista, mitä ei kenties voi korjata millään. Viestikäytännön on oltava tietenkin etukäteen harjoiteltua ja mahdollisimman yksinkertaista. Aiheutunut haitta on todennäköisesti pienempi silloin kun yksikössä niin sanottu vertikaalinen luottamus on suuri, alaiset luottavat johtajaansa ja tuntevat hänen toimintatapansa, ja myös toiseen suuntaan – johtaja ja komentaja voi luottaa siihen, että alainen ymmärtää. Harjoittelu ja toistettut harjoitukset lisäävät luottamusta.

Hajautetussa taistelutavassa on väistämätöntä, että johtaminen ei aina voi olla henkilökohtaista ja läheisyyteen perustuvaa. Tällöinkin molemminpuolinen luottamus parantaa tilannetta. Aivan ilmeistä on, että tulevassa johtamiskoulutuksessa johtamisen toimintatapoja on tarkasteltava myös tältä kannalta.

Uuden taistelutavan ruohonjuuritaistelun kuvauksissa on kiinnitetty paljon huomiota jääkäryhtymän uuteen varustukseen ja organisointiin partiopohjalle. Pekka Toveri esittää näkemyksensä, että tarvitaan lisää tutkimustietoa siitä, kuinka kauan partio-organisaatiopohjalla voidaan hajautetusti toimia vihollisen selustassa ennen kuin psyykkisen toimintakyvyn menettämisen kynnyks ylitetään. Hän pohtii, että sittenkin toiminta joukkuekokonaisuuksina olisi käyttökelpoinen ratkaisu. Kysymys on muun muassa siitä, että joukkuekokonaisuuksina toiminen mahdollistaa lähijohtamisen – joukkueen- ja ryhmänjohtajat – eikä johtaminen rajoitu radioviestijohtamiseksi.

Uuden taistelutavan perustason koulutuksesta on raportoitu myönteisiä tuloksia. Kainuun Prikaatin aliupseerikoulussa saamastaan koulutuksesta ryhmänjohtajat ovat kertoneet, että partiojako on toiminut harjoituksissa hyvin.

- ”Kolme miestä on taistelukentällä sopivan napakka porukka. Kun jokaisella partiolla on lisäksi oma johtajansa, pystyvät partiot toimimaan kentällä entistä monipuolisemmin ja omatoimisemmin. Koulutettujen mielestä aliupseerikurssilla partiojako on osoittautunut myös johtajaharjoittelun kannalta hyödylliseksi, sillä arvokasta johtamiskokemusta kertyy ryhmänjohtajana toimimisen lisäksi myös partioiden johtamisesta.”⁸⁷

LUOTTAMUS TAISTELUSSA

Varusmiehille tehdyissä loppukyselyissä ja muissakin varusmiehiin kohdistetuissa kyselyissä on käytetty väittämiä, joiden perusteella on voitu konstruoida taisteluluottamukseksi nimitetty yhdistetty summamuuttuja⁸⁸. Muuttujaan on sisällytetty seuraavat osiot: *”Ryhmäni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa”, ”joukkueeniljaokseni pärjäisi todellisessa taistelutilanteessa”, ”osaisin tällä koulutuksella toimia sodassa omassa sodan ajan tehtävässäni” ja ”pystyn hallitsemaan kaikissa olosuhteissa omassa sodan ajan tehtävässäni tarvitsemi aseen ja varusteet”.*

⁸⁷ Hurtti-Ukko 1/2013, s. 54.

⁸⁸ Ks. esim. Sinkko ym. 2008: Risto Sinkko, Olli Harinen ja Heikki Leimu, Suomalaisten varusmiesten maanpuolustustahto ja siihen yhteydessä olevat tekijät vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja varusmieshaastattelujen valossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttätymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1 Nro 2. Helsinki.

Pekka Toverin artikkeli korostaa tämäntyyppisen mittaamisen tärkeyttä ja käyttökelpoisuutta arvioitaessa hajautettuun taisteluun koulutetun joukon koulutuksen onnistumista ja joukon taistelijoiden omaa näkemystä siitä, mikä on joukon taistelukyky ja toimintavalmius. Väittämiä on selvästi tarpeen laajentaa myös koskemaan aseistusta tarkemmin, esimerkiksi panssarintorjunta- ja sulutusaseistusta. Hajautetun toiminnan edellyttämää viestintävälineiden käyttötaitoa on samoin tarpeen mitata. Edelleen mittauksen piiriin voi hyvin perustella liitettäväksi miehen luottamusta huollon toimivuuteen ja omaan kykyyn pitää henkilökohtaisesta huollosta huolta noutohuollon olosuhteissa – alkaen taidosta tarvittaessa valmistaa oma lämmin ateria huoltoon sisältyvistä ruokatarpeista.

KAKKU EI OLE VIELÄ KORISTELTU

Uuden taistelutavan kehittämiseen osallistuneet kirjoittajat korostavat artikkeleissaan koulutuksen onnistumista ja koulutuksen vaatimusten muuttumista. Taustalla on monipuolinen tutkimus ja koulutusta on lähdetty viemään läpi vuorovaikutteisesti. Poikkeuksellista on ollut se, että täydellisiä ohjesääntöjä ja taisteluoppaita ei ole ollut käytössä, on työskennelty luonnosten perusteella. Eri vaiheissa syntyneet asiakirjat ovat olleet jopa keskenään ristiriitaisia.

Koulutusilmapiiriä on kuitenkin kuvattu innostuneeksi. Työskentely on perustunut tiedonkulkuun organisaatiossa alhaalta ylös ja ylhäältä alas. Keskustelu on ollut kriittistä ja parhaiksi todettujen ratkaisujen on annettu jäädä voimaan. Kouluttavissa yksiköissä on kuvattu, kuinka vanhoista ratkaisuista on ensiksi jouduttu luopumaan poisoppimisen kautta. Kirjoittajien yhteisesti ilmaisema näkemys on, että koulutus joukko-osastoissa sekä varusmiehille että reserviläisille on vuosia kestävä prosessi. Joukkotuotantojärjestelmä säilyy koulutuksen organisointitapana.

Tähän asti toteutunut koulutus näyttää täyttävän transformaalisen koulutuksen parhaat puolet. Työn tavoitteista on syntynyt innostunut yhteinen näkemys. Työskentelyä on kuvannut luottamus organisaation eri tasojen toimijoiden välillä. Tarjolle tulleita onnistuneita ratkaisuja on arvostettu esittäjän organisaatioasemasta tai nuoruudesta riippumatta. Tavoitteena on ollut jättää enemmän tilaa toimijoiden innovaatioisuudelle ja oma-aloitteellisuudelle ryhmätasolta lähtien⁸⁹.

Varusmiesten koulutuksessa nykyinen paradigma on syväjohtaminen ja sen koulutus. Toistaiseksi näyttää siltä, että syväjohtamisen koulutuksen mahdollisesti tarvittavia muutoksia tai uusia sovelluksia ei vielä ole esitelty tai käsitelty. Koulutuksen suunnittelussa järjestys on ollut se, että ensin koulutetaan johtajat. Näkemys on se, että uudessa taistelutavassa johtajan rooli korostuu. Teknisesti tehdään mahdolliseksi viedä tilannetietoisuutta ylläpitävä taistelunjohtojärjestelmä joukkue- ja osin ryhmätasolle saakka.

Uuden taistelutavan ja sen uuden ajattelutavan koulutus tapahtuu suurissa harjoituksissa. Tässä kirjassa käsitelty Trombi13-harjoitus oli vuoden 2013 suurin harjoitus. Sinisen taisteluosaston kokonaisvahvuus vahvennuksineen oli noin 2 800 ja keltaisen kokonaisvahvuus oli noin 2 200 sotilasta. Pääosan keltaisen joukoista perustivat Panssariprikaati ja Karjalan prikaati ja kokoonpanoon kuului noin 100 panssariajoneuvoa ja 300 muuta ajoneuvoa. Lokakuussa pidettiin Wanaja14-harjoitus, johon liittyi myös laaja siviiliorganisaatioiden harjoitus. Harjoitus oli paikallispuolustusharjoitus, ja siinä koulutettiin paikallisjoukkojen sodan ajan paikallisia suojaus- ja taistelutehtäviä. Harjoituksen painopiste muodostettiin Kanta-Hämeen alueelle. Harjoitukseen osallistui noin 2 000 sotilasta, joista reserviläisiä oli 1 300. Harjoituksen johti Panssariprikaati.

⁸⁹ Näkemyksiä koulutuksen uusista vaatimuksista ks. Vappula 2014: Julius Vappula, Uudistetun taistelutavan tuottamat vaatimukset kouluttajan pedagogisille valmiuksille. Kandidaatintutkielma, 98. Kadettikurssi, Maasotalinja, Maanpuolustuskorkeakoulu.

Keväällä 2014 puolustusvoimat julkisti paikallispuolustuskonseptin. Paikallisjoukot kuuluvat puolustusvoimien sodan ajan joukkoihin. Ne toimivat 1. tammikuuta 2015 alkaen sodan ajan kolmantena joukkona operatiivisten ja alueellisten joukkojen rinnalla. Paikallisjoukkoihin kohdennetaan noin viidesosa maavoimien sodan ajan joukkojen vahvuudesta, joka on noin 150 000 sotilasta. Paikallisjoukot perustetaan osana puolustusvoima uudistusta. Perusteluissa todetaan, että alueellisille joukoille luotu uusi taistelutapa ei kuitenkaan sovi paikallispuolustukseen, joten paikallisjoukot on haluttu erottaa omaksi kokonaisuudekseen. Paikallisjoukot erottaa niiden tehtävän lisäksi aluejoukoista vähäisempi liikkumis- ja siirtymiskyky. Paikallisjoukkojen koulutuksesta vastaavat ensisijaisesti maavoimien rauhan ajan kokoonpanon muutoksesta jäljelle jäävät 12 aluetoimistoa.

MAAVOIMIEN TAISTELU 2015 SIVIILIJYHTYISKUNNAN NÄKÖKULMASTA

Artikkelissaan eversti Kimmo Lehto viittaa kahteen tärkeään näkökulmaan siviiliyhteiskunnan näkökulmasta: alentuneeseen tappioiden sietokykyyn ja taistelun käymiseen taistelutilassa, josta siviilejä ei ole ehditty tai voitu evakuoida. Tappioiden alentuneella sietokyvyllä viitataan tilanteeseen nykyisissä kehittyneissä länsimaaisissa demokraattisissa yhteiskunnissa⁹⁰. Tutkijayhteisössä yleinen näkemys – johon eversti Lehtokin viittaa – on se, että perheiden lapsiluku on pieni, ja näitä ainutlaatuisia perheenjäseniä ei haluta menettää. Toisaalta kansalaisten usko nykyaikaisen lääketieteen mahdollisuuksiin on vankkumaton, ja tällä perusteella saattaa syntyä käsitys siitä, että haavoittunut taistelija ei ole saanutkaan riittävää hoitoa vaan menehtyy.

Uhkatilanteen kiristyyssä tietenkin pyritään tekemään siviilien väistösiirtoja, mutta nopeasti etenevän taistelutilan syvyydessä on oletettavaa, että siviilejä jää taistelun alle. Kun otetaan huomioon nykyisen yhteiskunnan tiedonvälityskapasiteetti, jota todennäköisesti on siviilienkin käytössä, voi kokonaisuudesta syntyä nopeasti kansalaisten yleisen turvattomuuden tunteen kasvattama mielipide, joka ei enää tuekaan taistelun jatkamista. Omien taistelijoiden tappioista saatujen tietojen yhdistyminen omiin havaintoihin taistelujen tuhovaikutuksista ja siviilitappioista saattaa synnyttää tilanteen, jossa siviilit eivät välttämättä enää haluakaan tukea omalla alueella taistelevia puolustajia tai eivät muuten noudata annettuja ohjeita väistämisestä, evakuoimisesta tai suojautumisesta.

Siviiliyhteiskunnan syvyydessä etenevästä taistelusta on voitava antaa sekä sen alueen kansalaisille että kansalaisille muutenkin reaaliaikaisesti luotettava ja totuudenmukainen kuva taistelun etenemisestä ja tilanteen vakavuudesta. Kansalaisten itse havaitsema tilanne ei voi olla ristiriidassa annetun tilannekuvan kanssa, koska nykyisillä viestintävälineillä siviilitkin välittävät tietoja ja kuvaa reaaliaikaisesti joka tapauksessa. Julkisessa viestinnässä ei voida välttää kuvaamasta sotaa sellaisilla kuvilla, joita tänään saamme esimerkiksi taisteluista Syyriassa, Irakissa tai Ukrainassa.

Keskeistä omalla alueella uudella taistelutavalla tapahtuvasta puolustautumisesta kertomisessa on kansalaismielipiteen kannalta se, että ihmiset todella ymmärtävät taistelutavan luonteen. Vihollisen karkijoukkojen tai maahanlaskujoukkojen tunkeutuminen omalle alueelle ei tarkoita, että tilanne olisi menetetty. Tästä syystä ei ole aihetta paniikkiin vaan toiminta on säilytettävä viranomaisien antamien ohjeiden mukaisena. Kansalaisten uuden taistelutavan ymmärryksen kannalta on olennaista, että viimeistään kriisitilanteen alkaessa kehittyä heille kuvataan,

⁹⁰ Suomessa ei tietenkään ole voitu tutkia kriisitilanteessa kansalaisten tappioiden sietoa, koska sellaista tilannetta ei ole ollut. Amerikkalaisista tutkimuksista ja mielipidetiedusteluista tiedetään, että kansalaisten halu välttää tappioita Vietnamin sodasta lähtien on kasvanut, ja samoin on lyhentynyt se aika, jolloin maan ulkomailla käymien sotien on haluttu päättyvän. Meillä kotimaassa tappioiden sietokyvystä voidaan päätellä epäsuorasti esimerkiksi rauhanturvatehtävissä sattuneiden kuolemantapauksien yhteydessä käydyistä julkisista keskusteluista tai keskustelusta, joka käytiin Afganistanin kriisinhallintatilanteen muuttumisesta; keskustelussa tuotiin esiin mahdolliset suomalaisten ”sinkkiarkut”. Myös Nato-keskusteluissa viitataan ulkomaisiin sotiin, joihin suomalaiset joutuisivat, ja joihin ”omia poikia ei haluta lähettää”.

mitä mahdollisesti on odotettavissa. Eversti Lehto korostaa artikkelissaan, että nykyaikaisia maaoperaatioita käydään samanaikaisesti 200 – 300 kilometriä syvällä alueella. Rintamalinjoja syntyy yleensä vain operaatioiden taukojen aikana. Tällöinkään puolustajan tai hyökkääjän joukot eivät ole ryhmittyneet vain rintamalinjalle. Taistelun tunkeutuminen syvälle omalle alueelle ei saa tulla yllätyksenä.

Kirjoittaja on YM, majuri res Risto Sinkko. Hän on tohtoriopiskelija Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksella.

LÄHTEET

U. Ben-Shalom, Z. Lehrer ja E. Ben-Ari, Cohesion during Military Operations, A Field Study on Combat Units in the Al-Aqsa Intifada. *Armed Forces & Society*, Volume 32, Number 1, October 2005, s. 63–79.

D.J.Callahan, Combat-Related Mental Health Disorders: The Case for Resiliency in The Long War. *Journal of the American Osteopathic Association*, Vol. 110, No 9 September 2010, s. 520–527.

R. Gal, Why Is Cohesion Important? Teoksessa Mikael Salo & Risto Sinkko, *The Science of Unit Cohesion – It's Characteristics and Impacts*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012, s. 37–44.

A. Goyle, Measuring Unit Effectiveness: What Do Commanders Want to Know and Why? *International Military Testing Association*, konferenssiesitelmä. Saatavilla: <http://www.internationalmta.org/Documents/2006/2006011P.pdf>. Viitattu 26.2.2014.

J. Griffith, Cohesion Forgotten? Redux 2011 – Knowns and Unknowns. Teoksessa Mikael Salo & Risto Sinkko, *The Science of Unit Cohesion – It's Characteristics and Impacts*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences. Publication Series 1, Number 1/2012, s. 11–32.

J. Leskinen (toim.), *Rauhanturvaajien psykososiaalinen hyvinvointi*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Käyttäytymistieteiden laitos, Julkaisusarja 1, Nro 2/2011.

Pipping, Knut, *Komppania pienoisysteiskuntana – Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944*. Helsinki 1978. (Alkuperäisteos *Kompaniet som samhälle*, Åbo 1947).

The U.S. Army Study of the Human Dimension in the Future 2015-2024. TRADOC Pamphlet 525-3-7-01. April 1 2008. Fort Monroe, Virginia. Saatavilla: handle.dtic.mil/100.2/ADA489116. (Viitattu 15.3.2014).

J. Vappula, Uudistetun taistelutavan tuottamat vaatimukset kouluttajan pedagogisille valmiuksille. Kandidaatintutkielma, 98. Kadettikurssi, Maasotalinja, Maanpuolustuskorkeakoulu 2014.

Maavoimien taistelu 2015, julkaistu lähteitä

Doria-julkaisuarkistossa:

<http://www.doria.fi/handle/10024/73992/browse?value=maavoimien%20taistelu%202015&type=subject>

Video:

<https://www.youtube.com/watch?v=foipv7iVP-c>

<http://www.istv.fi/kotimaa/vid-1288541225961.html>

Internet-julkaisut

<http://jarmonieminen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/76425-maavoimien-alueellisten-joukkojen-taistelua-uudistetaan-rajusti>

http://www.puolustusvoimat.fi/wcm/0329428043cd0ee59223df028affb6da/Paikallispuolustusmalli+28042014_web.pdf?MOD=AJPERES

Aikakauslehtiartikkelit:

Kvist, Jouni, Uudistettu taistelutapa – näkemyksiä ruohonjuuritasolta. Sotilasaikakauslehti 3/2013.

Parkatti, Veli-Pekka, Maavoimien taistelu uudistuu. Sotilasaikakauslehti 9/2012.

Valkeajärvi, Jukka, Uuden taistelutavan joukot, niiden varustaminen ja joukkotuotanto. Sotilasaikakauslehti 10/2012.

Kainuun Prikaatin joukko-osastolehdet:

Hurtti-Ukko 1/2013, 2/2013, 1/2014

Karjalan Prikaatin joukko-osastolehdet: Kilpi 1/2013

Porin Prikaatin joukko-osastolehdet: Porilainen 3/2012.

II OSA

PUHEENJOHTAJIEN KATSAUKSET SUOMEN SOTILASSOSIOLOGISEN SEURAN TOIMINTAAN

(Kuva SA-kuva)

Kenraali Jaakko Valtanen

KATSAUS SUOMEN SOTILASSOSIOLOGISEN SEURAN SYNTYVAIHEISIIN JA SEN TOIMINNAN KÄYNNISTYMISEEN

1. Suomen Sotilassosiologisen Seuran perustamiseen johtanut kehitys noudatti alan tutkimustarpeen heräämistä ja sen asteittaista toteuttamista puolustusvoimissamme. Yhdistyksemme perustettiin kuitenkin vasta lähes viisitoista vuotta sen jälkeen, kun silloisen Sotatieteen Laitoksen johtaja eversti Matti Lappalainen vuonna 1980 oli saanut luvan muodostaa laitoksen piiriin sotilassosiologisen työryhmän. Sen ensimmäisiä tehtäviä oli uudistaa ja kehittää 1950-luvulta alkaen toteutettuja kyselytutkimuksia. Työryhmän ensimmäinen ja ainoa alan ammattimies oli työnsä puolustusvoimissa aloittava maisteri Olli Harinen. Eri maiden asevoimissa jo tapahtuneeseen kehitykseen verrattuna olimme kovin hitaasti liikkeellä. Työryhmän kokoaminen oli kuitenkin alku sosiologian sotilaallisten sovellutusten tutkimukselle puolustusvoimissa. Siitä alkoi myös versoa tarve alan vapaalle yhdistystoiminnalle.

2. Sotilassosiologian "sisartieteellä" sotilaspsykologialla sen sijaan on sotilassosiologiaa etäisimmät juurensa puolustusvoimissamme. Jo 1920- luvulla järjestettiin ns. sotilaspedagogiikan kurseja, joilla perehdytettiin perusyksiköiden päällikköinä toimivia upseereita johtamisen, kurinpidon, opettamisen ja oppimisen psykologisiin tekijöihin. Sotiemme aikana laadittiin Päämajan tehtävänantojen mukaisia säännöllisiä katsauksia joukkojen mielialoista ja tehtiin selvityksiä kurinpitotilanteista, sotilaskarkuruudesta, paniikki-ilmiöistä sekä taistelutilanteiden hermojärkytystapauksista. Niissä käsiteltiin tapahtumia ja ilmiöitä, joita nykyisin tutkitaan ja analysoidaan sosiologian menetelmin. Sama koskee myös silloista omiin joukkoihin ja viholliseen kohdistettua propagandatoimintaa.

Suomen Sotilaspsykologinen Seura perustettiin jo vuonna 1951 professori Kai von Fieandt'n aloitteesta. Seura meni kuitenkin perinteisen sotilaspsykologian ulkopuolelle, kun se vuonna 1957 teki esityksen Puolustusministeriölle komitean asettamisesta selvittämään, miten maamme henkinen puolustus olisi organisoitava. Aloite johti siihen, että Valtioneuvosto asetti vuoden 1960 alussa tehtävään komitean, jonka puheenjohtajaksi von Fieandt itse kutsuttiin. Komitealle annettu työ muotoiltiin ajan tilanteen mukaisesti varovaiseen sävyyn: "miten teoreettisen ja sovelletun psykologian saavutuksia tulisi ottaa huomioon maanpuolustustyössä ja tehdä esitys siitä, miten henkisen maanpuolustuksemme johto ja suorituselimet olisi organisoitava". Komitea aloitti työnsä

tehtävämäärittelyn jälkiosasta käsittelemällä silloisen kylmän sodan maailmatilannetta ja suurvaltojen kesken käynnissä olevaa talous- ja yhteiskuntajärjestelmien välistä ideologista kilpailua. Komitean asettaminen oli ainakin osittain seurausta siitä, että valtiovallan piirissä pidettiin tuolloin tärkeänä ryhtyä etsimään keinoja, joilla kylmän sodan olosuhteissa voitaisiin vahvistaa kansalaisten uskoa ja luottamusta omaan demokraattiseen yhteiskuntajärjestelmäämme. Sen tähden sosiologian professori Antti Eskolalta pyydetty tutkimus isänmaallisuuden perustekijöistä oli eräs komitean tärkeimmistä asiantuntijalausunnoista. Komitean työ johti hiukan myöhemmin paljon huomiota herättäneen ns. Jollaksen seminaarin järjestämiseen, jossa professori Erik Allardtilla, Yrjö Littusella, Antti Eskolalla, Reijo Wileniuksella ja Pertti Pesosella oli keskeinen rooli. Presidentti Kekkonen oli hyvin kiinnostunut tunnettujen sosiologiemme esitelmistä. On sanottu että hänen ajatuksensa kansandemokraattien ”integroimisesta” suomalaiseen demokratiaan, sallimalla SKDL:n tulo hallitukseen, saivat alkunsa tai ainakin vahvistuivat Jollaksen seminaarin tuloksista.

3. Sotilaallisia käyttäytymistieteitä lähellä on myös sotilaspsykiatria. Sen alan tunnetuimpiin kuuluva tutkija ja asiantuntija meillä on lääkintäeversti ja tohtori Matti Ponteva. Hänen toimintansa on vaikuttanut myös yhdistyksemme syntyyn ja sen toimintaan.

Sotilassosiologisen tutkimuksen klassikkoihin kuuluva Knut Pippingin väitöskirja ”Kompaniet som samhälle” vuodelta 1947 oli ensimmäinen sotilassosiologian akateeminen tutkimus. Se suomennettiin vasta 1978.

1980-luvun kuluessa Sotatieteen laitoksella varusmiehiin ja reserviläisiin kohdistetuista kyselytutkimuksista aloitettu suomalainen sotilassosiologinen tutkimus laajeni ja monipuolistui hyvin hitaasti vähäisten henkilöstöresurssien takia. Laitoksen johtaja eversti Matti Lappalainen teki kyllä lukuisia esityksiä henkilöstölisäyksistä, mutta määrärahojen takana olevat voimat eivät vielä olleet kypsiä ymmärtämään hankkeiden merkitystä. Matti Lappalainen oli kuitenkin uupumaton. Vuosikymmenen aikana hänen johdolla syntyivät esimerkiksi monet hyödylliset yhteydet sotilassosiologian kansainvälisiin laitoksiin ja niissä toimiviin tutkijoihin. Sotatieteen Laitoksen harvat tutkijat sekä sotilasasioista kiinnostuneet siviilisosiologit saivat Lappalaisen toimin tilaisuuksia osallistua International Sociological Association'in (ISA) järjestämiin kokouksiin ja seminaareihin. Tunnettuja kansainvälisiä tutkijoita onnistuttiin saamaan vierailuille myös Suomeen. Heistä on mainittava ainakin maailman ehkä tunnetuin ja tuotteliain sotilassosiologi amerikkalainen professori Charles C. Moskos.

4. Madridissa vuonna 1990 järjestetyn ISA:n kokouksen aikana Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan silloinen pääsihteeri maisteri Pertti Alanen herätti suomalaisten osallistujien kesken ensimmäiset ajatukset oman yhdistyksen perustamisesta. Vuodet 1991 ja 1992 olivat merkittävien edistysaskeleiden aikoja, kun Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen järjestämien valtakunnallisten sosiologiapäivien ohjelmiin saatiin sisällytetyksi sotilassosiologian työryhmät seminaareineen. Niissä pidetyt upseereiden ja tutkijoiden esitelmät kokosivat yllättävän runsaat osallistujamäärät ja vahvistivat siten yhdistyksen perustamisajatuksia. Sotilassosiologian työryhmät ovat sittemmin vakiintuneet vuosittaisten sosiologiapäivien ohjelmiin.

Vaikka organisoitua sotilassosiologista tutkimusta on meillä tehty vasta kahtena viimeisenä vuosikymmenenä, paljon on aikojen saatossa kuitenkin tutkittu ja julkaistu sellaista, joka ilmiselvästi täyttää sotilassosiologiaan kuulumisen arviointivaatimukset. Useat siviilitutkijat ja upseerit ovat vuosikymmenien kuluessa tutkimuksissaan ja kirjoituksissaan käsitelleet mm varusmiesten palvelusmotivaatiota, joukko-osastohengen tekijöitä, kurinpittoa ja simputusta, johtajuutta ja johtamista, taistelutahtoa ja maanpuolustushenkeä sekä demokraattisen yhteiskunnan ja johtajavaltaisen sotilasorganisaation välisiä suhteita. Siviilitutkijoista on mainittava aiemmin

mainittujen ohella ainakin maisteri Aimo Huhtala, tohtori Heikki Leimu, professori Seppo Randell, professori Juhani Sinivuo ja professori Osmo A. Wiio.

Suomen Sotilassosiologisen Seuran perustava kokous pidettiin lopulta 30.8.1993 Helsingissä Katajanokan Kasinossa. Puheenjohtajaksi valittiin kenraali Jaakko Valtanen ja varapuheenjohtajiksi professorit Antti Eskola ja Risto Alapuro. Hallituksen jäseniksi valittiin maisteri Pertti Alanen, lisensiaatti Olli Harinen, majuri Timo Junttila, kenraalimajuri Pentti Lehtimäki, majuri Kalle Liesinen ja tohtori Martti Turtola.

Uuden seuran ensimmäinen projekti oli ”Suojeluskunnat ja suomalainen yhteiskunta”-seminaari. Se toteutettiin vuonna 1994 Studia Generalia- esitelmäsarjana Helsingin yliopistossa. Yleisöä oli joka ilta tungokseen asti.

5. Aikani seuramme ensimmäisenä puheenjohtajana kesti omasta tahdostani vain yhden vuoden. Kun tieni yhdistyksen yhdeksi perustajaksi kuitenkin sai alkunsa jo vuonna 1951, sallittaneen tässä muutama muisto siitä, miten tien pää aukeni minulle.

Kaikki alkoi nuorena luutnanttina käsiini joutuneesta Knut Pippingin väitöskirjasta. Tutkimuksen ihmislähtöinen ja yhteiskunnallinen näkökulma sotilasyhteisöön ja sen toimintaan oli puhutteleva ja paljon ajatuksia herättävä. Olin itse sodan aikana palvellut miehistö- ja alimmissa johtajatehtävissä reserviläisistä ja varusmiehistä koostuvissa rintamayksiköissä, joten saatoin ymmärtää ja jopa samaistua niihin tapahtumiin ja ilmiöihin, joita Pipping tutki ja selitti. Mielenkiintoni purkautui sitten laatimaani alkeelliseen kyselytutkimukseen johdossani silloin olevien aliupseerioppilaiden keskuudessa. Tulokset käsiteltiin yhdessä heidän kanssaan. Sotien jälkeisissä hiukan ankeissa oloissa kyselyn myönteiset tulokset olivat minulle ja esimiehenikin ilahduttava yllätys siitä huolimatta, että vastaajat antoivat myös heikkoja arvosanoja saamastaan koulutuksesta, varusteistaan, kurinpidosta ja palvelusolosuhteistaan.

Muutamaa vuotta myöhemmin, vuonna 1954 ilmestyi Väinö Linnan Tuntematon sotilas. Mielenkiinnolla seurasin Sotakorkeakoulussa eri-ikäisten opettajien ja kurssitovereideni käsityksiä kirjasta. Havaitsin että mielipiteet siitä jakautuvat melko selvästi sen mukaan, oliko asianomainen itse palvellut sodassa miehistö- tai alijohtajatehtävissä, tai ollut upseerina vain päällikkö- tai varsinkin komentaja-asemassa. Viimeksi mainitut suhtautuivat selvästi kriittisemmin Linnan kirjaan kuin sellaiset, jotka olivat nousseet päälliköiksi miehistöroolin kokeneina.

Sattuma tai ei, osakseni tuli laatia yleisesikuntaupseerin tutkinnon edellyttämä diplomityö kansalaisten puolustustahdosta ja sen vahvistamisesta erityisesti nuorisomme keskuudessa. Työn tärkeäksi ainekseksi sain mahdollisuuden tehdä Suomen Gallup Oy:n kanssa mielipidetutkimuksen. Sitä on myöhemmin pidetty ensimmäisenä sotilassosiologian alaan kuuluvana kyselytutkimuksena puolustusvoimissa.

Diplomityön kirjoittaminen johti minut perehtymään saatavilla olevaan sotilassosiologiseen kirjallisuuteen. Se oli hyödyllinen sysäys jatkuvalle kiinnostukselleni maanpuolustuksen ja puolustusvoimien psykologisiin, sosiaali- ja sosiologisiin taustatekijöihin ja niiden ilmenemismuotoihin. Ihminen kansalaisena ja sotilaana sekä sotilaat joukkona organisaation ja yhteiskunnan elimellisinä ja vuorovaikutteisina osina ovat olleet kiinnostavasti läsnä koko urani ajan.

6. Siirryttyäni vuonna 1990 eläkkeelle, tapasin Madridissa pidetyssä ISA:n kokouksessa professori Charles Moskosin. Tutustuttuani kokouksen jälkeen hänen kirjaansa ”The Military – More Than Just a Job”, kiinnostuin vielä aikaisempaa enemmän yksilökeskeisen demokraattisen yhteiskunnan ja

johtajavaltaisen ja hierarkkisen sotilasorganisaation välisistä vuorovaikutussuhteista. Se on tärkeä ja mielenkiintoinen alue sen tähden, että yleinen asevelvollisuus on pienen maan puolustuspotentiaalin keskeisin tekijä. Meillä Suomessa yleistä asevelvollisuutta toteutetaan poikkeuksellisen kattavasti ja sen kannatus kansalasten keskuudessa on jatkuvasti ollut hyvin vahva.

Moskosin mielenkiintoinen väittämä on, että länsimaisten demokratioiden yhteiskunnallisten muutosten seurauksena on asevoimien henkilöstön arvoarvostelmissa tapahtunut suuria muutoksia. Ihmiset eivät enää entiseen tapaan samaistu työssään kaikkiin organisaationsa edustamiin "institutionaalisiin" arvoihin, vaan rinnastavat itsensä enenevässä määrin yhteiskunnan muihin työntekijäryhmiin, niiden edustamien "ammatillisten" arvojen mukaan. Tämä kaksijakoinen ilmiö on mielestäni ollut jo kauan havaittavissa meidänkin puolustusvoimissamme. Se on näkynyt mm. eri henkilöstöryhmien etujärjestöjen toimissa. Moskosin tutkimustulosten ilmiötä ja sen vaikutuksia on meillä toistaiseksi tutkittu kovin vähän.

Ja lopuksi: Käyttätymistieteellisen tutkimuksen ja erityisesti sotilassosiologisen tutkimuksen ja sen tulosten hyödyntämisen vahvistuminen puolustusvoimissamme on vaatinut lähes puoli vuosisataa. Eräänä kehityksen merkkitapahtumana voidaan pitää alan professorin viran perustamista Maanpuolustuskorkeakouluun vuonna 2013. Se oli suuren ilon aihe sekä alan ammattimiehille että meille harrastajille.

Jaakko Valtanen

Espoo 28.3.2014

Kirjoittaja on kenraali ja puolustusvoimain aikaisempi komentaja. Hän toimi Suomen sotilassosiologisen Seuran ensimmäisenä puheenjohtajana vuosina 1993–1994.

(Kuva SA-kuva)

Kenraaliluutnantti Pentti Lehtimäki

SUOMEN SOTILASSOSIOLOGISEN SEURAN TOIMINTA PUHEENJOHTAJAKAUDELLANI 1995–2007

SEURAN PERUSTAMINEN JA HALLINTO

Kiinnostus sotatieteitä ja samalla sotilassosiologiaan kohtaan yleistyi 1900-luvun loppupuolella myös siviilitutkijoiden ja harrastajien keskuudessa. Sotilassosiologisen Seuran tarve alkoi 1990-luvun alussa käydä yhä ilmeisemmäksi. Varsinkin nuorempi polvi toivoi erikoistuneen ja kaikille avoimen sotilassosiologisen seuran perustamista. Perustellusti voidaan sanoa, että sotatieteiden rivissä oli selvä sotilassosiologisen yhdistyksen suuruinen aukko. Sen aukon täyttäminen tuli ajankohtaiseksi 1990-luvulle tultaessa.

Syksyllä 1993 kokoontui ryhmä asiasta kiinnostuneita Katajanokan Kasinolle perustamaan Sotilassosiologista yhdistystä. Seuran puheenjohtajaksi valittiin kenraali Jaakko Valtanen. Puolustusvoimien entisen komentajan tulo Seuran johtoon antoi Seuralle ainutlaatuiset lähtökohdat. Olihan Valtanen itsekin sotilassosiologian pioneereja ja hänen Sotakorkeakoulussa tekemänsä diplomityö on suomalaisen sotilassosiologian perustutkimuksia. Kenraali Valtasen arvovalta, kiinnostus sotilassosiologiaan ja toimeliaisuus olivat seuran alkutaipaleella korvaamattoman arvokkaita. Seura valitsi kenraali Jaakko Valtasen Seuran kunniajäseneksi 24.11.1998.

Hänellä oli vaikutusta siihen, että Seuran hallitukseen tulivat mukaan professorit Antti Eskola ja Risto Alapuro. Heidät valittiinkin Seuran molemmiksi varapuheenjohtajiksi. Risto Alapuro toimi varapuheenjohtajana vuoteen 2005 asti. Antti Eskola luopui varapuheenjohtajan tehtävästä aikaisemmin jäaden kuitenkin hallitukseen. Eskolaa seurasi Pertti Alanen, joka Alapuron luovuttua jatkoi yksin varapuheenjohtajana. Yhden varapuheenjohtajan käytäntö jäikin pysyväksi. Alasta seurasi varapuheenjohtajana lääkintäeversti Matti Ponteva vuonna 2006.

Seuran perustavassa kokouksessa valittiin Seuran sihteeriksi Pertti Alanen. Hänen aloitekykynsä ja aikaansaava toimintansa olivat perustamisen kannalta ehdottoman tärkeitä. Siirtyessään varapuheenjohtajaksi hänen tilalleen sihteeriksi valittiin Olli Harinen. Arvostettuna sotilassosiologina

Harinen on ollut keskeinen henkilö Seuran koko 20-vuotisen taipaleen ajan. Hänen aktiivisuutensa ja tieteellinen panoksensa on ollut mittava.

Oltuaan Seuran puheenjohtajana kaksi vuotta kenraali Valtanen halusi luopua puheenjohtajuudesta ja kysyi halukkuuttani ryhtyä hänen jälkeensä puheenjohtajaksi. Suostuin ehdokkaaksi ja minut valittiin. Minulle Seura oli jo tuttu. Olin perustajajäsen ja ollut hallituksessa alusta lähtien. Toimin Seuran puheenjohtajana vuosina 1995–2007. Seuraajakseni tuli eversti Kalle Liesinen.

TOIMINTAA PUHEENJOHTAJAKAUDELLANI

Sääntöjensä mukaisesti esitelmät ja seminaarit muodostivat alkuvaiheessa toiminnan pääsisällön. Seuralla oli kaksi yleistä kokousta toinen syksyllä ja toinen keväällä. Useimmiten ainakin toiseen liittyi seminaari ja toiseen vähintään esitelmä. Samalla saatiin mielenkiintoa vuosikokousten kuivahkoon rutiiniin. Joskus, kuten vuonna 1998, pidettiin vuosikokousesitelmä yhdessä Sotilaspsykologisen Seuran kanssa. Esitelmien ja seminaarien aihealueet käsittelivät yleensä ajankohtaista sotahistoriallista tapahtumaa, tarkasteltuna sotilassosiologisen tutkimuksen valossa.

Merkittävän toimintakentän antoi Westermarck-seuran sosiologiapäivät. Seuralla oli niillä oma sotilassosiologian työryhmänsä aina vuoteen 1997 asti. Mielenkiinto Seuran työryhmiin oli suuri. Esimerkkinä työryhmän sisällöstä ovat vuoden 1997 Helsingin yliopistossa pidetyssä työryhmässä olleet esitelmät:

1. Sotilasjohtajan koulutus USA:n maavoimien koulussa West Pointissa
2. Naisten fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen sopeutuminen asepalvelukseen Suomessa
3. Motivaatio ja sen mittaaminen
4. Jalkaväen varusmiehen motivaatio
5. Suomalaisten saksalaisten ja amerikkalaisten sotilaiden motivaatio II ms:ssa

Osallistujia oli yli 40 henkeä. Pidetyistä esitelmistä ja alustuksista käytiin vilkasta keskustelua.

Seuralla oli myös omia seminaareja. Esimerkiksi, se järjesti vuonna 1995 seminaarin ”Sotilasjohtajuus ja sotilaskuri”. Seminaarien yleisen käytännön mukaisesti puheenjohtaja johti seminaarien istunnot. Niin nytkin, mutta pidin myös esitelmän puolustusvoimien nykyisestä sotilaskurista.

Ensimmäisen itsenäisen kaksipäiväisen sotilassosiologian seminaarin Seura järjesti 27.–28.3.1998. Se pidettiin Helsingin yliopiston päärakennuksen auditoriossa. Toimin seminaarin puheenjohtajana ja esitelmätoimitsijoina oli 8 ja valmisteltuja puheenvuoroja kuusi. Seminaarin osanottajia oli yhteensä 80. Keskustelu oli vilkasta ja palaute positiivista.

Seuraavana vuonna eli 1999 oli sekä kevät- että syysseminaari. Molemmat seminaarit järjestettiin jälleen Helsingin yliopiston tiloissa. Keväällä pidettiin 6 esitelmää lähinnä sotahistorian sosiologisista teemoista ja syksyllä oli 4 esitystä sotilaalliseen johtamiseen liittyvistä aiheista. Merkillä pantavaa on, etteivät esitelmätoimitsijat olleet pelkästään alansa kokeneita tutkijoita vaan joukossa oli myös nuoria opiskelijoita. Molempina päivinä keskustelu oli vilkasta.

Vuoden 2000 seminaari oli jälleen Helsingin yliopistossa. Se oli avoin kaikille aiheista kiinnostuneille. Esitelmiä oli neljä ja ne käsittelivät viime sotien ongelmataisteluja ja niiden johtamista.

Seminaari oli toisinaan alkuna aiheen laajemmalle käsittelylle. Sellainen oli muun muassa Viipuri-projekti, joka tarkasteli perusteellisesti Viipurin menetystä 20.6.1944. Alun perin Olli Harinen ja Göran Lindgren suunnittelivat vuonna 2000 kadeteille viikon pituisen sotilassosiologian opetuspaketin. Sen toteutuksessa olivat mukana Seuran jäsenet Liisa Eränen ja Lasse Laaksonen. Opetuspaketti pohjautui saman vuoden keväällä pidettyyn Seuran seminaariin. Asianomainen opetusjakso on vähäisin muutoksin toteutettu paria vuotta lukuun ottamatta näihin vuosiin asti. Aihetta ”Viipurin menetys” tarkasteltiin myös useina vuosina Seuran vuosikokousesitelmässä ja Sotatieteen päivien työryhmissä.

SOTATIEDEIDEN PÄIVÄT

Vuonna 1999 nousi esille Seurassa ajatus Sotatieteiden Päivien aikaansaamiseksi. Idean isä oli Pertti Alanen, joka esitti sen kevätseminaarin jälkitunnelmissa katukeskustelussa. Olin paikalla yhdessä Olli Harisen ja Kalle Liesisen kanssa. Ajatus oli haastava ja kunnianhimoinen, ja se sai meiltä kiinnostuneen vastaanoton. Ajatus Sotatieteiden Päivistä jäi eloon. Asiaan paneuduttiin jo seuraavassa hallituksen kokouksessa. Syksyllä 1999 pidetyssä hallituksen kokouksessa päätettiin, että ”Seura on aloitteellinen Sotatieteiden päivien aikaansaamiseksi.” Muiden seurojen suhtautuminen päivien järjestelyyn oli aluksi varauksellista ja varovaista. Seura teki aloitteen päivistä pääesikunnalle.

Asia eteni ja ensimmäiset päivät järjestettiin Seuran aloitteesta Helsingin yliopistossa 20.–21.10.2000. Seuran varapuheenjohtaja Pertti Alanen oli järjestelysihteerinä ja kantoi päivien onnistumisesta suurimman taakan. Ensimmäisenä päivänä esitelmää seurasi noin 230–250 asianharrastajaa, joista aamupäivällä oli mukana noin 190. Toimin yleisesitelmien aikana puheenjohtajana.

Joka toinen vuosi pidettävät päivät siirtyivät Sotatieteellisen Seuran ja Maanpuolustuskorkeakoulun päävastuulle Santahaminaan. Tämä on lisännyt päivien arvostusta ja asemaa. Ne ovat saavuttaneet myös kansainvälistä huomiota. Sotilassosiologinen Seura on edelleen mukana päivillä ja vastaa oman työryhmän sisällöstä.

PIPPING-PROJEKTI

Sotilassosiologian suomalaisen klassikon, Knut Pippingin ”Kompaniet som samhälle” -teoksen⁹¹ englanninkielisen laitoksen tekeminen oli merkittävä ja pitkäaikainen projekti. Jo vuonna 1988 suomalaisedustajat esittelivät teosta Münchenissä pidetyssä kansainvälisen sosiologiliiton ISA:n asevoimia tutkivan komitean kokouksessa. Tämän seurauksena saksalainen komitean puheenjohtaja professori Bernhard Fleckenstein luonnehti Pippingin kuuluvan sotilassosiologian perustajiin. Tämä motivoi vuonna 2002 alkanutta projektia.

Käännöstyötä valvomaan hallitus nimesi valvontaryhmän, johon kuuluivat lisäksi lääkevä Matti Ponteva, joka oli ryhmän johtaja, eversti Erkki Nordberg, maisteri Göran Lindgren ja lisensiaatti Olli Harinen. Ryhmä kokoontui useita kertoja.

Käännöstyön taustalla oli ongelmia, joista suurimpia olivat käännöstyön taloudelliset kysymykset. Hanke onnistui säätiöiden myöntämien apurahojen turvin. Näitä olivat Puolustusvoimien Tukisäätiö, Maanpuolustuksen Kannatussäätiö ja Sotavahinkosäätiö sekä Oscar Öflunds Stiftelse, Svenska Kulturfonden ja Stiftelsen för Åbo Akademi fonden.

Teoksen käännöstyön suoritti maisteri Petri Kekäle. Sotahistoriallinen taustaluku tehtiin yhteistyönä, lisäksi Olli Harinen kirjoitti teokseen uuden taustoittavan johdannon. Kirjoitin puheenjohtajan johdantosivut.

⁹¹ *Knut Pipping: Kompaniet som samhälle. Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941-1944, (1947), Åbo Akademi.*

Käännössopimukset tehtiin vuonna 2003. Lopulta kirja julkaistiin vuonna 2008. Kirja saatettiin sekä painettuna että sähköisessä muodossa koko maailman tutkijoiden saataville. Anglosaksisen kielimuurin puhkaissut teos on herättänyt suurta mielenkiintoa kansainvälisessä tiedeyhteisössä. Kirja luetaan sotilassosiologian historian merkkiteoksien joukkoon. Itse pidän Projektia Seuran yhtenä merkittävimmistä saavutuksista kaksitoista vuotta kestäneen puheenjohtajakauteni aikana.

KANSAINVÄLISET KONFERENSSIT

Seuran kansainvälinen toiminta keskittyi toiminta-aikanani osallistumiseen kansainvälisiin sotilassosiologian konferensseihin. Niissä pidetyt esitykset ja keskustelut toivat esille suomalaista tutkimusta, mutta myös tekivät tunnetuksi Seuraamme ja sen toimintaa.

Jo vuonna 1990 Jaakko Valtanen, Pertti Alanen ja Olli Harinen osallistuivat Madridissa pidettyyn sosiologian maailmankonferenssiin ja erityisesti sen sotilassosiologiseen tutkimuskomiteaan ISA:aan. Kokoukseen osallistui myös Seuran tuleva varapuheenjohtaja professori Antti Eskola. Täällä Pertti Alanen sai idean sotilassosiologisen seuran perustamisesta. Hän oli tuolloin ajatellut seuran nimeksi Pipping-seuraa.

ISA:n SEURAAVA konferenssi pidettiin vuonna 1994 Bielefeldin yliopistossa Saksassa. Osallistuin majuri Timo Junttilan kanssa konferenssiin. Münchenissä pidettyyn ISA:n näitä edeltävään kokoukseen olivat jo osallistuneet vuonna 1988 eversti Matti Lappalainen, Olli Harinen ja Heikki Leimu.

Vuonna 1995 osallistuin Olli Harisen ja Timo Junttilan kanssa IUS:n eli yliopistojen välisen sotilassosiologian tutkijaryhmän kokoukseen Baltimoressa USA:ssa. Pidimme Olli Harisen kanssa esityksen suomalaisten nuorten maanpuolustusasenteista. Timo Junttila piti esitelmän suomalaisten upseereiden käsityksistä ammatistaan verrattuna muiden Euroopan maiden upseereiden käsityksiin.

Moskovassa järjestettiin vuonna 1996 kansainvälinen kokous. Tämän venäläisten isännöimän kokouksen teemana oli ”Sosiaalipolitiikka ja Venäjän Federaation asevoimat”. Suomesta siihen osallistuivat lisäksi Pertti Alanen ja Olli Harinen. Kokouksessa oli myös amerikkalaisedustus ja runsaasti venäläisiä upseereita. Suomalaisista Olli Harinen piti esitelmän ”Varusmiesten asenteiden, kokemusten ja hyvinvoinnin mittaaminen asepalveluksen aikana”. Kokouksen ensimmäisen päivän ohjelma pidettiin Venäjän Duuman talossa. Kokouksessa mukana ollut, tuolloin presidenttiehdokkaana ollut kenraali Alexander Lebed korosti esitelmässään sotilaiden arvostuksen ja hyvinvoinnin tärkeyttä.

LOPUKSI

Suomen Sotilassosiologisen Seura on kasvanut aikuiseksi. Se voi arkailematta seisoa pystyssä päin muiden seurojen rinnalla. Uskon sen täyttäneen sotatieteellisten yhdistyksien rivissä olleen aukon. Seura ei kerännyt aikanaan jäsenmaksuja eikä saanut muualtakaan toimintaansa taloudellista apua. Tämä ei kuitenkaan ollut esteenä Seuran tavoitteiden toteuttamiselle eikä jäsenkentän kiinnostukselle. Seuran onnistumiset ja menestys ovat yhtä paljon sen aktiivisen ja aloitekyisen jäsenistön kuin valittujen luottamusmiestenkin ansiota.

Kenraaliluutnantti Pentti Lehtimäki toimi Suomen Sotilassosiologisen Seuran puheenjohtajana vuosina 1995–2007.

(Kuva K. Liesinen)

Eversti Kalle Liesinen

KATSE SEURAAVALLE TASOLLE

Kenraali Jaakko Valtasen ollessa puolustusvoimain komentajana upseerit saattoivat saada vapaata muusta palveluksesta osallistuakseen sosiologien Westermarck-päiville. Jaakko Valtanen ymmärsi syvällisesti puolustusvoimien ja siviiliyhteiskunnan kohtalonyhteyden, jota 60-luvun vasemmistoradikalismi oli kovin ravistanut. Sosiologia tarjosi mahdollisuuden sotilasyhteisön sisäisten mekanismien tutkimisen lisäksi jäsentää myös puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan vaikutusmalleja analyttisesti ja ymmärrystä lisäävästi. Niinpä puolustusvoimien hallinto salli sosiologisen harrastuneisuuden. Kovin montaa osallistujaa ei vuosittain ollut, mutta sosiologipäivillä kävimme ja joskus saimme järjestettyä myös sotilassosiologisen työryhmän.

Meille 70-luvun nuorille upseereille vuorovuosin eri yliopistoissa järjestettävät sosiologipäivät tarjosivat oivan mahdollisuuden kurkistaa vapaaseen akateemiseen maailmaan. Ajatuksen lento siviilissä oli kiehtovaa, mutta joskus tutkimuksellinen ote saattoi Kadettikoulun käyneestä olla pelottavan löyhä. Muistan itse pro gradu -työtään esitelleen neidon, jonka pääväittämän mukaan kuolleita kutsuttiin sodassa kaatuneiksi tarkoituksena kaunistella väkivaltaa ja hankkia oikeutus tappamiseen. Upseereiden anti keskusteluun oli huomauttaa, että sodassa kyllä kuoltiinkin, mutta mieluusti kuolleetkin kirjattiin tilastoihin kaatuneiksi, koska siitä seurasi omaisille lakiperusteisia etuja, kuten puolisolle leskeneläke, pääsy työhuollon piiriin, lapsille huoltoeläke ja sotaorvoille mahdollisuus opintotukeen aina korkeakouluopintoja myöten. Järkytyksestä päätellen oikeudellinen näkökulma taisi olla uusi ja gradu jo pitkälle kirjoitettu.

Työaikasäännösten kiristyessä ja Westermarck-päivien maksukäytäntöjen muuttuessa osallistuminen hiipui, mutta sotilassosiologisen tutkimuksen tarve säilyi. Sitä tukivat myös kansainväliset kontaktit, joihin kylmän sodan aikana oli muutoin vaikea yltää. Jaakko Valtanen on kertonut Suomen Sotilassosiologisen seuran perustamiseen johtaneista keskusteluistaan Pentti Lehtimäen ja Pertti Alasen kanssa. Kapteeni evp., maisteri Pertti Alanen oli tuolloin Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan pääsihteeri ja perusteli seuran järjestöekologista tarvetta ja elintilaa meille perustavaan kokoukseen kutsutuille.

Sotilassosiologian tärkeyttä ei minulle tarvinnut erikseen todistella. Yleisdemokraattisen taistolaiskauden vastavirtaan uineena tajusin kyllä yhteiskunnan virtausten merkityksen myös sotilaallisen toiminnan kannalta. Olin alkuun kuitenkin skeptinen maanpuolustusta lähellä olevan järjestökentän sirpaleisuuden vuoksi – tarvitaanko taas uusi järjestö? Olin vasta saanut suoritettua yleisesikuntaupseerikurssin ja sen myötä jäsenyyden Suomen Sotatieteellisessä seurassa, joka olisi voinut tarjota sataman myös sotilassosiologeille. Tuolloin Sotatieteellinen seura kuitenkin rajasi jäsenyyttään ja siten sotilassosiologian kannalta tärkeät siviiliyhteydet sekä ennen kaikkea nuorten upseerien ja reserviläisten mahdollisuudet päästä mukaan olivat vain teoreettisia. Naisia ei sotatieteissä näkynyt ollenkaan. Tarvittiin siis avoin ja uskottava sotilassosiologinen foorumi niin tietojen vaihdolle kuin julkaisu toiminnallekin.

Pertti Alasen perustelut olivat pitäviä ja lähdin Suomen Sotilassosiologisen seuran perustavaan kokoukseen ikään kuin nuorisosiiven lippua heiluttaen. Päätöksestä on ollut paljon iloa ja ehkä hyötyäkin. Jotenkin sosiologinen on sekin havainto, että tullessani valituksi presidentti Martti Ahtisaaren CMI-järjestön johtoon Sotilassosiologisen seuran jäsenyys löysi tiensä myös valinnan esittelypaperiin ja lehdistötiedotteeseen ikään kuin todistamaan upseerin stereotypiasta poikkeavaa näkövinkkelin laatua. Täytyy vain toivoa, että Maanpuolustuskorkeakoulusta valmistuneet eivät enää joudu samanlaiseen ennakkoluulojen häkkiin kuin oma ikäluokkani.

Erilaiset virkatehtävät välillä sallivat ja välillä estivät aktiivisen toiminnan Sotilassosiologisessa seurassa. Kun nyt katson taaksepäin, huomaan monen seurassa esillä olleen asian kietoutuneen myös virkatöihini. Vahvimmin tämä tapahtui ollessani Pääesikunnan koulutusosaston päällikkönä. Ei ole sattumaa, että puolustusvoimien koulutus- ja henkilöstöjohdolla on erityistä kiinnostusta sotilassosiologisiin kysymyksiini. Ympäröivä yhteiskunta ja ihmiset muuttuvat nopeudella, joka pakottaa tutkimaan perustaa, johon tulevaisuutta koskevat päätökset voivat nojata. Kysymys ei ole pelkästään siitä, pitääkö alokkaille opettaa pitkälahkeisten alushousujen käyttö, vaan kansakunnan tilasta laajemminkin.

Vuosituhanneen vaihteessa tehtiin mittavia uudistuksia niin opisto- kuin yliopistotasoiseen koulutukseen puolustusvoimissa. Niiden jälkeen on jokseenkin selvää, että sosiologia sisältyy poikkileikkaavaan sotatieteiden kirjoon. Sitä tarvitaan oman toimintakentän ymmärtämiseen, mutta myös kriisinhallinnassa on syytä käsittää millaisessa ja miten toimivassa ympäristössä työskentelee. Kriisinhallintatehtävissäni olen tosin oppinut enemmän kulttuuriantropologeilta kuin perinteisiltä sosiologeilta. Antropologit toki vieroksuvat yhteistoimintaa operatiivisten sotilaiden kanssa, koska tutkimuksen kohteen luottamus on heille kynnyskysymys. Silti koen nykyaikaisen antropologian tutkimusotteen arvokkaaksi yhteistoimintasuunnaksi kaikille organisaatiostaan ulos katsoville sotilassosiologeille.

Varusmiesten johtajakoulutusuudistukseen liittyen Pääesikunnan koulutusosasto teetti vuosituhanneen vaihteessa tutkimuksen vuosina 1955, 1960 ja 1965 syntyneistä miehistä ja heidän menestymisestään varusmiespalveluksessa ja elämässään yleensä⁹². Tutkimus osoitti esimerkiksi, että Reserviupseerikoulun käynneistä 70 prosenttia sijoittui ylempään tuloneljännekseen ja vastaavat luvut aliupseerikoulun käynneille ja 6 kuukautta palvelleille olivat 34 prosenttia ja 15 prosenttia. Valitettavasti tutkimus ei osoita puolustusvoimien koulutuksen vaikutusta – Puolustusvoimien valintaprosessin osuvuuden se kylläkin todistaa.

Vaikka tutkimusraportissa asiaa ei kerrottu, aineisto osoitti myös siviilipalveluksen suorittavien jakautumisen kahteen erilaiseen kohorttiin, joista toinen muodostuu syrjäytyvistä ja toinen

⁹² VTT; Dos Marko Elovainio, KM Teija Metsäranta ja PsT, Dos Mika Kivimäki, Ennustaako varusmieskoulutuksensa menestyminen työelämään sijoittumista? Etenevä kohorttitutkimus vuosina 1955, 1960 ja 1965 syntyneistä miehistä; Tiede ja ase. Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu No 59/2001.

erityisesti taloudellisessa – joskaan ei sosiaalisessa mielessä – menestyvistä henkilöistä, jotka asettuivat ennusteiltaan reserviupseereiden ja aliupseereiden välille.

Tutkimus oli tieteellisesti merkittävä, koska se ei ollut otos, vaan siinä ajettiin yhteen usean ministeriön alaisten laitosten tietokannat kaikista kyseisten vuosiluokkien miehistä. Ajo edellytti tietosuojaan liittyviä erityisjärjestelyitä ja osoitti sivujuonena, että tietäisimme tavattomasti enemmän, jos virkamiesten olisi sallittua yhdistää tietonsa kansalaisista. Itse asiassa olisi jo hyödyllistä tehdä sama tietokantojen ristiin ajo 70–80 -lukujen ikäluokista. Nyt voisimme jo seurata varusmiespalveluksen suorittaneiden naisten menestystä myöhemmässä elämässään.

Tutkimukseen viitattiin yli kymmenen vuotta myöhemmin Sotilassosiologisen seuran järjestäessä vuonna 2011 seminaarin nimeltä ”Kadonneiden kakaroiden arvoitus”. Edesmennyt ystävämme ja Sotilassosiologisen seuran hallituksen jäsen ev. evp Erkki Nordberg oli tuolloin valmistelemassa pamflettia aiheesta ja saatoimme havaita koskettaneemme herkkää aihetta. Sotilassosiologinen seura oli tuolloin liikkeellä aivan keskustelun etulinjassa ja kerrankin voi sanoa keskustelun jatkuneen. Myöhemmin presidentti Sauli Niinistö otti asian agendaansa ja sai hyvällä yrityksellään arvostelijat liikkeelle. Vasta nyt syrjäytyminen on alkanut kuoriutua poliittisista kääreistään ja esittäytyä meille käytännöllisenä ongelmana, jota voidaan ja joka pitää hoitaa.

Vuosituhanne vaihteen upseerikoulutuksen uudistukseen sisältyi pyrkimys vahvistaa Maanpuolustuskorkeakoulun asemaa yliopistona, jota tosin vaikeutti enemmän hallinnollinen asema kuin laatutekijät. Kun Suomen Sotilassosiologinen seura sitten toi esille ajatuksen Sotatieteiden päivistä, totesin sen erittäin hyvin sopivan akateemisen sotilaskoulutuksen avoimeksi foorumiksi. Niin kuin usein on, oli asian rahoituksessa ongelmia, joita saatoin tuolloin virassani hoitaa ja puolustusvoimien silloisen henkilöstöpäällikön Antti Simolan tuella rakentaa sotatieteiden päiville myös jatkumoa Maanpuolustuskorkeakoulun normaalina toimintana. Yhä tosin odotan Maanpuolustuskorkeakoulun opiskelijoiden näkyvämpää roolia päivien ohjelmassa. Tutkimustöiden altistaminen tiedeyhteisön avoimeen keskusteluun on eräs akateemisen laadun peruspilareista.

Kun aloitin puheenjohtajana, sain tuekseni kokeneen ja myös työnään sotilassosiologisia asioita tekevän hallituksen, jonka jäseniä on syytä kiittää sekä yhdessä että erikseen. Myös hallituksen nuorentuminen oli alkanut, joka on positiivinen merkki jatkuvuudesta. Koen toimintakauteni muodostuneen erilaisista projekteista, joista kiireellisin ja tärkein oli Knut Pippingin väitöskirja ja siihen liittyvien muiden töiden saattaminen julki ja painetuksi. Vuosien projekti ei ollut helppo. Tieteellisen tekstin täsmällinen kääntäminen ja viidenkymmenen vuoden aikakuilun ylittäminen on kova työ. Se kuitenkin kannatti. Alan asiantuntijoilla myös anglosaksisessa maailmassa on nyt mahdollisuus ymmärtää Knut Pippingin asema sotilassosiologian tieteen historiassa. Erityisen kiinnostavia ovat olleet tiedot, että hänen työnsä on käännöksen ansiosta tunnettu myös Latinalaisessa Amerikassa – jossain jopa opiskeluaineistona.

Göran Lindgrenin ja Olli Harisen alulle panema ja toteuttama Maanpuolustuskorkeakoulun sotilassosiologian opetuspaketti käytti hyväkseen Viipurin menetyksen hyvin dokumentoitua sotahistoriallista tapausesimerkkiä, jota itse asiassa olisi mahdollisuus edelleen jatkaa taistelukunnon palauttamiseen liittyviltä osilta. Tarkastelu liittyi tietysti sotilassosiologia kysymyksiin, joukkoilmiöihin ja johtamiseen eikä niinkään historiaan.

Sotahistorioitsijoiden joukossa saatettiin kuitenkin joskus ajatella sotilassosiologioiden onkivan historioitsijoiden vesissä, koska oli tarpeen hankkia Suomen Sotahistoriallinen seura yhteistyökumppaniksi hyvän menestyksen saaneeseen Ässä-rykmentin talvisota -seminaariin. Perustuihan seminaari osittain maaliskuussa 2010 ilmestyneeseen kolmen seuran jäsenen kirjaan ”Talvisodan Ässä-rykmentti” (Olli Harinen – Erkki Nordberg – Göran Lindgren, 2010, WSOY). Legendaarinen

helsinkiläinen Ässä-rykmentti (JR 11) rakentui sosiaalisesti mielenkiintoisella tavalla toisistaan poikkeavasta joukosta. Rykmentti onnistui taistelussa, mutta erityisesti sen asevelitoiminnalla oli laajakantoista yhteiskunnallista merkitystä välirauhan aikana, jatkosodan asevelitiliikkeessä ja jopa ”vaaran vuosina” 1940-luvun lopulla. Samaa aihetta laajennettiin Sotatieteiden päivillä, jossa tarkastelukulmaan lisättiin Suomessa vuodesta 1944 alkaen toteutettu sodan päättäminen ja rauhan kannalle siirtyminen referenssinä nykyajan kriisinhallintaoperaatioille.

Seuran hallituksen jäsen Mikael Salo syventyi tohtoriväitöksessään erityisesti joukkokiinteeseen. Oli hyvin luontevaa, että aihetta käsiteltiin myös vuonna 2011 järjestetyllä sosiologiviikolla. Kansallismuseon auditoriossa pidettiin kadettien koulutukseen liittynyt seminaari aiheesta ”Joukkokiinteys ja sotilaiden suorituskyky” (Unit cohesion and its impacts on group performance). Sosiologiviikon ydinajatus oli kutsua Suomeen maailmanlaajuisesti tunnettuja sotilassosiologian auktoriteetteja, Reuven Gal, Guy Siebold ja James Griffith ja tyhjentää heidät tiedosta samalla toisaalta antaen tietoa Suomesta. Seurue kuljetettiin puhumaan myös Maasotakoululle Lappeenrantaan, jossa vastaanotto oli lämmin, kun pääkaupungista kerrankin jalkauduttiin opiskelijoiden luokse.

Tapahtuma on jäänyt myös osallistuneiden nuorten mieleen. Yksi koulutukseen osallistuneista oli autonkuljettajana toiminut varusmieskersantti, jota oli liki mahdoton saada irti pienryhmien kiinteiden kehittämisestä puhuneesta Reuven Galista. Kersantti oli yksi Saimaan Pallon jääkiekkjoukkueen avainpelaajista, joka kertoi, ettei ollut koskaan saanut yhtä hyödyllistä ja suoraan jääkiekkjoukkueeseen soveltuvaa johtamisoppia. Olenkin joskus kiusallani sanonut Suomen Sotilassosiologisen seuran yhteiskunnallista vaikuttavuutta epäilleille, että katsokoon Idän pikajunan 2010 luvun alun menestystä jääkiekkokaukaloissa.

Olen pitänyt puheenjohtajakaudellani tärkeänä seuran järjestöllisen toiminnan kehittämistä. Sotilassosiologisen seuran akateeminen työ ja julkaisutoiminta olivat aloittaessani hyvässä mallissa, mutta seuran järjestötoiminta kaipasi visiointia. Siitä syystä kaudellani tehtiin sääntömuutos, joka päivitti säännöt vuoden 2010 yhdistyslain edellyttämälle tasolle. Samalla hallituksen nuorten voimin saatiin järjestön muukin hallinnollinen työ nykyisen lainsäädännön mukaiseksi. Isona parannuksena perustettiin seuran nettisivut, joiden avulla voidaan toivoni mukaan välttää sisäänpäin kääntyminen ja olla laajemminkin hyödyksi. Samalla ne voivat edistää seuran yhteyksiä yleiseen sosiologiaan, jossa esimerkiksi nuorisotutkija Tommi Hoikkala ryhmineen on tehnyt erinomaista työtä.

Luovuttaessani 2013 puheenjohtajuuden Pertti Salmiselle kerroin ajatuksistani Sotilassosiologisen seuran edelleen kehittämiseksi. Seura täyttää liput liehuen Tieteellisten seurojen valtuuskunnan jäsenyyden edellytykset, joka seikka kannattaa mielestäni realisoida. Samalla tulee luotua vahva pohja seuraavien sukupolvien esiintulolle. Jo nyt seuran hallitus on hyvä yhdistelmä nuoruutta ja kokemusta, ehkä myös jäsenistössä voidaan edetä samaan suuntaan.

Sotilassosiologiselle tutkimukselle näen vain lisääntyvää tarvetta. Tätä kirjoittaessa ajankohtaiset Ukrainan ja Krimin tapahtumat alleviivaavat sitä, mitä joskus kutsuttiin henkiseksi maanpuolustukseksi. Informaationsodassa kohteena on kansa ja vaikutusvälineinä ihmisten vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toiminnan ohjailu tarkasti suunnitelluilla iskuilla ja disinformaatiolla. Voisiko sotilassosiologeille olla kiinnostavampaa ja paremmin kohdistuvaa haastetta omaan tutkimustyöhönsä!

Kirjoittaja on eversti Kalle Liesinen, puolustusvoimien aikaisempi koulutuspäällikkö. Hän toimi Suomen Sotilassosiologisen Seuran puheenjohtajana vuosina 200 – 2013.

(Kuva SA-kuva)

Kenraalimajuri Pertti Salminen

PUHEENJOHTAJAKAUDEN MERKINTÖJÄ PUHEENJOHTAJAKSI ULKOKEHÄLTÄ

Edeltäjäni puheenjohtajana, eversti Kalle Liesinen, otti yhteyttä 2012 kolmeakin kanavaa käyttäen Suomen Sotilassosiologisen etsiessä uutta puheenjohtajaa. Jonkin aikaa mietittyäni, Kallelta tietoja saaneena ja kalastaneena, vastasin lopulta myöntävästi. Seuran kanssa olin ollut tekemisissä oikeastaan vain Sotatieteiden päivien yhteydessä, kun olin sekä niistä kiinnostunut että aiemmissa asemissani Sotatieteellisen seuran hallituksen jäsenenä ja Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorina ikään kuin viran puolesta mukana päivien järjestelyissä. Sen verran ulkokehällä olin, etten ollut edes seuran jäsen.

Sotilassosiologiset kysymykset olivat kuitenkin olleet seuralaisena urallani monestakin näkökulmasta. Varsikin asevoimien suhde yhteiskuntaan on kiinnostanut kokeiluperuskoulun yläasteelta alkaen. Tuolloin kuusikymmenluvun lopulla ilmeni muun radikalismien ohessa rajuakin keskustelua puolustusvoimien tarpeellisuudesta. Koulussamme sitä tapahtui lähinnä äärimmäiseen vasemmistoon itsensä lukeneiden ja kirjoittajan välillä, siitäkin huolimatta että näin itseni lähinnä vasemmiston ja oikeiston dogmeista vapaana liberaalina. Muistan tuolloin esittäneeni ajatuksia puolustusvoimien luonteen muuttamisesta enemmän yhteiskunnan laajempaa turvallisuutta palvelevaksi. Tuo asennoituminen tasoitti jossakin määrin välituntikiistelyä perunakellarin kummulla.

Varusmiespalvelukseen astuin koko palveluksesta, puolustusvoimien yhteiskuntasuhteista ja sotaväen sisäisestä menosta kiinnostuneena, mutta ilman erityisiä tavoitteita, ellei sellaiseksi lueta yrittystä pärjätä siinä, mihin ryhtyy. Kuitenkaan ei mennyt kuin muutama viikko, kun aloin seurata sekä palveluskavereiden että kouluttajien edesottamuksia ja ihmisen käyttäytymistä yleensä sotilasjoukossa, sen osana ja esimiehenä. Kiinnostuinkin yhteisöstä niin, että ryhmänjohtajani kysyi jo aliupseerikouluvalintojen yhteydessä, että tottahan olen kiinnostunut jatkamaan Reserviupseerikouluun asti. Fyysisesti kelpokuntoisena palvelus ei tuntunut rasittavalta ja niinpä aikaa jäi omakohtaiseen tarkkailuun ja pohdiskeluun, joka johti siihen, että varusmiespalveluksen päätteeksi olin valmis jäämään väliaikaispalvelukseen katsomaan, miltä upseerius ammattina tuntuisi. Asiassa toki auttoi se, etteivät yliopiston pääsykokeet olleet sujuneet sisäänottavasti. Kolmen alokassaapumiserän kouluttajakokemuksella ilmoittauduin sitten Kadettikoulun opiskelijaksi.

Lähes kaksi vuotta Hennalassa vaikuttivat nuoreen mieleen monella tapaa. Kouluttajan työ tuntui ja on tuntunut siitä asti hyvinkin mielekkäältä, oikeastaan sitä enemmän mitä omintakeisempia opettamis- ja oppimismetodeja on löytynyt. Ryhmän, joukkueen, yksikön tai joukkoyksikön sisäisten suhteiden ja niissä piilevän osaamisen sekä ihmisten ominaisuuksien hyväksikäyttö ei ole vain pedagogisesti vaan myös sosiologisesti kiinnostavaa. Vastapainona ne virheet, mitä näin varusmiesjohtajien ja varsinkin kantahenkilökunnan tekevän, aiheuttivat mielessä vastareaktion: ”noin en ainakaan halua toimia”. Reagoin mielessäni kovasti siihen, ettei eräiden kouluttajien tietotaso ja osaaminen riittänyt kanssakäymiseen esimerkiksi kaikkein oppineimpien varusmiesten kanssa. He eivät kyenneet selittämään nykyaikaisen ymmärrettävästi puolustusvoimien roolia ja merkitystä yhteiskunnassa tai keskustelemaan siitä, miksi jokin asia piti tehdä juuri tietyllä tavalla. Voimakkaasti vaikutti myös joidenkin suhtautuminen omaan työhönsä sekä myöskin silloinen, ajoittain tolkuton, alkoholin käyttö, jotka kumpikin muovasivat työyhteisöä ja sen sisäisiä sosiaalisia yhteyksiä.

Uran aikana on eri tehtävissä ollut mahdollista seurata ihmistä joukon osana monissa yhteyksissä, erilaisista varusmiesjoukoista ja valikoituneesta kadettiyhteisöstä erityyppisiin reserviläisyksiköihin ja rauhanturvaajapopulaatioihin unohtamatta esimerkiksi ulkomaisia sotakouluympäristöjä ja esikuntia. Kaikkien niiden ymmärtämisessä ja teoretisoinnissa on sosiologian tutkijoille mittavasti työsarkaa.

Tällä taustalla koin 2012 mielekkääksi hyväksyä seuran suunnasta tulleen ehdotuksen puheenjohtajuudesta, kun samaan aikaan torjuin monta vastaavanlaista eläköityvää kohdannutta pyyntöä. Seuran hallituksessa kohtasin sitten taas erittäin mielenkiintoisen ja asiaansa vihkiytyneen ihmisryhmän, jolla tuntui olevan intoa jatkaa seuran tavoitteidensa saavuttamiseksi joko hallituksen jäsenenä tai joka tapauksessa alan toimissa.

Puheenjohtajan valinta tapahtui sääntömääräisessä vuosikokouksessa Tieteiden talolla 25.4.2013. Vuosikokouksen yhteydessä järjestettiin miniseminaari aiheesta puolustusvoimauudistus ja psykologinen sopimus. Esitelmien pitäjinä olivat seuran jäsenet YTM, tutkija Anitta Hannola ja ye-majuri dos. Mikael Salo.

TAIPALEELLA TAPAHTUNUTTA

Edelliseltä puheenjohtajalta ja hallitukselta jäi työpöydälle aloitteita ja prosesseja, joiden työstämistä seuran hallitus ja sen yksittäiset jäsenet jatkoivat vuoden 2013 vuosikokouksen jälkeen. Yksi sellainen oli haku Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäseneksi. Hallituksen jäsenet jatkoivat asian kehittelyä, varsinkin Anitta Hannola, jonka tehtäväksi tuli luonnostella hakemusasiakirjaa. Viilatessaan hakemusta hallitus piti hyvin mahdollisena, että lopputulos olisi positiivinen. Seuralla oli säännöllinen vuositoimintansa, vuosittaiset 1-2 seminaaria, jatkuvaa julkaisutoimintaa ja toimivat yhteydet sosiologian sekä sotatieteiden tutkimuskentissä. Myös ulkomaisia yhteyksiä pidettiin yllä ja uutta alan tutkijapolvea oli hyvässä nousussa. Hyvänä perusteluna pidettiin myös seuran aloitteesta Maanpuolustuskorkeakouluun perustettua alan professuuria, joka hakuhetkellä oli tullut täytetyksi.

Valtuuskunnan kielteinen päätös oli pettymys seuralle. Virallisen vastauksen vielä puuttuessa voi vain arvailla päätöksen perusteluita. Ehkä aktiivisten tutkijoiden määrän vähyys ja kansainvälisen yhteistyön pienimuotoisuus ovat olleet ratkaisevimmat esteet. Hallituksen piirissä syntyi päätöksen seurauksena ymmärrys, että hakeminen kannattaa toistaa 2-3 vuoden kuluttua. Siihen mennessä pitää seuran toimintaa kehittää strategialähtoisemmäksi, laajemmaksi ja näkyvämmäksi.

Puheenjohtajakauden alku ajoittui puolustusvoimauudistuksen 2015 kiivaimpaan valmistelu aikaan. Uudistuksessa sosiologisesti kiinnostavimpia kehityskulkuja ovat muutosjohtaminen, henkilökunnan sijoittaminen uudelleen, muutoksen merkitys yhteiskuntasuhteiden kannalta ja uudistettavasta taisteluopista seuraavat sosiologiset kysymykset. Tässä mielessä oli jo aiemmin herätelty kysymystä siitä, miten seura toimisi muutoksen osalta. Keväällä 2013 seura lähtikin kehittämään 20-vuotisjuhlaansa yhteyteen puolustusvoimauudistusta, varusmieskoulutusta ja taistelutavan kehittämistä käsittelevää seminaaria.

Seminaarissa käsiteltiin lopulta sekä varusmiespalveluksen muutosta, taistelutavan seurauksia koulutukselle että mielenkiintoista taistelutapa-analyysia keväällä 2013 järjestetyn Trombi-kokeiluharjoituksen kokemusten pohjalta. Seminaarin puheenvuorot ja liitännäiskirjoituksia julkaistaan tässä kirjassa laajemmin saataville. Tarkoituksena on jatkaa taistelutapauudistuksen käsittelyä tulevaisuudessa, ehkä sosiologiset näkökulmat vielä paremmin huomioon ottaen. Seminaari oli onnistunut ja yleisö antoi välitöntä kiitosta asioiden avoimesta käsittelystä.

Seminaaria seurasi välittömästi 20-vuotisjuhla, jossa pääsisältönä olivat aiempien puheenjohtajien kertomukset kausistaan. Tarkoituksena oli saada koottua kokemuksellista tietoa seuran historian dokumentointiin. Puheenvuorot edelleen kehitettyinä löytyvät tästä kirjasta ja niitä on tarkoitus käyttää myös seuran virallisen historian lähdeaineistona.

Seuran 20-vuotisjuhlallisuuksien yhteydessä alettiin toteuttaa kenraali Jaakko Valtasen ideaa tuoda suomalaisen sotilassosiologian isän, Knut Pippingin, merkitystä paremmin esille ja siten palkita hänen uraa uurtanutta työtään. Hänen perusteoksensa, *Komppania pienen yhteiskuntana*, englanninkielinen painos oli julkaistu edeltäjäni aikana, mutta nyt päätettiin ottaa vuosijuhlan ja seuran tulevaisuuden seminaarien sekä julkaisujen tunnuksiksi ”Knut Pippingin hengessä”. Tuo logo liitetään näkyvästi seuran toimintaan.

Seura jatkaa luonnollisesti julkaisutoimintaansa. Vuonna 2014 julkaisuuteen saatetaan tämän kirjan ohella mainittu historiikki, jota parhaillaan kootaan. Samalla tavalla jatketaan seminaareja, joista seuraava on syksyllä 2014 toteutettava Viipurin menetystä käsittelevä seminaari, joka on jatkoa aiemmin samalla teemalla kulkeneelle projektille, ja tavallaan jatkoa myös Sotahistoriallisen seuran osittain Viipuria sivuavalle syksyn esitelmäsarjalle.

Seuraan kuului 2013 vuoden lopussa 42 jäsentä. Ensimmäistä kertaa koottiin jäsenmaksu, nyt vuosille 2013 ja 2014. Seuran talous oli kohtuullisessa kunnossa.

SEURAN TULEVAISUUSSTRATEGIA

Seuran toiminta on vakiintunut kahdessa vuosikymmenessä. Hallituksen piirissä on päädytty toteamukseen, että nyt on aika kehittää toiminnan profiilia. Tässä mielessä on aloitettu strategiatyö, joka etenee kirjoittamishetkellä aivoriihivaiheessaan, seuraavina etappeina saada koottua seuran vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja vaihtoehtoja kartoittava SWOT-analyysi, visio ja linjat kohti vision saavuttamista. Sen jälkeen on aika laatia lähivuosien toimintasuunnitelmien rungot.

Kirjoittamishetkellä seura voi hyvin. Tulevaisuus mielessä uusien ja nuorten jäsenien hankinta on strategiassa huomioon otettavia tavoitteita. Samoin on yhteistyön tiivistäminen sotatieteiden muiden alojen toimijoiden kanssa.

Kirjoittaja on VTT, kenraalimajuri Pertti Salminen. Hän on toiminut Suomen Sotilassosiologisen Seuran puheenjohtajana vuodesta 2013 alkaen.

Suomen Sotilassosiologinen Seura r.y.
Finlands Militärsociologiska Sällskap r.f.
Military Sociological Society of Finland (MISSOF)

Maavoimien taistelu 2015 sociologisesta näkökulmasta

Suomen Sotilassosiologinen Seura
20 vuotta

Risto Sinkko (toim.)

www.sotilassosiologia.fi

ISBN 978-952-68363-0-0

9 789526 836300 >

Julkaisu 1 • 2015

ISBN 978-952-68363-0-0 (nid.)

ISBN 978-952-68363-1-7 (PDF)

ISSN 2342-9968 (painettu)

ISSN 2342-9976 (verkkójulkaisu)